

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΑ ΙΔΙΩΜΑΤΑ ΤΗΣ ΚΑΡΠΑΘΟΥ

Ἡ νεοελληνικὴ λεξικογραφία ἐμπλουτίστηκε μὲ τὸ σημαντικὸ ἔργο τοῦ Κ. Μ. Μηνᾶ, *Λεξικὸ τῶν ἰδιωμάτων τῆς Καρπάθου* (= ΛΙΚ), Κάρπαθος 2006, τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖται ἀπὸ 1.028 σελίδες σχήματος μεγάλου ὄγδου καὶ διακρίνεται τόσο γιὰ τὸ πλούσιο γλωσσικὸ ὕλικὸ ποὺ περιλαμβάνει ὅσο καὶ γιὰ τὸ ἐξαιρετικὸ ἐπίπεδο ἔρευνας τὸ ὁποῖο διατρέχει ὅλα τὰ λήμματα τοῦ ἔργου· τὸ τελικὸ ἀποτέλεσμα εἶναι καρπὸς πενήντα ἐτῶν ἀδιάκοπης ἐνασχόλησης, κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ὁποίων καταβλήθηκε τεράστια προσπάθεια γιὰ νὰ ἀποθησαυρισθεῖ καὶ νὰ ἐρμηνευθεῖ ἓνα ἐξαιρετικὰ πλούσιο καὶ δυσεξήγητο γλωσσικὸ ὕλικό.

Ὁ γράφων ἀναδίφησε τὶς σελίδες τοῦ ἔργου προσεκτικὰ καὶ κατέγραψε κάποιες σημειώσεις οἱ ὁποῖες προωθοῦν διάφορα θέματα ποὺ ἔχουν ἀπασχολήσει τὴν ἔρευνα κατὰ τὸ παρελθόν· τὸ ἄρθρο συνεισφέρει στὴν ἐτυμολόγηση ὀρισμένων δυσετυμολογήτων τῶν ἰδιωμάτων τῆς Καρπάθου. Παρατίθεται τὸ λῆμμα ἢ τμῆμα τοῦ λήμματος γιὰ νὰ ἔχει ὁ ἀναγνώστης ἄμεση ἀντίληψη τοῦ περιεχομένου, ἀλλὰ σὲ ἀρκετὲς περιπτώσεις θὰ πρέπει νὰ καταφύγει στὸ ἴδιο τὸ ἔργο καὶ νὰ τὸ συμβουλευθεῖ, γιὰτὶ εἶναι ἀδύνατο νὰ ὑπάρξει περιληπτικὴ παρουσίαση, καθὼς τὰ περισσότερα λήμματα εἶναι ἤδη πυκνογραμμένα καὶ συνεπῶς ἢ ἐπιπλέον σύμπτυξη δὲν θὰ ἀπέδιδε σωστὰ τὸ περιεχόμενό τους.

Ὅπως διαφαίνεται ἀπὸ τὴν ἀνάγνωση τοῦ ἔργου, ὁ Κ. Μηνᾶς ἔκρινε σκόπιμο νὰ μὴν χρησιμοποιεῖται ὁ ὅρος ἀγνώστου ἐτύμου ἢ ἀγνωστῆς ἐτυμολογίας γιὰ τὰ λήμματα τὰ ὁποῖα δὲν φέρουν καμιά ἐτυμολογικὴ ἐπεξεργασία, προφανῶς γιὰ νὰ μὴν προστίθεται ἐπιπλέον φόρτος στὴν ἤδη πυκνὴ σελίδα.

«ἀάνης, θηλ. -ἀάνιτσα / ἀανού “συκοφάντης, κακός, ἄπιστος”... Κατὰ τὸν G. Meyer, *N.S.*, 4, 5 ἀπὸ τὸ ἰταλ. *avania* “ζημιὰ”, κατὰ τὸν Ἄνδρ. Ἐτ. Λεξ. ἀπὸ τὸ ἀραβ. *havan* » (ΛΙΚ 33).

Ἡ λ. ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ τουρκοαραβικὸ¹ *عوان avan* = (1) a woman or beast of middle age, that has had a husband, a child, or young. (2) a war continuing after a first battle. (3) a blow dealt behind the back. (4) any damage inflicted for mere mischief's sake (= ὁποιαδήποτε βλάβη, ζημιὰ

1. J. W. Redhouse, *A Turkish and English Lexicon Shewing in English the Significations of the Turkish Terms*, Κωνσταντινούπολη 1890, σ. 1327α.

ἐπιβάλλεται μόνο ἀπὸ κακία, κακοβουλία). (5) *calumny* (= συκοφαντία), *backbiting* (= γλωσσοφαγία), καὶ αὐτὸ ἀπὸ τὸ ἀραβικὸ² عوان 'awân = συκοφαντία, κατάδοση, ἀπὸ τὸ 'iyâna-t = being an eye-witness; spying; spy.

«ἀαππὰ “ὦ πατέρα” Κ, στὴ γλώσσα τῶν νηπίων» (ΛΙΚ 33).

Ἡ λ. σχετίζεται ἄμεσα ἢ ἔμμεσα μὲ τὸ ἀρχαῖο ἐλληνικὸ³ ἀπφὰ οἱ ἀπφα, = χαϊδευτικὴ τις λέξις ἢ προσφώνησις, τὴν ὁποῖαν ἔδιδον ἀμοιβαίως οἱ ἀδελφοί, καὶ αἱ ἀδελφαί, καὶ μάλιστα εἰς τὴν Ἀττικὴν, ὡς καὶ τὸ ἄττα, τάττα, πάππα· καθὼς νῦν παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς τό, τζατζά, τζιτζης· a term of endearment used by brothers and sisters, also by lovers, Eust. 565.23, ἐνῶ τὸ ἀκόλουθο χωρίο εἶναι χαρακτηριστικόν⁴: ἀπφά· ἀδελφῆς καὶ ἀδελφοῦ ὑποκόρισμα καὶ Ἀπφὺς ὑποκοριστικῶς, ὁ πατήρ, παπύς τις ὦν καὶ ἀπφύς.

«ἀασία, ἢ “σειρά, ἀράδα (φυτῶν)”» (ΛΙΚ 34).

Ἡ λ. ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ μεταγενέστερο ἀβασία, ἢ, ἢ ὁποῖα ἀπαντᾷ στὰ ἀκόλουθα ἀποσπάσματα⁵: αἶμασιάς· ...ἔστι δὲ τὸ ἐκ λίθων περιτείχισμα. ὁ δὲ Ἀπίων ἐτυμολογῶν φησιν ἀβασίας, ἐφ' ἧς οὐκ ἔστιν ἐπιβῆναι, καθὼς καί: Ἀπίων ἀβασία, ἐφ' ἣν οὐκ ἔστιν ἐμβῆναι (Ἡσύχ. α1942), μὲ πτώση τοῦ μεσοφωνηεντικοῦ β, καὶ γιὰ τὴν παράλληλη σημασιολογικὴ ἐξέλιξη πρβ. τὴ λ. αἶμασιά, ἢ = φράκτης⁶ ἢ τειχίον ὑπαιθρίου χώρου, ἐφωδιασμένος ἐκ χαλίκων καὶ δι' ἀκάνθων ἢ βάτων, τὸ ὁποῖον ἴνα διέλθῃ τις θὰ ἔπρεπε νὰ αἵματωθῇ, ὅθεν προῆλθεν ἡ ὀνομασία του. (2) μικρὸν τεῖχος ὑποστηρίξεως ἀνδῆρων χώματος ἐπὶ κλιτύων, τὰ κν. λεγόμενα πεζούλια, τὴ λ. καρίκιν, τό «σειρά⁷ χώματος ποῦ ὑφώνεται ἀνάμεσα σὲ δύο σειρὲς κλημάτων κατὰ τὸ σκάψιμο τοῦ ἀμπελιοῦ», «πρασιά, τμήμα γιὰ χωράφι», ποῦ ἀπαντᾷ στὴν Κάρπαθο καὶ σὲ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδας, καὶ ἐτυμολογεῖται⁸ ἀπὸ τὸ τουρκικὸ ἰδιωματικόν⁹ *garik, garik, karik* = (1) πρασιά, τμήμα γιὰ χωράφι. (2) ἀρδευτικὸ κανάλι ποῦ ἀνοίγεται γιὰ πό-

2. Κ. Καραποτόσογλου, «Ἐτυμολογικὲς παρατηρήσεις στὰ κυπριακὰ ἰδιώματα», *Μελέται καὶ Ὑπομνήματα* 5 (2005) 70, ὅπου καὶ περισσότερα στοιχεῖα.

3. *LSJ*⁹, σ. 232. Ἄνθ. Γαζής – Κ. Γκαρπολάς – Χριστ. Ματακίδης, *Λεξικὸν τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης*, τ. 1-3, Ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας 1835-1837, τ. 1, σ. 278.

4. Σούδα, ἔκδ. Α. Adler, Λιψία 1928-1935, α3724₁₋₂.

5. Apion Gramm., *Fragmenta de glossis Homericis*, ed. S. Neitzel, Βερολίνο 1977, Ἀπόσπασμα 131₁₋₂.

6. Ἄναστ. Κ. Ὁρλάνδος – Ἰω. Ν. Τραυλός, *Λεξικὸν ἀρχιτεκτονικῶν ὄρων*, Ἀθήναι 1986, σ. 6· ΙΑ, τ. 1, Ἐν Ἀθήναις 1933, σσ. 317-318.

7. Κ. Μηνάς, *ΛΙΚ*, σ. 361.

8. Κ. Καραποτόσογλου, «Γλωσσικὰ Δωδεκανήσου», *Λεξικογραφικὸν Δελτίον* 22 (1999) 39-41.

9. *Derleme Sözlüğü*, τ. 1-11, Ἀγκυρα 1963-1979, τ. 6, σ. 1925, τ. 8, σ. 2661.

τισμα στὰ μπουστάνια καὶ τοὺς κήπους, χαντάκι. (3) αὐλάκι, τμήματα ποὺ ἀνοίγονται γιὰ σπορὰ λαχανικῶν σὲ κήπους καὶ μπαξέδες, τῆ λ. ἀντηρας, ὁ = (1) ἀνάχωμα¹⁰ μεταξὺ δύο ἀγρῶν ὡς ὄριον. (2) ὁ μεταξὺ δύο ἀμπελώνων χάνδαξ, καθὼς καὶ τῆ λ. ἀνάβολος, ὁ = τὸ ἀναρριπτόμενον¹¹ χῶμα ἐκατέρωθεν τάφρου σκαπτομένης κατὰ τὰ ἄκρα τῶν ἀγρῶν.

«ἄβελλος, ὁ “θάμνος πολὺ ἀρεστὸς στὰ ζῶα καὶ προπάντων στὶς κασίκες”, ἐπιστημ. *medicolo arborea* (N. Μακρῆς... Πρβ. Ἀβελονήσια (= μικρὸ καὶ μεγάλο Ἀβελονήσι ἢ Μικρὸς / Μεγάλος Ἀβελος) / -λας Δ. τῆς Ἡράκλειας. Ἀπὸ τὸ ἀβένα = τὸ φυτὸ βρώμη < λατ. *avena*, ἀβανο-νήσι, ν-ν > λ-ν» (ΛΙΚ 35).

Ἡ λ. ἄβελλος, ὁ, προσδιορίζει ὀρθότερα τὸ φυτὸ Μηδικὴ¹² ἢ δενδρώδης¹³ (*Medicago arborea*), γιὰ τὸ ὁποῖο πληροφορούμαστε ὅτι εἶναι: «πολυτιμότατον¹⁴ κτηνοτροφικὸν καὶ μελισσοκομικὸν εἶδος ἐπιτυγχάνον εἰς οἰασδήποτε φύσεως γαίας, ἀκόμα καὶ τὰς μᾶλλον ἀγόνους καὶ ξηρὰς», ἐνῶ ὁ Π. Γεννάδιος¹⁵ παρέχει τὰ ἀκόλουθα πολύτιμα στοιχεῖα: «Μηδικὴ ἢ δενδρώδης (*Medicago arborea*)... Κατὰ τὸν Ὀρφανίδην εἷς τῶν Ἐβένων τοῦ Θεοφρ. ἀναφέρεται εἰς τὸ εἶδος τοῦτο, οὔτινος τὸ ξύλον εἶνε σκληρότατον καὶ μέλαν, τὸ δὲ χόρτον θρεπτικώτατον ἰδίως διὰ τὰ πρόβατα, διὸ καὶ καλλιεργεῖται ὡς εἶδος κτηνοτροφικόν».

Ὁ Θ. Ὀρφανίδης πιθανότατα ἀναφέρεται στὰ ἀκόλουθα δύο χωρία τοῦ Θεόφραστου:¹⁶ Ἴδιον δὲ καὶ ἡ ἐβένη τῆς χώρας ταύτης... ἔστι δὲ τὸ δένδρον θαμνωδές, ὡσπερ ὁ κύτισος, καί: πυκνότατα μὲν οὖν δοκεῖ καὶ βαρύτατα πύξος εἶναι καὶ ἔβενος... καὶ ἔτι μᾶλλον ἢ τοῦ κυτίσου παρομοία γὰρ αὕτη δοκεῖ τῷ ἐβένῳ εἶναι, ἐνῶ στὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ ἢ λ. κύτισος, ὁ = Μηδικὴ ἢ δενδρώδης (*Medicago arborea*), εἶδος θαμνοειδοῦς τριφύλλου¹⁷.

Οἱ Χελδράιχ – Μηλιαράκης¹⁸ γιὰ τὸ φυτὸ Μηδικὴ ἢ δενδρώδης (*Medi-*

10. ΙΛ, τ. 2, Ἐν Ἀθήναις 1939, σσ. 259-260.

11. ΙΛ, τ. 2, σ. 8.

12. Ἡ ἀρχαία ἐλληνικὴ χρησιμοποιεῖ τὶς ὀνομασίες: κύτισος, ὁ, ἡ, λωτός, ὁ = Μηδικὴ ἢ δενδρώδης (*Medicago arborea*), μηδικὴ πόα = Μηδικὴ ἢ ἡμερος (*Medicago sativa*). *LSJ*⁹, σσ. 1054, 1070, 1125.

13. Thomas Green, *The Universal Herbal*, τ. 1-2, Λονδίνο 1824, τ. 2, σσ. 99-100.

14. Δ. Σ. Καββάδας, *Εἰκονογραφημένον Βοτανικὸν-Φυτολογικὸν Λεξικόν*, τ. 1-9, Ἀθήναι χ.χ., τ. 6, σ. 2588.

15. Π. Γ. Γεννάδιος, *Λεξικὸν Φυτολογικόν*, τ. 1-2, Ἐν Ἀθήναις² 1959, τ. 2, σ. 610.

16. Θεόφραστος, *Historia plantarum*, ἔκδ. A. Hort, Harvard University Press, 1916, 4.4.6₁₋₆, 5.3.1₈₋₁₄.

17. Γαζής κ.ἄ., ὁ.π. (σημ. 3), τ. 2, σ. 286.

18. Θ. Χελδράιχ – Σπ. Μηλιαράκης, *Τὰ δημῶδη ὀνόματα τῶν φυτῶν προσδιοριζόμενα ἐπιστημονικῶς*, Ἐν Ἀθήναις² 1925, σ. 29.

cago arborea) παρέχουν τὰ δημῶδη ὀνόματα: ἔβενος (Σύμη Ὀρφαν¹⁹.) (Ρόδος Χλ.) *τριφυλλόκλαδα*²⁰. Ἡ λατινική λ. *avena* = βρώμη, δὲν ἀπαντᾷ στὴ νεοελληνική καὶ τὰ ιδιώματά της, ὅπως προκύπτει τόσο ἀπὸ τὴν ἔρευνα τῶν λημμάτων τοῦ ΙΑ ὅσο καὶ ἀπὸ τὶς δημῶδεις ὀνομασίες ποὺ παραθέτουν οἱ Χελδράιχ – Μηλιαράκης²¹, ἐνῶ στὰ ιδιώματα τῆς Καρπάθου²² ἀνευρίσκεται ἡ λ. *ἀϊλαμος*, *ἀέλαμος*, ὅ = εἶδος ἄγριος βρώμης, ἀγριοβρώμη (*Avena sterilis*), ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο ἐλληνικὸ *ἔλυμος*, ἡ = millet (= κεχρὶ).

Ἡ Σούδα²³ ἀναφέρει: *ἔβελος τὸ μέλαν ξύλον καὶ ἔβενος ὁμοίως*, καὶ διαπιστώθηκε ὅτι ἡ λ. *ἔβενος*, ὅ, προσδιορίζει στὴ Σύμη τὸ φυτὸ Μηδικὴ ἢ δενδρώδης (*Medicago arborea*), καὶ προφανῶς ὁ τύπος *ἔβελος* = *ἔβενος*, ἐπιβίωσε στὴν Κάρπαθο ὡς *ἄβελλος*, ὅ = Μηδικὴ ἢ δενδρώδης (*Medicago arborea*), μὲ τροπὴ τοῦ ε > α, πρβ. *αἰγίλωψ*, ὅ = (1) εἶδος²⁴ τι κριθῆς (βρόμης). (2) ζιζάνιον φυόμενον μεταξὺ τῆς κριθῆς (ἀγρία βρόμη) (*Avena fatua*), > *ἀγιάλοπας*,²⁵ *ἀγέλοπας*, *ἀγούλουπας*, ὅ, *ἀγέλιπο*, τό = εἶδη βρόμης (*avena*) καὶ ἰδίᾳ ἡ *ἀγριοβρομη*, καὶ ἀπὸ τὰ ὅσα ἀναφέρθησαν ἡ λ. πιθανὸν προσδιορίζει τὸ ἴδιο φυτὸ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Θεόφραστου.

Εἶναι γνωστὸ ὅτι ἡ ἀρχαία ἐλληνικὴ λ. *ἔβενος*, ὅ, προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο αἰγυπτιακὸ²⁶ *hbni* = das Ebenholz, ποὺ πέρασε καὶ στὴν ἑβραϊκῆ²⁷ ὡς *חבנית* *habnīm* = Διόσπυρος ἢ μεσπιλοειδῆς (*Diospyros mespiliformis*).

«*ἄ(β)ιντζέττον*, τὸ καὶ *ἄβουτζέττον*, τό “τὸ σκαφιδωτὸ μέρος τοῦ πίσω μέρους τῶν παλαιῶν ἐμπροσθογεμῶν ὄπλων, ὅπου ἔμπαινε τὸ μπαρούτι καὶ ἄναβε μὲ τὸ τσακμάκι, γιὰ νὰ γίνῃ ἡ ἐκπυρσοκρότησις”» (ΛΙΚ 35).

Ἡ λ. ἀντιστοιχεῖ σημασιολογικὰ στὸ γαλλικὸ²⁸ *bassinet* = ἐστία τυ-

19. Θ. Δὲ Χελδράιχ: Θ. Γ. Ὀρφανίδης, *Σκιαγραφία*, Ἀθῆναι 1887(?), σσ. 1-15, ὅπου ὁ Θ. Χελδράιχ ἀναφέρεται στὴν προσωπικότητα καὶ τὸ ἔργο τοῦ Θ. Ν. Ὀρφανίδη.

20. Ὁ C. Fraas, *Synopsis Florae Classicae*, Μόναχο 1845, σ. 63, ἀναφέρει: «*Medicago Arborea*. *τριφυλλόκλαδα*, hod., häufig an Felsen in Attika, Nauplia und Vatica», ἐνῶ ὁ J. Sibthorp, *Florae Graecae Prodromus*, τ. 2, Λονδίνο 1813, σ. 109, σημειώνει: «In rupibus circa Athenas; nec non in variis Archipelagi insulis minoribus».

21. Χελδράιχ – Μηλιαράκης, ὁ.π. (σημ. 18), σ. 128, ὅπου βρίσκονται ὅλες οἱ δημῶδεις ὀνομασίες γιὰ τὴ βρώμη (*Avena*).

22. Μηνᾶς, ὁ.π. (σημ. 7), σ. 53.

23. Σούδα, ε271.

24. Γαζής κ.ἀ., ὁ.π. (σημ. 3), τ. 1, σσ. 41-42.

25. ΙΑ, τ. 1, σ. 100.

26. A. Erman – H. Grapow, *Wörterbuch der Aegyptischen Sprache*, τ. 2, Βερολίνο 1971, σ. 487.

27. L. Koehler – W. Baumgartner – J. J. Stamm, *The Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament*, translated by M. E. J. Richardson, τ. 1-5, Leiden 1967-2000, σ. 237.

28. Ἀντ. Θ. Ἡπίτης, *Λεξικὸν γαλλοελληνικόν*, τ. 1-2, Ἀθῆναι χ.χ., τ. 1, σ. 249.

φεκίου ἔνθα τίθεται ἡ πυρῖτις ἢ τὸ ἐμπύρευμα, τὸ τουρκικὸ²⁹ فالىه *falya* = ἐστία ἤτοι ὀπὴ τηλεβόλου, ἔνθα τίθεται ἡ πυρῖτις, κ. *φάλια*, τὸ ἀγγλ. *touch-hole, vent* = ὀπὴ πυροβόλου, τὸ ἰταλικὸ³⁰ *lumiera* = touch-hole of a gun, καὶ ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ τουρκικὸ³¹ اغيز اوتو *agiz otu* = πῦρ τοῦ στόματος, δέλεαρ, ἤτοι πυρῖτις, δι' ἧς δολοῦται τὸ πυροβόλον, κ. *ἀγιζότι*, ἀπὸ τῆς λ. اغيز *agiz*³² = στόμα, ἄνοιγμα, ὀπὴ, στόμιον, καὶ او *ot*, *od*³³ = πῦρ, καὶ βρῖσκεται στὰ νεοελληνικὰ ιδιώματα³⁴ ὡς: *ἀγιζότη*, ἢ, *ἀγγιζότη*, *ἀβιζότη*, *ἀβιζότο*, *τό*, *ἀιζέτον* Κάρπ. *αἰζέτο* Κάρπ. *βιζέτο* Κάρπ., καθὼς καὶ ὡς: *ἀγιζότι*, *τό*, *ἀγγιζότι*, *ἀβιζότι*, *ἀβ'ζότ'*, *γγ'ζότ'* = μικρὰ ποσότης πυρίτιδος χρησιμοποιουμένη ὡς ἔναυσμα τῶν ἄλλοτε διὰ πυρολίθου ἐκ-πυρσοκροτούντων ὄπλων, ἐνῶ ὁ Dehèque³⁵ ἔχει ἀποθησαυρίσει τοὺς πα-ράλληλους τύπους: *ἀτζούτι*, *ἐξώτι*, *τό* = *amorce de fusil* (= ἐμπύρευμα τοῦ ὄπλου, ἀβιζότι), οἱ ὁποῖοι ἔπρεπε νὰ περιλαμβάνονται στὸ ἀνωτέρω λῆμμα *ἀγγιζότι*, *τό*, τοῦ ΙΑ, ἀλλὰ ἀπουσιάζουν, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι τὸ ἔργο ἔχει ἀποδελτιωθεῖ.

«*ἀγριορίντζαρος*, ὁ. Ὄνομα φυτοῦ, ἀπὸ τὸν ὄριμο καρπὸ τοῦ ὁποίου προέρχεται μαύρη χρωστικὴ οὐσία ποὺ τὴ χρησιμοποιοῦσαν παλαιότερα γιὰ μελάνι. Εἶναι τὸ φυτὸ ἐρυθρόδανον (τὸ βαφικόν), Χελντράιχ 96 *ruscus aculeatus* καὶ Χελντράιχ 48 *rubia tinctorum* ἢ *rubia peregrina* ... Ἀπὸ τὸ *ἄγριος* + *μτγν. ριζάριον* Κύπρ., Ἄ. Κρήτη. (Πιτυκ.) «*ριζάρι* “ἰδ.”, Σάμ. *ριζάρ* “ἰδ.”», «*λιντζάριν*, τὸ – *λιζγάριν*, τὸ “εἶδος φυτοῦ μὲ μαῦρο βαφικὸ καρπὸ”». Ἀπὸ τὸ *ριζάρι* ὑποκ. τοῦ ἀρχ. *ρίζα* μὲ ἀνομοίωση τοῦ πρώτου ρ» (ΛΙΚ 45, 474).

Ἡ λ. ταυτίζεται μὲ τὸ ἰσπαν., γαλλ., ἀγγλ. *alizari* = Ἐρυθρόδανον τὸ βαφικόν (*Rubia tinctorum*), *ριζάρι*³⁶, *ἀγριοβάφιον*, *ἀγριοβαφή*, *ἀλιζάριον*, *σχοινοβάφιον*, *λιζάρι*, *ριζάρι*, *ρίζα*, καὶ ἡ ἄποψη ποὺ ἐπικρατοῦσε γιὰ τὴν προέλευσὴ τῆς ἦταν³⁷ ὅτι: «Le mot est certainement d'origine arabe, comme le montre l'article *al*, car on dit aussi *izari*: “La graine de garance qu'on apporte de la Turquie asiatique est appelée *azala* ou *izari*.” Je ne doute pas

29. Ι. Χλωρός, *Λεξικὸν τουρκοελληνικόν*, τ. 1-2, Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1899-1990, τ. 2, σσ. 1182β-1183α.

30. Alfred Hoare, *An Italian Dictionary*, Κέμπριτζ 1915, σ. 342.

31. Χλωρός, ὁ.π. (σημ. 29), τ. 1, σ. 144α, 232β.

32. Χλωρός, ὁ.π. (σημ. 29), τ. 1, σ. 144α.

33. Χλωρός, ὁ.π. (σημ. 29), τ. 1, σ. 232β.

34. ΙΑ, τ. 1, σ. 110.

35. F. D. Dehèque, *Dictionnaire grec moderne français*, Παρίσι 1825, σσ. 114, 207.

36. Χελδράιχ – Μηλιαράκης, ὁ.π. (σημ. 18), σ. 55.

37. M. Devic, «Dictionnaire étymologique des mots d'origine orientale (arabe, hébreu, persan, turc, malais)», σσ. 7-8, στό: É. Littré, *Dictionnaire de la langue française, Supplément*, Παρίσι 1881.

que ce ne soit l'arabe عصاره 'ašāra, qui signifie le suc extrait d'un végétal par compression (de la racine عصر 'sar, presser, extraire le suc). En effet, le *Gazophylacium linguae Persarum* traduit pastel³⁸ ou *guède* (autre matière colorante) عصاره وسمه 'ašārè-i ouasimè³⁹, suc de la plante appelé *ouasima*», αλλά πρόσφατες έρευνες έπανατοποθέτησαν τὸ θέμα καθὼς ἀναφέρεται⁴⁰: «*alizari*. Emprunté au gr. modern ριζάρι “garance” dér. de ρίζα “racine” (de même ital. *alizari*, esp. *alisari*), en effet après avoir disparu en Europe au début de l'époque mod., la culture de la garance fut réintroduite du Levant turc en France et en Italie au moment du renouveau économique du xviiie s.; le gr. ayant servi de véhicule à cette réalité économique (Steig ds *Vox rom.*, t. 21, pp. 315-317). L'étymon ar. 'ašāra “le jus” ... est devenu dès lors caduc pour des motifs phonét. (difficulté à expliquer ar. -š- sourd > fr. ou ital. z; finale -i demeure inexplicable) et historico-géogr.».

«αίματάς, ὁ. Φυτό πού, ὅταν κόβεται, βγάζει αἱματώδη χυμό, τὸ ἀρχ. αἷμανθος ὁ αἰμοσταγής» (ΛΙΚ 53).

Ἡ ἀρχαία ἑλληνική ἀγνοεῖ τὴ λ. αἷμανθος, ὁ, γιατί στὴν προκειμένη περίπτωση πρόκειται γιὰ ἀπόδοση τῆς λατινικῆς ἐπιστημονικῆς ὀνομασίας *Haemanthus*⁴¹, ἀπὸ τὴ λ. αἷμα καὶ ἄνθος, πὸ σχηματίσθηκε κατὰ τὴς ἀρχῆς τοῦ δέκατου ὄγδοου αἰώνα γιὰ νὰ προσδιορίσει τὴ συγκεκριμένη οἰκογένεια φυτῶν.

«αἰνιάς, ὁ “τὸ πάνω μέρος τῆς πρύμνης τοῦ πλοίου”» (ΛΙΚ 53).

Ἡ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ τουρκικὸ⁴² اйна *ayna* = κάτοπτρον, καθρέπτῃς, καὶ ὁ Γ. Γιαννουλέλλης⁴³ παρέχει τὰ ἐπιπλέον γλωσσικὰ στοιχεῖα γιὰ νὰ ἐπιβεβαιώσουμε τὴν ἐτυμολόγησιν τῆς λέξεως, καθὼς ἀναφέρει: «αἰνιάς ὁ, λέγεται καὶ καθρέπτῃς ἢ τάκος. Εἶναι τὸ πίσω καρδιόσχημο τεμάχιο στὸ σκαρὶ σακολέβα, βαρκαλὰ καὶ σὲ πολλὰ εἶδη βάρκας», ἐνῶ ὁ Α. Jal⁴⁴ μᾶς πληροφορεῖ: «*tableau*, Gr. mod. καθρέπτῃς; ital.

38. Κ. Καραποτόσογλου, «Ετυμολογικὰ καὶ σημασιολογικὰ στὸ κείμενο τῶν Ἀσσιζῶν», *Κυπριακαὶ Σπουδαὶ* 54-55 (2003) 778-779.

39. R. Dozy, *Supplément aux dictionnaires arabes*, τ. 1-2, Leyden 1881, τ. 2, σ. 813β: «*wasima* = guède ou pastel».

40. *Trésor de la langue française informatisé*, s.v.

41. Καββάδας, ὁ.π. (σημ. 14), τ. 1, σ. 133.

42. Χλωρός, ὁ.π. (σημ. 29), τ. 1, σσ. 306β-307α.

43. Γ. Ν. Γιαννουλέλλης, *Τὰ καΐκια, τὸ σκαρὶ καὶ ἡ ἀρματωσιά τους*, *Ετυμολογικὸ λεξικὸ ναυτικῆς ὀρολογίας*, Ἀθήνα 1994, σ. 15.

44. Α. Jal, *Glossaire nautique, répertoire polyglotte de termes de marine anciens et modernes*, Παρίσι 1848, σ. 1418· Λ. Παλάσκας – Μ. Γούδας, *Γαλλοελληνικὸν Λεξικὸν τῶν ναυτικῶν ὄρων*, Ἐν Ἀθήναις 1898, σ. 647: «*tableau*· ὁ ἄβαξ τῆς πρύμνης, τὸ ὡς ἐπίπεδον αὐτῆς μέρος [καθρέπτῃς]· καὶ ἐπὶ λέμβων ἐπίσης, ἀλλὰ κοινοβαρβαρικῶς δὲν λέγεται καθρέπτῃς, ἀλλὰ [παππαδιά].»

Coronamento. Nom qu'on donnait autrefois, et que, parfois, on donne encore à la partie plate de la poupe qui surmonte la voûte de l'arcasse».

Ὁ δημῶδης ναυτικὸς ὄρος *αἰνάς*, ὁ, ἀντιστοιχεῖ ἐπακριβέστερα στὴν τουρκικῆ⁴⁵ ναυτικὴ ἔκφραση: *ayna kiz* = square stern, transom stern (= τετραγώνος πρύμνη, πρύμνη χωρὶς ἀψίδα (κουτάλα) ἀπολήγουσα εἰς ἐπίπεδον ἄβακα (παπαδιά), ὡς συμβαίνει μὲ πλείστας λέμβους), ἐνῶ θὰ πρέπει νὰ παρατηρήσουμε ὅτι ἡ τουρκικῆ⁴⁶ λ. *چاق kiz* = τὸ ὄπισθεν μέρος παντὸς πρᾶγματος, ὀπίσθια ἀνθρώπου ἢ ζώου, κώλια, γλουτός, πρύμνα πλοίου, χρησιμοποιούταν κατὰ τὸν δέκατο ὄγδοο καὶ δέκατο ἔνατο αἰῶνα, γιὰτὸ ὁ Ἄνθ. Γαζῆς μᾶς πληροφορεῖ: «*κορώνη*,⁴⁷ ἢ... Τὸ ὄπισθεν κυρτὸν μέρος τοῦ πλοίου, ἢ πρύμνα· ἔτι δὲ καὶ ἴδιον κυρτὸν μέρος αὐτῆς, τὸ παρὰ τοῖς ναύταις τουρκιστὶ *κίτζι λεγόμενον*». Ἡ ἀρχαιοελληνικὴ λ. *κορώνη*, ἢ, ἔχει υἰοθετηθεῖ στὸ ἐπίσημο ναυτικὸ ὀνοματολόγιον⁴⁸ ἀντὶ τοῦ δημῶδους ναυτικοῦ ὄρου *καλκάνι*, τὸ = γαλλ. *le couronnement*, ἀγγλ. *taff-rail*.

«*ἀκολάκινος*, ὁ. Τὸ κοινὸ ὄνομα τῶν φυτικῶν εἰδῶν *euphorbia dendroides* καὶ *euphorbia characias*, ποὺ ἔχουν γαλακτώδη δηλητηριώδη χυμὸ, συνών. *βαλατσίνια* (Ἀπ.)... Καὶ περιεκτικὸ τπν. Ἀκολακινιάρης Ε. Νὰ σχετίζεται μὲ τὸ *κόλλα*, ἢ ;» (ΛΙΚ 55).

Ὁ Δ. Καββάδας⁴⁹ ἀναφέρει: «*Εὐφορβία* ἢ *δενδροειδής* (*Euphorbia dendroides*... ἀποτελῶν τὸν κατ' ἐξοχὴν *φλόμον*, τὸν ὁποῖον χρησιμοποιοῦν οἱ λαθραλιεῖς πρὸς νάρκωσιν τῶν ἰχθύων καὶ ἀναμφιβόλως ὁ *δενδρώδης τιθόμαλλος* τοῦ Διοσκουρίδου (IV, 164)... *Εὐφορβία* ἢ *χαρακίας* (*Euphorbia characias*)... γνωστὸν ὡς *φλόμος* ἢ *φλώμος*, *τιθύμαλλο*, ἢ *τιθόμαλλο*. Πιθανῶς ὁ ἄρρη *χαρακίας* ἢ *τιθύμαλλος* τοῦ Διοσκουρίδου (IV, 164).

Ἡ λ. σχετίζεται μὲ τὸ ἀραβικὸ⁵⁰ *غولق ghûlaq, gholaq* = *Εὐφορβία* ἢ *ἀρχαία* (*Euphorbia antiquorum*), μὲ τὸ προθετικὸ *ἀ-* καὶ τὴν κατάληξιν *-ινος*, ἐνῶ πληροφοροῦμαστε ὅτι⁵¹: «*Gholak* *غولق* vel *Kalah*. Hanc edunt *Cameli coctam in fovea terrestri, quod certe mirrum mihi videbatur*».

45. Kaptan Refik Akdoğan, *Turkish-English Maritime Dictionary*, Κωνσταντινούπολη χ.χ., σ. 34.

46. Χλωρός, ὀ.π. (σημ. 29), τ. 2, σ. 1343β.

47. Γαζῆς κ.ἀ., ὀ.π. (σημ. 3), τ. 2, σ. 248.

48. Α. Παλάσκας – Α. Κουμελᾶς – Φ. Ἰωάννου, *Ὄνοματολόγιον Ναυτικόν*, Ἐν Ἀθήναις 1884, σ. 13, 164.

49. Καββάδας, ὀ.π. (σημ. 14), τ. 4, σσ. 1539-1540.

50. A. K. Bedevian, *Illustrated Polyglottic Dictionary of Plant Names*, Κάιρο 1936, σ. 267, λήμμα 1572· P. A. Nernich, *Allgemeines Polyglotten-Lexicon der Natur-Geschichte*, τ. 1-2, Ἄμβουργο 1793-1795, τ. 1, σ. 1543.

51. P. Forskål, *Flora Aegyptiaco-Arabica, sive Descriptiones Plantarum, quas Aegyptum Inferiorem et Arabicam Felicem detexit, illustravit*, ἔκδ. Carstem Niebuhr, Hauniae 1775, σ. 93.

«*άκουππάς*, ό «*αύχένας*» ΒΚΝ» (ΛΙΚ 56).

Η λ. προέρχεται από τó ιταλικό⁵² -βενετικό *corra* = όπισθοκέφαλον, όπισθοκράνιον· *nuca*; *la parte di dietro del capo verso al collo*; *collottola* (= *αύχένας*); *cuticagna* (= *αύχένας*); *occipizio e memoria*, ένώ από τήν έκφορά τόν *άκουππά* > *νακουππάς*, ό (Σύμη) = *Nacken* (= *τράχηλος*, *σβέρκος*) (G. Meyer, N. S. IV, Wien 1895, σ. 64. Έλληνικός Φιλολογικός Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως 8 (1873-74) 475).

«*άλαβέρα*, ή “τό λουρι πού είναι κάτω από τó σαγώνι τού μουλαριού / γάιδάρου”... Πρβ. έπων. *Άλαβέρας Κώς*» (ΛΙΚ 58).

Ό Φ. Κουκουές⁵³ άναφερόμενος στα βυζαντινά φορέματα μάς πληροφορεί: «Έπειδή δέ τά χρώματα διεκρίνοντο εις άληθή και ψευδή, διά τούτο ύπήρχε και ψευδής πορφύρα και άληθής, τά δέ διά τής τελευταίας βαφόμενα ύφάσματα έκαλοϋντο *άληθινά* ή *βήροι* ή *όλόβηρα*», ένώ ή λ. *όλόβηρος*⁵⁴, -ον = (για ύφασμα) πού είναι βαμμένος με γνήσια, άληθινή πορφύρα, έπιβιώνει στην ποντιακή διάλεκτο ώς: «*άλαβέρα*⁵⁵ ή, Πόντ. Έκ τού μεσν. ούσ. *όλόβηρος* = βάμμα πορφυρούν. Ύφασμα μεταξωτόν παρουσιάζον ποικιλίαν άποχρώσεων άναλόγως τής θέσεως συνήθως όν χρώματος βύσσου άποκλίνοντος πρós τó ίόχρουν ή πράσινον ή κυανούν», και ή λ. έχει περάσει στα τουρκικά ιδιώματα⁵⁶ ώς: *alavura* = *başa örtülen şal* (= *σάλι για τó σκέπασμα τού κεφαλιού*), γεγονός πού δείχνει ότι ή λ. *άλαβέρα*, ή, έκτός από τή σημασία: *μεταξωτό ύφασμα*, χρησιμοποιόταν στα μικρασιατικά ιδιώματα για να προσδιορίσει κάποιο κάλυμμα, μαντήλι για τó κεφάλι.

Η καρπαθιακή λ. *άλαβέρα*, ή = τó λουρι πού είναι κάτω από τó σαγώνι τού μουλαριού / γάιδάρου, συνεχίζει τó μεταγενέστερο-μεσαιωνικό *όλόβηρος* > *άλαβέρα*, ή = ύφασμα μεταξωτό· *κάλυμμα κεφαλιού, και για τήν παράλληλη σημασιολογική εξέλιξη πρβ. τó ιταλικό⁵⁷ *soggólo m.*, (*soggola*) (1) *wimple* (= *λινό κάλυμμα κεφαλής*, *πέπλο*, *μσνκ. γίμπλα*⁵⁸),

52. Μ. Π. Περίδης, *Λεξικόν ιταλικόν και έλληνικόν*, τ. 1-2, Έν Έρμουπόλει Σύρου 1862, σ. 491· G. Boerio, *Dizionario del dialetto Veneziano*, Βενετία² 1856, σ. 195.

53. Φ. Κουκουές, *Βυζαντινών βίος και πολιτισμός*, τ. 2₂, σ. 40.

54. Έμμ. Κριαράς, *Λεξικό τής μεσαιωνικής έλληνικής δημόδου γραμματείας 1100-1669*, τ. 1-16, Θεσσαλονίκη 1969 κ.έ., τ. 12, σ. 239, με παραπομπή στο LSJ⁹, όπου ή λ. καταχωρίζεται από τόν 6ο αιώνα. *Lexikon zur byzantinischen Gräzität*, erstellt von Erich Trapp, τεύχος 5, Βιέννη 2005, σ. 1119.

55. Α. Α. Παπαδόπουλος, *Ιστορικόν Λεξικόν τής ποντιακής διαλέκτου*, τ. 1-2, Έν Αθήναις 1958-1961, τ. 1, σ. 39. ΙΑ, τ. 1, σ. 393.

56. *Derleme Sözlüğü*, ό.π. (σημ. 9), τ. 1, σ. 203.

57. Hoare, ό.π. (σημ. 30), σ. 574.

58. Τó άγγλικό έρμηνευμα *wimple* = a garment of linen or silk formerly worn by women, so folded as to envelop the head, chin, sides of the face, and neck: now retained in the dress of

nun's neck-kerchief. (2) (mil.) chin-strap for a horse or of a kéri (= ύποσια-
γώνιο, καψάλι για ἄλογο ἢ για πηλήκιο); = *giogaia*, dewlap (= προγούλι).

«ἀλαμπρατσέττα, ἐπιρρ. “πιασμένοι /-ες ἀπὸ τοὺς βραχίονες φιλικά...
Ἄπὸ ἰταλ. *al braccetto*» (ΛΙΚ 59).

Ἡ φράση ἐτυμολογεῖται ἀκριβέστερα ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ⁵⁹ *a braccétto* =
col braccio stretto intorno a quello di un'altra persona, ἀλλὰ ἡ προέλευσή
της πρέπει νὰ ἀναζητηθεῖ στὰ ἰταλικά ιδιώματα, πρβ. τὸ *a la brazzeta*
(Σαρδηνία) = braccetto, arm-in-arm, bras dessous, ἐνῶ ὁ Δ. Γεωργακάς
παράγει τὴ λ. ἀπὸ τὸ ἰταλ. *all' a braccette*, ἐκφορὰ ποὺ δὲν κατόρθωσα νὰ
ἐπιβεβαιώσω (Ant. Rubattu, *Dizionario universale della lingua di Sardegna*,
Σαρδηνία 32006, σ. 195. Δ. Γεωργακάς, *A. Modern Greek-English*
Dictionary, s.v.).

«ἀλέττης, ὁ “δυστυχῆς”... Πρβ. ναλέτης “δύστροπος” Κων/πολη, ἀνα-
λέτι, τὸ “ἀναθεματισμός”, ἀναλετῶ “καταριέμαι” Ἡπειρ. (Μπόγκας 2.
7). Ἄπὸ τουρκ. *lanet* “κατάρα” > *nalet» (ΛΙΚ 62).

Ἡ λ. ἐτυμολογεῖται ὀρθότερα ἀπὸ τὸ δημῶδες τουρκικὸ⁶⁰ *נעלת nalet*,
διαφορετικὸ τύπο τοῦ *لعت la'net* = ἄρα, κατάρρα, ἀνάθεμα, καὶ αὐτὸ
ἀπὸ τὸ ἀραβικὸ⁶¹ *لعت la'nat* = imprecation, curse.

«ἀλλάιν, τό. (1) “τὸ διαδοχικὸ τμῆμα ἐργασίας”... Ἄπὸ μsn. ἀλλάγιον
“ἀλλαγὴ, ἀνταλλαγὴ”... (2) “πλησίον”... Καὶ στὴν Κρήτη, π.χ. Παπα-
γρηγ. “Τὴν Κυριακὴ θὰ ξαργεῖτε; Ἀλάι-μαλάι ἀπού ναι καὶ διπλόσκολο”
(= ἔτι μᾶλλον). Πάγκαλος 2.85 ἀλάι-μαλάι “στὴν ὥρα σου ἀπάνω ἤρθες
(= ἐπακριβῶς), στὴ Βέροια ἀλάι-μαλάι “ὄλοι μαζί, φύρδην-μίγδην”
(Σβαρόνπ. 21). Ὁ Πάγκαλος ἀγνοεῖ τὴν ἐτυμολογία, ὁ Παπαγρηγ. τὸ πα-
ράγει ἀπὸ τουρκ. *alay – malay*. Ἐγὼ νομίζω ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀλ-
λάγιν μὲ ἀλλάγιν, δηλαδὴ καθὼς ἀπερχόταν ἢ μιὰ ἀλλαγὴ (= βάρδια),
κ.τ.λ.) καὶ ἐρχόταν ἢ ἄλλη, ἄρα “ἀλληλοδιαδόχως, κοντὰ κοντὰ”. Πρβ.
Φιλήντας 1907: 547 “ὅταν τύχουνε πλάι μὲ πλάι (οἱ φθόγγοι)”» (ΛΙΚ 64).

Ἡ ἐτυμολογία τῆς λ. ἀπὸ τὸ μεσαιωνικὸ ἀλλάγιον⁶² εἶναι ὀρθή, ἀλλὰ ἡ
παραγωγή τῆς ιδιωματικῆς φράσης: ἀλάι – μαλάι ἀπὸ τὸ ἀλλάγιν μὲ ἀλ-

nuns; a veil, εἶναι ἴδιας προέλευσης μὲ τὸ ἀρχαῖο γαλλικὸ *guimple* ποὺ βρίσκεται στὴ με-
σαιωνικὴ ἐλληνικὴ ὡς γίμπλα, ἡ = πέπλο. Κριαρᾶς, ὁ.π. (σημ. 54), τ. 4, σ. 289· *The Oxford*
English Dictionary, s.v.

59. S. Battaglia, *Grande dizionario della lingua italiana*, τ. 1-21, Τορίνο 1961-2002, τ. 2, σ.
340, ὅπου καὶ πλῆθος χωρίων. N. Tommaseo – B. Bellini – G. Meini, *Dizionario della lingua*
italiana, τ. 1-8, Τορίνο 1861-1879, τ. 1, σ. 1024.

60. Χλωρός, ὁ.π. (σημ. 29), τ. 2, σ. 1487α.

61. F. Steingass, *A Learner's Arabic-English Dictionaty*, Beirut 1972, σ. 921α.

62. Καραποτόσογλου, ὁ.π. (σημ. 2), 17-18.

λάγιν δὲν εὐσταθεῖ, γιατί ἔχουμε στὴν ἑλληνικὴ τὴν τουρκικὴ φράση⁶³ *alay malay* *آلاى مالاى* = ὅλοι ὁμοῦ, ἐν σώματι ἢ φύρδην μίγδην· *tantum-modò, solum; solamente; seusement*, καὶ ἢ λ. *malay* ἔχει σχηματισθεῖ στὴν τουρκικὴ πάνω στὴ λ. *alay*, ἀποτελεῖ ἓνα ζευγος⁶⁴ ποὺ τὸ δευτέρω μέρος σχηματίζεται μὲ τὸ πρόθημα *m-*. Ὁ G. Lewis⁶⁵ ἀναφέρει: «*m-doublts*. The largest class of doublet is that in which a word is followed by an *echo* of itself but with *m* replacing its initial consonant or preceding its initial vowel. The meaning of this form beginning with *m* is “and so on, and suchlike”».

Ὁ Κ. Μηνᾶς ἔχει ἀποθησαυρίσει τὸ λῆμμα: «*μαγκατάσης*, ὁ “σύντροφος, συνétairos”... Ἐπὶ *μάγκα* “ἐνωμοτία ἄτακτων πολεμιστῶν” + *ἀρκαντάσης* ἢ *ἀρκατάσης* Σύμ. (Σωτ. Καρανικόλας 1971: 4, 172) < *μάγκα* + τουρκ. *arkadaş* “φίλος, συνétairos. Πρβ. *μαδακάσης* “ἔρωμένος” Σύμ., *μαντακάσης* “φίλος” Καστελλ., *μαρκαντάσης* “συνάδελφος” Κύπρ. (Παπαγγ.), Λευκ., καὶ *μάγκα*, ἢ “συνεργεῖο ἵπποκόμων” Λευκ.» (ΛΙΚ 488), ἐνῶ ὁ ἀνωτέρω συμφυρμὸς ἔχει συμβεῖ ἤδη στὴν παλαιὰ τουρκικὴ στὴ λ.: *markadaş*⁶⁶ = *manga arkadaş* (= σύντροφος στὴν ἐνωμοτία, στὴ *μάγκα*) καὶ τὸ ΛΚΝ⁶⁷ δέχεται αὐτὴ τὴν παραγωγή.

Εἶναι προτιμότερο ὅμως νὰ παράγουμε τὴ λ. ἀπὸ τὸ τουρκικὸ⁶⁸ *arkadaş* *آرکداس* = σύντροφος, κατὰ τὸ σχῆμα: *arkadaş-markadaş*, ἐνῶ βρίσκουμε τὸ λῆμμα: «ἐλλεμές, ὁ “ἐκλεκτὴ ποιότητα, ἀφρόκρεμα”... Ἐπὶ τουρκ. *elleme*. Καὶ στὴν Κρήτη ἐλεμές “ἴδ.”, Ρόδ. ἐλλ^dεμές, Κάλυμν. (Χειλᾶς 55) μελεμές “τὸ καλύτερο ἀπ’ ὅλα, τὸ ξεχωριστὸ ἀπ’ τὸ σύνολο”, Κουκουλῆς 1923: 275» (ΛΙΚ 278), τὸ ὁποῖο ἔχει σχηματισθεῖ κατὰ τὸ: *elleme - melleme*, νεοελληνικὰ μελεμές, καὶ ἴσως ὑπάρχει ἀντιστοιχία στὸ σχηματισμὸ μὲ τὸ νεοελληνικὸ: *φίλος - ξεφίλος, μάγκας - ξεμάγκας!*

«ἀλουσιά, ἢ ΒΚΝ - ἀλουσία, ἢ Ε “ἀλίσίβια, διάλυμα στάχτης”... Ἐπὶ ἀλουσίβια (ἔτσι Κύπρ.) < ἰταλ. *lisciva* < λατ. *lixivia*, μὲ τὸ *ou* ἴσως ἀπὸ

63. Χλωρός, ὀ.π. (σημ. 29), τ. 1, σ. 178β· Fr. Meninski, *Thesaurus linguarum orientalium*, τ. 1-3, Βιέννη 1680, σ. 375.

64. Ὁ Ch. Symeonidis, «Lautlehre der türkischen Lehnwörter im neugriechischen Dialekt des Pontos», *Ἀρχεῖον Πόντου* 31 (1971-1972) 172, ἐτυμολογεῖ σωστὰ τὴ φράση *ἀλαί μαλάι*, ἀπὸ τὸ τουρκικὸ *alay malay*, καὶ παραθέτει τὰ ἀκόλουθα: «*aramak* “suchen” > *aramak maramak* > *ἀραεῦω μαραεῦω*; *asker* “Heer” > *asker masker* > *ἀσκέρι(ν) μασκέρι(ν)*; *börek* “Pastete” > *börek mörek* > *πο-ρέκι(ν) μο-ρέκι(ν)*; *bakkâl* “Krämer” > *bakkâl makkâl* > *πακκάλης*».

65. G. F. Lewis, *Turkish Grammar*, Ὁξφόρδη 1967, σσ. 237-238.

66. *Yeni Tarama Sözlüğü*, Ἀγκυρα 1983, σ. 153.

67. *Λεξικὸ τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς* [Ἴδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], Θεσσαλονίκη 1998, σ. 803.

68. Χλωρός, ὀ.π. (σημ. 29), τ. 1, σ. 64α.

παρετυμ. πρὸς τὸ λούνω. Πρβ. Du Cange *άλουσά*, Somav. *άλουσιά*, Λάνδος 112 *άλουσά*, κατωιταλ. *λλισία*. Βλ. Κοραῆς 1. 328 καὶ 4. 8 *άλισία* “στακτόνερον”. Μητροφάνης 63 *άλουσίβα*» (ΛΙΚ 66).

Ὁ Meyer-Lübke⁶⁹ ἔχει καταχωρίσει τοὺς ρομανικοὺς ιδιωματικοὺς τύπους: ostun. (*l*)*ušina*, *abruz.* *lušiga* = ἀλίσίβα, ποὺ δείχνουν τὴν ὑπαρξὴ τοῦ -ου- ἤδη στὰ ρομανικὰ ιδιώματα.

«*ἀμερινός*, ὁ (β’), “εἶδος ὑφάσματος, σάλι μάλλινο συνήθως μαύρου χρώματος”» (ΛΙΚ 69).

Ἡ λ. ἀποδίδει τὸ ἀγγλικὸν⁷⁰ *merino* = μερινός· a soft clothing fabric resembling cashmere, orig. of merino wool and now of any fine wool or wool and cotton; a garment of this fabric.

«*ἀνετζού(λ)ιν*, τὸ ἢ *ἀνατζούλλιν*, τό. Εἶδος φόρου ἐπὶ Τουρκοκρατίας» (ΛΙΚ 89).

Ἡ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ τουρκικὸ *دزیاλιجهت džiálijet* διαφορετικὸν⁷¹ τύπο τοῦ *دزیه cizye* [c = dž] = (1) ἐπικεφάλαιον, φόρος κεφαλικὸς λαμβανόμενος ἄλλοτε παρὰ τῶν μὴ Μουσουλμάνων ὑπηκόων τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους· tributum; formerly headtax collected from non-Moslems, με ἐπίδραση τῆς πρόθεσης *ἀνα-*.

«*ἀνεντουρίν*, τό “κουλούρι ἄζυμο με κομμένο κρεμμύδι στὴ ζύμη του, ποὺ πῆνεται καὶ τρώγεται ἀμέσως”... Ἡ λ. *ἀνεντουρία* ἢ *έντουρία*, ἡ “ἐλαφρὸς θόρυβος | εἶδηση” Κρήτ. (Πιτυκ.) δὲν φαίνεται νὰ σχετίζεται σηματολογικὰ» (ΛΙΚ 89).

Ἡ λ. ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ τουρκικὸν⁷² *دوروم dürüm* = (1) roll, fold, pleat. (2) piece of flat bread formed into a roll or fold and eaten with food which is taken up from the plate on the roll, τὸ ὁποῖο ἀντιστοιχεῖ πραγματολογικὰ στὸ νεοελληνικὸ σάντουιτς με ἄζυμη πίττα, ποὺ ἐμφανίσθηκε τὰ τελευταῖα χρόνια τόσο στὴν Ἀθήνα ὅσο καὶ στὴν ἐπαρχία, καὶ ἡ καταγωγὴ του εἶναι ἀπὸ τὴ Μέση Ἀνατολή.

«*ἀντικελένης*, ὁ “ἀντίπαλος ἰκανὸς νὰ ἐμποδίσει, νὰ καταβάλει”» (ΛΙΚ 105).

69. W. Meyer-Lübke, *Romanisches etymologisches Wörterbuch*, Χαϊδελεβέργη³1935, σ. 412, λήμμα 5089.

70. *Webster's Third New International Dictionary of the English Language, Unabridged*, editor in chief Philip Babcock Gove, Springfield, Massachusetts, U.S.A. 1963, σ. 1414.

71. Χλωρός, ὁ.π. (σημ. 29), τ. 1, σ. 617β· Meninski, ὁ.π. (σημ. 63), σ. 1559· Redhouse, *Contemporary Turkish-English Dictionary*, Κωνσταντινούπολη 1983, σ. 71· *The Encyclopedia of Islam*, New edition, τ. 2, Leiden 1991, σσ. 559-567.

72. *New Redhouse, Turkish English Dictionary*, Κωνσταντινούπολη 1968, σ. 319.

Τὸ ΙΑ (2, 271) θεωρεῖ τὴ λ. ἀγνώστου ἐτύμου, ἐνῶ τὸ πιθανότερο εἶναι ὅτι ἡ καρπαθιακὴ λ. ἀποτελεῖ διαφορετικὸ τύπο τῆς λ. *κεντικελένης*⁷³, ὁ (Κύπρος) = ἀλήτης, τὸ ὁποῖο παράγεται ἀπὸ τὸ τουρκικὸ *kendigelen* = *god send* (= θεόπεμπτος τύχη, ἀνέλπιστος εὐκαιρία, κοινῶς *λαχεῖο*, *κελεπούρι*), καὶ γὰρ τὴν ἔκταση τοῦ σημασιολογικοῦ πεδίου, πρβ. τὴ λ. *χο(υ)-βαρδὰς*, ὁ = γενναιόδωρος, ἀπὸ τὸ τουρκικὸ *houarda* = (1) σπάταλος. (2) ἄσματος. (3) ἀλήτης, ἀνεπρόκοπος, ἀγύρτης.

«ἀντυφία, ἡ. Ὄνομα θάμνου παρόμοιου μὲ θυμάρι ἢ “ἀστοιβή”, ἐπιστημ. *euphorbia acanthothamnus* (N. Μακρῆς)... Ἀπὸ τὸ ἀρχ. *τύφος* μὲ παρετυμ. ἴσως πρὸς τὴν πρόθ. ἀντί» (ΛΙΚ 110).

Τὸ φυτὸ Εὐφορβία ἢ ἀκανθόθαμνος (*Euphorbia acanthothamnus*) φέρει τὰ δημῶδη ὀνόματα⁷⁴: ἀφάνα, κουκουλαφάνα, κουκουλαφάνια, γαλατόφονος, γαλαστοιβίδα, γαλαστοιβή, ἐνῶ στὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ⁷⁵ ἡ λ. *τύφος*, ὁ = (1) ἀτμός, καπνός, ἐξάτμισις, ἀχλύς. (2) ἀλαζονία, κενοδοξία, μεγαλαυχία, ἔπαρσις. (3) ἡ μετὰ ἀλαζονίας συνδεδεμένη μωρία. (4) παρ’ ἰατροῖς, εἶδος ἀναισθησίας, καὶ ναρκώσεως τοῦ νοός, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ μὴν ὑπάρχει καμιά σχέση μετὰ τῶν δύο λέξεων.

Ἡ λ. παράγεται ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο ἐλληνικὸ⁷⁶ *φέως*, -ω, ὁ = ἀκανθῶδες τι φυτόν, τὸ ὁποῖον ἄλλως καὶ “στοιβή” λέγεται, γιὰ τὴν διαβάζουμε: ὡσπερ ἡ ὀνωῖς καὶ ὁ τρίβολος καὶ ὁ φέως, ὃν δὴ τινες καλοῦσιν στοιβήν (Θεόφραστος, π.Φ.Ι. 6.1.3.7-9), σὲ συσχετισμὸ τῆς λ. μὲ τὴν πρόθεση ἀντί, ἐνῶ ἡ λ. *φέως*, ὁ, βρίσκεται ὡς δευτέρου συνθετικὸ στὴ λ. *ἰππόφωως*⁷⁷, -εω, ὁ = Εὐφορβία ἢ ἀκανθόθαμνος (*Euphorbia acanthothamnus*).

«ἀξιζι ἐπίρρ., μοῦ τὸ δίνεις – μοῦ τὸ παίρνεις ... Καὶ Ζαφειρίου “ἴδ.” Ἴσως ἀπὸ τὴ λ. ἀξιος-ἄξιος» (ΛΙΚ 111).

Ὁ Μεν. Ζαφειρίου⁷⁸ ἀναφέρει: «ἀξιζί, ἄκλιτ., κουρδίζω, ξανάβω», καὶ ἡ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ τουρκικὸ⁷⁹ *eksiksiz* = ἀνελλιπής, πλήρης, διαρκής.

«ἀπουρδουκέλλα, ἡ “κωλοτούμπα”... Ἴσως ἐνυπάρχει τὸ ρῆμα *πέρδομαι-ἀποπέρδομαι* πρβ. Φώτ. “πεπραδίλαι· πορδαί. Στὴ Λέσβ. (Kretschmer 455) *πουρδουτσέλα* “Putzelbaum” (= μπουρνελιά)» (ΛΙΚ 142).

73. Καραποτόσογλου, ὅ.π. (σημ. 2), 170.

74. Χελδράιχ – Μηλιαράκης, ὅ.π. (σημ. 18), σ. 104.

75. Γαζής κ.ἄ., ὅ.π. (σημ. 3), τ. 3, σ. 325. *LSJ*⁹, σ. 1838.

76. Γαζής κ.ἄ., ὅ.π. (σημ. 3), τ. 3, σ. 412.

77. *LSJ*⁹, σ. 835.

78. Μ. Π. Ζαφειρίου, *Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς Σάμου*, Ἀθήνα 1995, σ. 340.

79. Χλωρός, ὅ.π. (σημ. 29), τ. 1, σ. 171α.

Ὁ Φώτιος⁸⁰ παραδίδει: πεπραδίδαι· πορδαί, καὶ ὁ Ἡσύχιος (π1502): πεπραδίλαι· εἶδος ἰχθύων, ἐνῶ ὁ P. Kretschmer⁸¹ ἀναφέρει: «πουρδουτσ*έλα “Purzelbaum” (= κωλοτούμπα, κουτρουβάλα), auch *πουρδουτσ*έλα* nach Στεφανίδης», ἐνῶ ὁ Π. Βενετοκλῆς⁸² μᾶς πληροφορεῖ ὅτι: «πουρδουκέλλα (ή). Ἄρχ. Κυβίστησις. Κάμνω πουρδουκέλλας = κυβιστῶ: ὄπερ ἐστὶ – Πίπτω κατακέφαλα καὶ ἀνάποδα γυρίζων ἐξαπλόνομαι μὲ τοὺς πόδας κατὰ γῆς ὕπτιος. Ἴσως ἐκ τοῦ – Πούς, ποδὸς καὶ ὀκέλλω», ἀλλὰ ἡ ἐτυμολογία ποὺ προτείνει δὲν ἔχει σχέση μὲ τὴν προέλευση τῆς λέξεως.

Ἡ κυπριακὴ διάλεκτος⁸³ γνωρίζει τὴ λ.: «καρτανέλλα, ή, τοῦμπα, κουλουμούντρα, κουρδουμπέλλα. Γίνεται ὡς ἐξῆς: Κύπτων τις στηρίζει τὴν κεφαλὴν καὶ τὰς χεῖρας κατὰ γῆς, εἶτα διὰ βιαίας κινήσεως ἀνυψοῖ τοὺς πόδας του, λακτίζων πρότερον αὐτοὺς κατὰ γῆς», καὶ ἡ κυπριακὴ λ. *καρτανέλλα*, ή, ἔχει συσχετισθεῖ μὲ τὸ φραγκοβροβηγικανὸν τύπο *kātrāmēlĕ* = *culbute* (= κουτρουβάλα). τὰ ἐρμηνεύματα τοῦ Ἰ. Ἐρωτόκριτου παρέχουν τοὺς δημῶδεις τύπους: *κουλουμούντρα*, *κουρδουμπέλλα*, ὅπου διαπιστώνεται ὅτι οἱ τύποι *ἀπουρδουκέλλα*, *πουρδουτσ*έλα* ἀποτελοῦν διαφορετικὰς μορφὰς τοῦ κυπριακοῦ *κουρδουμπέλλα* μὲ ἀντιμετάθεση τῶν *κ-μπ* > (*μ*)*π-κ*, ποὺ ἀπαντᾶ καὶ ὡς *κουτρομπέλλα*, *κουτρομπούτσ*ελα*⁸⁴, ἐνῶ ἡ ἐναλλαγὴ *κουτρου-μπέλλα*, *κουρδου-μπέλλα*, παρουσιάζεται καὶ στὶς λ.: *κουρδου-βάλα*, *κουτρου-βάλα*, ὅπως τὶς χρησιμοποιοῦν ὁ Ἄνθ. Γαζῆς⁸⁵ ὡς ἐρμηνεύματα στὴ λ. *κυβίστημα*.

Ἡ γαλλικὴ χρησιμοποιοῦν τὶς λ. *culbute* = κωλοτούμπα, *culbuter* = κάνω κωλοτούμπα, ποὺ ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὶς λ. *cul* = κῶλος, καὶ *buter* < *but* = στόχος, τὸ ὁποῖο παράγεται:⁸⁶ «du francique *but “souche, billot” (= *κούτσουρο*) (servant à l’orig. de cible pour le tir à l’arc) (= χρησιμοποιούμενο ἀρχικὰ ὡς σημάδι, στόχος γιὰ τὴν τοξοβολία), cf. anc. nordique *butr, même sens; pour Guiraud, *but* serait une forme de *bout* et une métonymie de 1. *butte* “tertre” (= μικρὸ ὕψωμα)», ἐνῶ ἀπὸ τὸ ἀμάρτυρο φραγκικὸν *but = *κούτσουρο*, πρέμνο, μετὰξὺ τῶν ἄλλων γαλλικῶν ιδιωματοικῶν λέξεων βρίσκονται⁸⁷ καὶ οἱ λ.: *brt* = *garçon*, *bot* = *jeune garçon* (=

80. Φώτιος, *Lexicon*, ἔκδ. R. Porson, Κέμπριτζ 1822, σ. 412₂₃.

81. P. Kretschmer, *Neugriechische Dialektstudien, Der heutige lesbische Dialekt*, Βιέννη 1905, σ. 455.

82. Π. Βενετοκλῆς, *Βραχεῖαι παρατηρήσεις εἰς τινὰς λέξεις καὶ παροιμίας τῆς καθ’ ἡμᾶς ἐλληνικῆς γλώσσης*, Ἐν Ἀθήναις 1872, σσ. 81-82.

83. Γλωσσάριον Ἰωάννου Ἐρωτόκριτου, ἔκδ. Θεοφ. Δ. Κυπρῆ, Λευκωσία 1989, σ. 264.

84. Θ. Π. Κωστάκης, *Λεξικὸν τῆς τσακωνικῆς διαλέκτου*, τ. 2, Ἀθήνα 1986, σ. 135.

85. Γαζῆς κ.ἀ., ὁ.π. (σημ. 3), τ. 2, σ. 275.

86. *Le Grand Robert de la langue française*, s.v.

87. W. v. Wartburg, *Französisches etymologisches Wörterbuch*, τ. 1, Βόννη 1928, σσ. 656-658.

μικρό παιδί), *botasô* = enfant rabougrî (= παιδί κατσιασμένο, ζαρωμένο).

Ὁ Β. Φάβρης⁸⁸ ἔχει δείξει ὅτι: «Οὕτω ἀπὸ τοῦ κοσούμβη ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ ἀκεφάλου, τοῦ ἀκορύφου, τοῦ ἀμβλέος ἐσχηματίσθη τὸ ἐπίθετον κοσυμβός πρὸς χαρακτηρισμὸν τοῦ τοιαύτην ἔννοιαν ἔχοντος οὐσιαστικοῦ... ἀπὸ τούτου παρήχθη τὸ οὐσιαστικὸν κουτσούμπα ὅπερ σημαίνει καμπούρα (Λακωνική), κουτσούμπι (= πέτρα ἐξέχουσα ἀπὸ τὴν γῆν Σύμ.) κούτσουμπας (= σκόπελος Σύμ.), κουτσουμπέλλια, τά, (= πρέμνα, κουτσουράκια Λακωνική ... ἐντεῦθεν κουτσουβέλλι, κουτσούβελλο, δι' οὗ δηλοῦται πεπαισμένως τὸ μικρὸν παιδίον», ἐνῶ ἔχει ἀποθησαυρισθεῖ ἡ λ.: «κουτσουμπέλι,⁸⁹ τὸ = ἡ ρίζα τοῦ κλήματος καὶ ἄλλων θάμνων ἀπογεγυμνωμένη φύλλων καὶ κλάδων· ἄνθρωπος κεκαρμένος τὰς τρίχας», μὲ τὴν ἀκόλουθην παρατήρησιν: «Οἱ Κύπριοι λέγουσι κουζούπα τὴν ρίζαν τοῦ κλήματος, ἦτοι κουζούμπα, κουτσούμπα, κουτσουμπέλι», καὶ παρατηροῦμε ὅτι ὑπάρχει σύμπτωση στὰ σημασιολογικὰ πεδία τῶν λέξεων ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸ φραγκικὸ *but = κούτσουρο, καὶ τῆ λ. κοσούμβη.

Ἡ λ. κουρδουμπέλα, κουτρομπέλα, ἡ, ἐτυμολογεῖται ἀπὸ συμφυρμὸ τῶν λ. κούτρα καὶ κουτσουμπέλα = κούτσουρο, ὅπως ἡ λ. κωλοτούμπα < κῶλος + τούμπα, καὶ ἡ λ. κουλουμούντρα, ἡ = κατρακύλα, τούμπα, < κουλουμουντρῶ = γλιστρῶ καὶ κάνω τούμπες: «Ἀπὸ⁹⁰ τὸ κῶλος + μούτρα (Πασχάλης 66, Πάγκαλος 2.503), ἐπειδὴ στὸ ἔδαφος χτυποῦν διαδοχικὰ ὁ κῶλος καὶ τὰ μούτρα».

«ἀραβαῖσιν, τὸ “εὐκαιρία, ἔλλειψη ἐπιτήρησης”... Ἐπὶ τῆ σημασία “θόρυβος φωνῶν”, ποὺ ἔχει ἡ λέξις σὲ ἄλλα μέρη, π.χ., Πασχάλης 100 ραβαῖσι Βογιατζίδης 3, 143, στὴ Σύμη ραβαῖσα, τὰ “οἱ δοσοληφίες”. Ἐπὶ τουρκ. *revaisi*» (ΛΙΚ 147).

Ἡ τουρκικὴ δὲν γνωρίζει τῆ λ. *revaisi*, ἀλλὰ πρόκειται γιὰ τῆ λ. رواش *revâş*⁹¹ διαφοροτικὸν τύπο τοῦ رواج *revac* = κατανάλωσις⁹² κ. πέρασις, ζήτησις, εὐπρασία [ἐπὶ ἐμπορευμάτων, νομισμάτων κτλ.].

«ἀράκιν, τὸ “λεπτότατο φύλλο χρυσοῦ | χρυσὴ σκόνη”... Ἐπὶ τουρκ. *varak* < μτγν. βάραξ τοῦ Ἡσυχίου (Ι.Λ.)» (ΛΙΚ 147).

Ἡ λ. ἐτυμολογεῖται σωστὰ ἀπὸ τὸ τουρκικὸ⁹³ ورق *varak* = φύλλον ἢ πέταλον χρυσοῦ, ἀργύρου, χαλκοῦ, ἢ ἄλλου μετάλλου, χρησιμεύοντος

88. Β. Φάβρης, «Ἀνάλεκτα φιλολογικά», *Λεξικογραφικὸν Ἀρχεῖον* 6 (1923) 355.

89. *Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος* 8 (1873-1874) 374.

90. Μηνᾶς, ὀ.π. (σημ. 7), σ. 422.

91. J. Th. Zenker, *Dictionnaire turc-arabe-persan*, Λιψία 1866, σ. 470.

92. Χλωρός, ὀ.π. (σημ. 29), τ. 1, σ. 851β.

93. Χλωρός, ὀ.π. (σημ. 29), τ. 2, σ. 1935αβ.

πρὸς ἐπιχρύσωσιν, ἢ ἐπαργύρωσιν κτλ. κ. βαράκι, ἀλλὰ ἡ υἰοθέτηση τῆς ἐρμηνείας τοῦ Μιχ. Στεφανίδη,⁹⁴ ὁ ὁποῖος ἀναφέρει: «Ἐκ τῶν ἀνωτέρω, θεωρῶ τὸ μὲν δημῶδες βαράκι σχέσιν ἔχον πρὸς τὸ ἀραβ. *ouaraq*, ἀμφοτέρως δὲ ταύτας τὰς λέξεις σχετιζομένας ἀφ' ἐνὸς μὲν μὲ τὸ ἑλλ. βάραξ τοῦ Ἴησυχίου, τὸ σημαῖνον φύραμα καὶ μᾶζαν καὶ προφύραμα, ἀλλὰ καὶ τολύπην, ἀφ' ἑτέρου δὲ πρὸς τὴν ἡσυχιανὴν ὡσαύτως λέξιν βαρακάκην, τὴν αἴγειαν διφθέραν, καὶ πρὸς τὸ δημῶδες βάρκα (λέμβον) ἦτοι *barque*, ὅπερ θεωροῦσι μὲν σημαῖνον ἀρχικῶς τὸν φυτικὸν φλοιόν, νομίζω δ' ὅμως ὅτι πρῶτον ἐδήλωσεν τὸ δέρμα καὶ μετὰ ταῦτα τὸν φλοιόν», δὲν εἶναι ὀρθή.

Ἡ τουρκικὴ λ. ورق *varak* = φύλλον ἢ πέταλον χρυσοῦ, ἀργύρου, χαλκοῦ, ἢ ἄλλου μετάλλου, χρησιμεύοντος πρὸς ἐπιχρύσωσιν, ἢ ἐπαργύρωσιν κτλ. κ. βαράκι, προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀραβικὸν⁹⁵ ورق *warak* = leaf of a tree, foliage; leaf of paper; feuille, lame, morceau de métal plat, de peu d'épaisseur, τὸ ὁποῖο σχετίζεται⁹⁶ μὲ τὸ ἐβραϊκὸν⁹⁷ ירַק *yrq* = to become green, αἰθιοπικὸν *warq* = gold, from colour, καὶ τὸ ἀσσυριακὸν *arâku* = grow pale of face, *arku* = yellow.

«ἀραντὰ ἢ ἀραντὰ καὶ πού, ἐπίρρ., “ἀραιά, σποραδικά, σπανίως, κάποτε κάποτε”... Ἀπὸ ἰταλ. *di rado* “σπάνια”. Βλ. καὶ ράντου. Σύμ. ραδά “ἴδ.”» (ΛΙΚ 148).

Ἡ λ. δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸ ἰταλικὸν *di rado* “σπάνια”, ἀλλὰ ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ τουρκικὸν⁹⁸ اراڊا *arada* = in between; sometimes, *arada sirada* = from time to time, occasionally, now and then.

«ἀρασιντὰ, ἐπίρρ. “ἐνίστε”... Ἀπὸ τουρκ. *arada sirada* “μιὰ στὶς τόσες”. Πρβ. ἀραντὰ» (ΛΙΚ 148).

Ἡ λ. παράγεται ἐπακριβέστερα ἀπὸ τὸ τουρκικὸν⁹⁹ *arasında* = between; among, καὶ οἱ τουρκικὲς λ. *arada* > ἀραντὰ, *arasında* > ἀρα-

94. Μιχ. Κ. Στεφανίδης, «Φυσιογνωστικά. 1. Χυμευτικά», *Λεξικογραφικὸν Ἀρχεῖον* 6 (1923) 212-213.

95. F. Steingass, *Arabic-English*, σ. 1209α· Dozy, ὁ.π. (σημ. 39), τ. 2, σ. 805α.

96. M. J. MashKour, *A Comparative Dictionary of Arabic, Persian and the Semitic Languages*, τ. 1-2, Tehran 1978, τ. 2, σ. 978.

97. Fr. Brown – S. R. Driver – Ch. A. Briggs, *A Hebrew and English Lexicon of the Old Testament*, based on the Lexicon of William Gesenius, as translated by Edward Robinson, Ὁξφόρδη 1953 (with corrections), σ. 438β· Koehler – Baumgartner – Stamm, ὁ.π. (σημ. 27), σ. 400, ὅπου καὶ περισσότερα στοιχεῖα.

98. *New Redhouse*, ὁ.π. (σημ. 72), σ. 68.

99. *New Redhouse*, ὁ.π. (σημ. 72), σ. 66.

σιντά, προέρχονται από τή λ. $\text{I} \bar{\text{J}} \bar{\text{I}} \text{ara}^{100}$ = μέσον, διάστημα, μεσολαβοῦν [ἐπὶ τόπου, ἢ χρόνου], με διαφορετικὰ ἐπιθήματα.

«ἀρπεντές, ὁ ἐπίθεση» (ΛΙΚ 158).

Ἡ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ τουρκικὸ¹⁰¹ *arbede* = uproar, riot, row, tumult, noisy quarrel.

«βάκλα, ἢ “οὐρά προβάτου | ράβδος γιὰ τρύγο χαρουπιῶν, ἀμυγδάλων κ.ἄ.”. Ἀπὸ λατ. *baculum* (σπαν. *baculus*) “μπαστούνι, σκῆπτρο”. Καὶ Κύπρ. (Γιαγκουλλῆς 2. 12 καὶ αὐτηκοῖα) “οὐρά προβάτου» (ΛΙΚ 181).

Ὁ G. Meyer¹⁰² ἀσχολήθηκε μετὰ τὸ θέμα καὶ ἀναφέρει: «βάκλον n. “Stab zum Schlagen des τύμπανον”. Stenimachos, Ἐφ. φιλ. V, Nr. 344. βάκλα f. “der dicke Schwanz der karamanischen Schafe”. Cypren, Sak. II 484. Lat. *baculum*, vulg. *baclum* (it. *bacchio*). βάκλον ist ziemlich früh aufgenommen worden», ἐνῶ τὸ ΙΛ (41, 425) ἔχει καταχωρίσει τὴ λ.: «βάκλα ἢ, Κύπρ. Μεγεθ. τοῦ οὐσ. βάκλο [ἐκ τοῦ μεσν. βάκλον, ὃ ἐκ τοῦ Λατιν. *baculum*]. (1) μεγάλη ράβδος... (2) παχειὰ οὐρά προβάτου. (3) τὸ ὑπὸ τοὺς γλουτοὺς ἐξέχον καὶ κατὰ τὸ βάδισμα δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ κινούμενον μέρος τῆς ἀνδρικήσ βράκας», ἢ ὅποια ἐτυμολογεῖται σωστὰ ἀπὸ τὸ λατινικὸ¹⁰³ *baculum* = (1) a staff, walking-stick. (2) a lictor’s rod. (3) a sceptre, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει καμιὰ ἀναφορὰ στὴ σημασιολογικὴ ἀνέλιξη: μπαστούνι, σκῆπτρο > οὐρά προβάτου, γιὰτὶ ἂν καὶ διερεύνησα τὴ μεσαιωνικὴ λατινικὴ σὲ ἕκταση δὲν κατόρθωσα νὰ ἐντοπίσω κάποια παρόμοια ἢ παρεμφερῆ σημασία.

Ἡ ἀρχαία-μεσαιωνικὴ-σύγχρονος γαλλικὴ¹⁰⁴ γνωρίζει τὴ λ. *bacul* = croupière de mulet; large croupière que l’on met aux bêtes de trait, λατιν. postilena, abatuendo culo; a crupper for an asse, or moyle (= περιγλούτιον, κν. *καπουλοδέτης, πισινέλα, κουσκούνι* [ἱμάς διερχόμενος κάτω ἀπὸ τὴν οὐρὰν τοῦ ἀλόγου], γιὰ γάιδαρο ἢ μουλάρι), ποὺ ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὴν λ. *bat* τοῦ ρήματος *battre* = κτυπῶ, καὶ *cul* = κῶλος, καὶ ἀπὸ τὴν ὅποια πιθανὸν προῆλθε ἢ νεοελληνικὴ ἰδιωματικὴ λ. βάκλα, ἢ = οὐρά προβάτου· ἐξέχον μέρος τῆς βράκας· γιὰ τὴν παράλληλη σημασιολογικὴ ἐξέλιξη

100. Χλωρός, ὁ.π. (σημ. 29), τ. 1, σ. 51β.

101. *New Redhouse*, ὁ.π. (σημ. 72), σ. 70.

102. G. Meyer, *N. S. III*, Βιέννη 1895, σ. 13.

103. *Oxford Latin Dictionary*, ἔκδ. P. G. W. Glare, Ὁξφόρδη 1968, σ. 223.

104. Frédéric Godefroy, *Dictionnaire de l’ancienne langue française*, τ. 1-10, Παρίσι 1881-1902, τ. 1, σ. 548. M. Mémage, *Dictionnaire étymologique de la langue française*, τ. 1-2, Παρίσι 1750, s. v. Randle Cotgrave, *A Dictionarie of the French and English Tongues*, Λονδίνο 1611, s. v. A. Hatzfeld – A. Darmesteter – A. Thomas, *Dictionnaire général de la langue française*, τ. 1-2, Παρίσι 1889-1901, τ. 1, σ. 180.

πρβ. τή λ. *κωλοράδης*¹⁰⁵, ό (Σέλινο Κρήτης) = (1) ζώνη στο πίσω μέρος του σαμαριού, που περνά κάτω από την ούρα του ζώου. (2) (Αποκόρωνο) ό τελευταίος σπόνδυλος τής σπονδυλικής στήλης, καθώς και την άγγλική¹⁰⁶ λ. *crupper* = the rump of a horse (= τὰ καπούλια του άλογου), *croup* (= γλουτοί, καπούλια ζώου). (2) a leather strap attached to a saddle (= δερμάτινος ιμάντας που προσδένεται στη σέλα), από τὸ άρχαίο γαλλικό *cropiere*, σύγχρ. γαλλικό *croupière* = *croupe*, *rump*, που άνάγεται στο φραγκικό **kruppa* = *protuberance* (= προεξοχή, έξόγκωμα).

«βουλιαμέντον, τὸ “ύποχώρηση έδάφους, τοίχους ἢ τμήματος τής όροφής”... Άπό τὸ βουλῶ + ιταλ. *-mento*» (ΛΙΚ 203).

Ἡ λ. προέρχεται από τὸ ιταλικό¹⁰⁷ *avvallamento* = κοίλανσις, κοίλωμα, κοιλότης· άρχτ. χαμήλωσις οικοδομής κτλ. δι' έλλειψιν στερόρων θεμελίων· *depressione del terreno*; *cedimento* (= πέσιμο οικοδομής, τοίχου); *scoscendimento*, με επίδραση τής λ. βουλῶ.

«βουόν, τὸ “όγκῶδες ξύλο”, που έρχεται με τὰ κύματα”, άλλιῶς λαττάς... δηλαδή βουβό ξύλο, γιατί εἶναι χοντρό και δέν άναδίδει ἦχο κατά την κρούση» (ΛΙΚ 205).

Τὰ ὅσα αναφέρονται για έτυμολογία τής λ. εἶναι άπολύτως σωστά, και για την παράλληλη σημασιολογική εξέλιξη πρβ. τή λ.: «νεκρός, ό, ως ούσιαστ. Άκίνητο κομμάτι γεροῦ ξύλου στη βάση του μηχανισμού του άνεμόμυλου» (ΛΙΚ 580).

«γιαλελίν, τὸ BKN – γιελελίν, τὸ E. Εἶδος παλαιού γιλεκιού (Λεξ.). Ἔτσι και Σύμ. Κῶς. Άπό τουρκ. *yaleli*» (ΛΙΚ 228).

Τὸ ΙΑ (5₁, 75–76) έχει καταχωρίσει τὸ λήμμα: «γιαλελι τό,... γιαλιλί. Έκ του Τουρκ. *yeleli*. Έσωκάρδιον φερόμενον άλλοτε επί του υποκαμίσου υπό τῶν βρακοφόρων νησιωτῶν, με λευκόν συνήθως χρώμα έχον διάφορα κεντήματα... Συνών. γιλέκο, έσωκάρδι», αλλά ἡ λ. *yaleli* που παρατίθεται στο ΛΙΚ (228) δέν υφίσταται στην τουρκική, αλλά υπάρχει ἡ λ. *yalelli* = arab song, γιαλελέλι. (2) *orgy*; *amusement*, ενώ ἡ λ. *yeleli* του Ἱστορικού Λεξικού (5₁, 76) σημαίνει *maned (animal)* (= ζῶο με χαίτη), και βρίσκεται στη νεοελληνική ως: γιαλελής = ό έχων πολλά προτερήματα (ΙΑ 5₁, 75), με άποτέλεσμα νά μη δίδεται ἡ ὀρθή έτυμολόγηση τής λέξης.

Τὸ ΙΑ (5₁, 86) έχει άποθησαυρίσει τὸ λήμμα: «γιανελι τό, Ἴων. (Καράμπ.) Σκῶρ. Έκ του Τουρκ. *yenli* = χειριδωτός. Εἶδος έσωκαρδίου από

105. Άντ. Β. Ξανθινάκης, *Λεξικό έρμηνευτικό και έτυμολογικό του δυτικοκρητικού γλωσσικού ιδιώματος*, Ἡράκλειο 42009, σ. 340.

106. Ernest Klein, *A Comprehensive Etymological Dictionary of the English Language*, Άμστερνταμ 1971, σ. 179.

107. Περίδης, ὀ.π. (σημ. 52), τ. 1, σ. 186· Battaglia, ὀ.π. (σημ. 59), τ. 1, σ. 881.

ἐγχώριον ὕφασμα, τὸ ὁποῖον εἶναι σταυρωτὸν ἐμπρὸς καὶ φορεῖται ὑπὸ τῶν γεωργῶν καὶ τῶν ποιμένων. Συνών. *γελέκι*», καὶ στὴν πραγματικότητα ἢ λ. *γαλελίν, γιελελίν, γαλιλί*, τὸ = εἶδος γιλέκου τῶν νησιωτῶν, προέρχεται ἀπὸ τὸ *γιανελί* > *γαλελί*, μὲ ὑποχωρητικὴ ἀφομοίωση ν-λ > λ-λ, καὶ ἐτυμολογεῖται σωστὰ ἀπὸ τὸ τουρκικὸ¹⁰⁸ *yeni* = ὁ ἔχων χειρίδας, κ. *μανίγια*.

«*γίλδα*, ἢ (*γίλλα*) Κ. Εἶναι μεγάλο κουλούρι μὲ καρύδια, ποὺ γίνεται γιὰ τὸ νεογέννητο ἐκείνης τῆς χρονιάς... Ἡ λέξη εἶναι ἀρχαία, ὅπως ἀπὸ καιρὸ ἔδειξε ὁ Ἰω. Καρδάσης, «Καρπάθια ἐτυμολογικὰ πάρεργα», *Πλάτων* 14 (1962) 398. Πρβ. Ἡσύχ. “*νεογίλον· νεογόν, νέον*”», καί: «*γίλλος, ὁ (γ') Ε - γίλλος* ΒΚΝ “*μικρὸ ἀτρακτοειδὲς ἐπίμηκες ψωμί (γιὰ παιδί)*”.... Καὶ Κάσ. (Σοφὸς 1. 146) “*ψωμί σὲ σχῆμα φραντζόλας / μικρὸ ψωμάκι γιὰ παιδί*”. Νομίζω ὅτι καὶ στοῦ Προδρ. III 318 “*ἐκεῖνοι ἀφράτο τὸ ζεστὸν ἀεὶ μὲ τὸ σησάμιν, // ἡμεῖς δὲ τὸν χονδρόχυλλον καὶ στακτοκυλισμένον*”, ἢ λ. *χονδρόχυλλον* δὲν προήλθε μὲ β' συνθετ. τὸ γύρις “*φιλοκοσκινισμένο σιταρένιο ἀλεύρι*”, κατὰ τὸν Η. Eideneier, *BZ* 82 (1989) 85... ἀλλὰ ὅτι θὰ σημαίνει “*χοντρὸς - χοντροκαμωμένος γίλλος*” ἢ “*γίλλος ἀπὸ χόνδρο*”» (ΛΙΚ 234).

Ἄδ. Κοραῆς¹⁰⁹ ἀναφέρει: «*στίχ. 416, τὸ χονδρόχυλον.*] ΔΓ (ἀρσενικῶς καὶ διὰ τοῦ $\bar{\chi}$), τὸν χονδρόχυλον. Ὁ Δουκάγγιος (σελ. 1755) διὰ τοῦ $\bar{\gamma}$, τὸν χονδρόγυλον», ἐνῶ συμπληρώνει: «*χονδρόχυλον ἄρτον, πιθανὸν ὅτι λέγει τὸν μὴ διὰ καθαροῦ μηδ' ἱκανοῦ ὕδατος ζυμωμένον*»· ἢ ἐτυμολογία τῆς λ. ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο *νεογίλης, νεογίλος* = νεογέννητος, εἶναι γοητευτικὴ, ἀλλὰ ἀπουσιάζει παντελῶς ἢ ἔννοια τοῦ ἄρτου, τοῦ ψωμοῦ, τῆς φραντζόλας, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ παρουσιάζει οὐσιαστικὲς ἀδυναμίες.

Ἡ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο ἐλληνικὸ Ἀχιλλεῖος¹¹⁰ *κριθῆ* ἢ *μᾶζα* = *orge ou pâte d'Achille*, c. à d. *orge de choix, comme celle dont Achille nourrissait ses cheveux, d'où pain de choix*, ποὺ ἀπαντᾷ στὸν πληθυντικὸ ἀριθμὸ ὡς: *Ἀχιλλεῖαι*¹¹¹ *κριθαί*, a fine kind of barley, *Ἀχιλλεῖαι μᾶζαι* cakes of fine barley, ἐνῶ ἔχει σχηματισθεῖ καὶ οὐσιαστικὸ: *Ἀχιλλεῖον*, τὸ = a cake of this sort; ἐπιθτ. ὑποκ. *ψωμί, κριθαροψωμί*, ποὺ ἐπιβιώνει στὸ μεσαιωνικὸ *χονδρόχειλλον, χονδρόγειλλον ἄρτον*, ἐνῶ δὲν πρέπει νὰ μᾶς διαφεύγει ὅτι ἢ λ. *μᾶζα, μάζα*, ἢ = κυρίως σημαίνει ἄρτον ἐκ κριθῆς (*κριθαρίσιον ψωμί*) διαφόρου εἴδους καὶ ἐτοιμασίας: *barley-cake*¹¹².

108. Χλωρός, ὁ.π. (σημ. 29), τ. 2, σ. 2015α.

109. Ἄδ. Κοραῆς, *Ἄτακτα*, τ. 1-5, Ἐν Παρισίοις 1828-1835, τ. 1, σ. 291.

110. M. A. Bailly, *Dictionnaire grec-français*, Παρίσι 1906, σ. 335.

111. *LSJ*⁹, σ. 296. Γαζῆς κ.ἄ., ὁ.π. (σημ. 3), τ. 1, σ. 338.

112. Ἄνθ. Γαζῆς, *Λεξικὸν ἐλληνικόν*, τ. 2, Ἐν Βενετίᾳ 1812, σ. 620· *LSJ*⁹, σ. 1072.

«(γ)ιττίντζω “ταιριάζω”. Ἀπὸ τουρκ. *yatmak -dim* “ὁμοιάζω, συμφωνῶ” (Τσοπανάκης 2. 487). Καὶ Κάσ. (Χαλκιάδης 1971: 89) Κάλυμν. “ἴδ.”. Πρβ. γιουτίζε “ταιριάζει” Ρόδ., στὴν Κύπρ. γιουτᾶ καὶ γιουτίζε “ταιριάζει” < ἰταλ. *aiuto* (Χατζηῖω. 1996), Σύμ. γιτίζω “ἐνώνω, σμίγω”, π.χ. «ποὺ γίτισετ τὸ μάλαμα μὲ τὸ μαργαριτάρη», καὶ ἀγύτιστος (= ἀγίτιστος) “ἀταίριαστος» (ΛΙΚ 239).

Ὁ Ἀγ. Τσοπανάκης¹¹³ ἐξετάζει τὰ ξένα γλωσσικὰ στοιχεῖα ποὺ ἀπαντοῦν μόνον στὰ ροδιακὰ ἢ δωδεκανησιακὰ ιδιώματα καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀναφέρει: «γιουτίζω (*yatmak*) = ταιριάζω, συμβιβάζω», ἀλλὰ στὴν τουρκικὴ¹¹⁴ τὸ ρῆμα *yatmak* = κατακλίνομαι, πλαγιαζῶ εἰς τὴν κλίνην ὅπως κοιμηθῶ, ἐξαπλοῦμαι, καὶ ἐὰν προερχόταν, θὰ ἔδιδε τύπο *γιατίζω, ὄχι γιουτίζω, ἐνῶ ὁ Κ. Χατζηγιάννου¹¹⁵ σχετίζει ἀνεπιτυχῶς τὴ λ. μὲ τὸ ἰταλικὸ *aiuto* = βοήθεια.

Ἡ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ τουρκικὸ ρῆμα¹¹⁶ *uyumak* = ἀρμόζω, συμφωνῶ, ταιριάζω, ἀκολουθῶ, συμμορφοῦμαι, ὁμοιάζω, καὶ ἀπὸ τὸν ἀόριστο *uydu(m)* > γιουτίζω, γιτ(τ)ίζω, γιουτῶ, οὐντίζω = ταιριάζω.

«γλοίτσα, ἡ “γλοιώδης ὕλη | ἀκαθαρσία”... κατὰ τὸν Φάβη, Ἀθηνᾶ 45 (1933) 361, ἀπὸ τὸ κνίσα. Ἴσως ἀπὸ τὸ γλοιός καὶ ἄσχετο πρὸς τὸ κνίσα, καθὼς νομίζει ὁ Kapsomenos 13, μὲ ἐπίδραση ὅμως τῆς κατάλ. -(ι)σ(σ)α. Πρβ. γλίτσα “ἀκαθαρσία” Ρόδ. Ἀ. Κρήτ. (Πιτυκ.) Σκύρ. Σάμ. κατὰ Μ. Filirova στὴν *Izvestijia* 19, 880 ἀπὸ βουλγ. (Ἀνδρ., Ἐτ. Λεξ. σ. 68)» (ΛΙΚ 244).

Ὁ Ἡσύχιος καταχωρίζει (γ646): «γλιττόν· γλοιόν», ἐνῶ διαβάζουμε ἐπίσης¹¹⁷: «γλίττον, τό, = γλοιός, Hsch.; = ἀπόλυμα [= filth]¹¹⁸, Eust. 1560.32», καὶ μὲ τροπή¹¹⁹ τοῦ ττ > τσ, πρβ. κόττυφος > κόττυφας, προῆλθε τὸ γλίτσα σχηματισμένο κατὰ τὰ εἰς -α λήγοντα οὐσιαστικὰ μὲ ἀνέβασμα τοῦ τόνου.

113. Ἀγαπ. Γ. Τσοπανάκης, «Ξένα λεξιλογικὰ στοιχεῖα Κύπρου καὶ Ρόδου», *Ἐπετηρὶς Κέντρου Ἐπιστημονικῶν Ἐρευνῶν Κύπρου* 4 (1971) 203 [= Ὁ ἴδιος, *Συμβολὲς στὴν ἱστορία τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας*, τ. 2, Θεσσαλονίκη 1983, σ. 487].

114. Χλωρός, ὁ.π. (σημ. 29), τ. 2, σ. 1983α.

115. Κ. Χατζηγιάννου, *Ἐτυμολογικὸ Λεξικὸ τῆς ὀμιλουμένης κυπριακῆς διαλέκτου*, Λευκωσία 1996, σ. 56.

116. Καραποτόσογλου, ὁ.π. (σημ. 2), 112-113· Χλωρός, ὁ.π. (σημ. 29), τ. 1, σσ. 274β-275α. Ὁ Μηνᾶς, ὁ.π. (σημ. 7), σ. 236, ἔχει στὴν πραγματικότητα συντάξει τὸ ρῆμα γιουττίντζω = ταιριάζω, καὶ τὸ ἐτυμολογεῖ σωστά.

117. *LSJ*⁹, σ. 351.

118. *LSJ*⁹, σ. 208.

119. Μ. Φιλήντας, *Γλωσσογνωσία καὶ γλωσσογραφία ἐλληνική*, τ. 1-3, Ἀθήνα 1924-1927, τ. 2, σ. 198.

«δαμασκίν, τὸ καὶ (δ)μισκίν, τὸ “δαμασκηνό, ἀπὸ τῆ Δαμασκό”... Τὸ ἐπίθ. δαμασκήης, -ιά, -ίν, κατὰ τὰ πορτοκαλήης, -ιά, -ίν κ.ἄ.τ. Τὸ (δ)μισκίν (Somav.) ἴσως ἀπὸ *δμιασκίν με παρετυμ. πρὸς τὸ δύο, καί, κατόπιν, με ἀφομοίωση τῶν φωνηέντων» (ΛΙΚ 257).

Ὁ τύπος δμισκίν, τό, προέρχεται¹²⁰ ἀπὸ τὸ τουρκικὸ¹²¹ دمشقی *dimiški* = Δαμασκηνός. (2) λεπίς σπάθης ἐκ Δαμασκοῦ, < ἀραβικὸ¹²² دمشقی *dimiškiyy* = (1) of Damascus. (2) damask blade, ἀπὸ τὸ ἀραβικὸ دمشق *dimišq*, *dimašq* = Damascus, Δαμασκός, καὶ αὐτὸ ἀπὸ τὸ ἐβραϊκὸ¹²³ דמשק *Darmešeq*, *Dammešeq* = Damascus (Assyrian *Dimaški*, *Dimasqi*, Arabic دمشق *(damišqu, dimišqu)*; Ps-Jon (*darmsuq*), ancient Aramaean city, in plain E. of Hermon & SE. of Anti-Lebanon; on the Nahr Baradâ (Gk. Chrysorrhoeas); mod. *Dimishk* & *Esh-Sham*.

«δηνέριν, τὸ καὶ ντηνέριν, τό. Στὴ φρ. ἤβγαλα δηνέρι (τὰ καλίκια ἢ τὰ ροῦχα) (= τὰ ἀχρήστεψα)... Ἀπὸ μτην. δηνάριον (Ματθ. κβ' 20) < λατ. *denarius* (ἐνν. *nummus* “χρήματα”. Πρβ. ἰσπαν. *dinero*. Ἡ κακὴ σημασία τῆς λέξεως προῆλθε ἴσως ἀπὸ τὸ βεν. *denaro*, ποὺ λεγόταν καὶ *piccolo*. ... Μπόγκας 1. 268 *δινέρια* “τὰ καρὰ” τῆς τράπουλας, Λευκ. ντενέρι καὶ ντινέρι “τὸ καρὸ τῆς τράπουλας”. Πρβ. «τὰ βγαλα μιζέρι» στὴν πρέφα» (ΛΙΚ 260).

Ἡ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ¹²⁴ *dinaro*, πληθ. *dinari*, *denaro*, πληθ. *denari*, *danaro*, *danari* = χρήματα, κέρματα, κ. ἄσπρα· πλ. χαρτοπαιγν. δηναριόσχημα ἢ δηναριόσημα, δηνάρια, κοινῶς ντηνέρια· (per lo più al plur.) uno dei quattro semi delle carte da gioco italiane, ἐνῶ στὴ βενετικὴ¹²⁵ ἢ λ. ἀπαντᾶ ὡς: *danaro* = la moneta; *danari*, è anche uno de'semi delle carte da giuco.

«ἐπορός, ὁ “πορεία, κατεύθυνση, ἴχνος” BKN. Ὁ σκύλλος ἐπῆρετ τὸν ἐπορότ του λαοῦ... Ἴσως ἀπὸ τὸ πόρος “πέρασμα”» (ΛΙΚ 287).

Ἡ καρπαθιακὴ λ. ἀντιστοιχεῖ σηματολογικὰ στὸ νεοελληνικὸ (ν)τορός, ὁ = τὰ ἴχνη ποὺ ἀφήνει τὸ ζῶο, καὶ ἐτυμολογεῖται σωστὰ ἀπὸ τὸ

120. Κριαρᾶς, ὁ.π. (σημ. 54), τ. 4, σ. 412.

121. Χλωρός, ὁ.π. (σημ. 29), τ. 1, σ. 791β.

122. Steingass, ὁ.π. (σημ. 61), σ. 372.

123. Koehler – Baumgartner – Stamm, ὁ.π. (σημ. 27), σ. 232· Brown – Driver – Briggs, ὁ.π. (σημ. 97), σ. 199β.

124. Περίδης, ὁ.π. (σημ. 52), τ. 1, σσ. 545-546, 569· Battaglia, ὁ.π. (σημ. 59), τ. 4, σ. 176· Ἐγχειρίδιον Γαλλογραικικόν πρὸς χρῆσιν τῶν περιηγητῶν, Ἐν Παρισίοις 1832, σ. 46: «Le carreau... Τὸ δινέρι».

125. Boerio, ὁ.π. (σημ. 52), σ. 217.

ἀρχαῖο πόρος, ὁ = «pathway¹²⁶, way; track of a wild beast (= ἴχνη, πέρασμα ἄγριου ζώου), X. Cyr. ἰ.6.40; αἰθέρα θ' ἄγρον πόρον οἰωνῶν their pathway».

«ἔππαγλες, οἱ καὶ ἔππαξες, οἱ “στενοχώριες, μπελάδες” Ε, κατὰ τὸ Λεξ. οἱ τύποι δὲν λέγονται παρὰ μόνο στὸ δημ. τραγ. Κ' ἢ μάνα μὲ τις ἔππαγλες στὸ σπῖτι μπαινοβγαίνει (Τραγ. 172). Ὁ Μιχ. Νουάρος τραγ. 173, διερωτᾶται μήπως ἢ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ ἔκπαγλος. Λέγεται μόνον ἢ λ. ἔπαξη, πληθ. -ες» (ΛΙΚ 287).

Ἡ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀρχ. ἔκπληξις¹²⁷, ἢ = (1) ζάλισμα, παραζάλισμα, τὸ ὁποῖον συμβαίνει ἀπὸ κἀνὲν σφοδρὸν κτύπημα, ὅθεν σφοδρὸν ξήπασμα, τρόμαγμα, σκιάξιμον. (2) παρασφοδρὸν, ἀκατάσχετον ψυχικὸν πάθος, ἐπιθυμία, πόθος, ὄρεξις.

«ἐφόρηση, ἢ “ὑπόνοια, ὑποψία”... Παράγωγο τοῦ φοριοῦμαι» (ΛΙΚ 293).

Εἶναι πιθανότερο ἢ λ. νὰ προέρχεται κατευθεῖαν ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο¹²⁸ ὑφόρασις, ἢ = ὑποψία, suspicion.

«θούμαλλες, οἱ “ἐξογκώματα μὲ μέγεθος ρεβιθιοῦ στὰ πόδια”... Ἴσως ἀπὸ τὸ τιθύμαλλος, ποὺ σημαίνει τὸ φυτὸ “φλόμος”, ἢ ἀπὸ τὸ *θύμαλος, πρβ. ἀρχ. θυμαλῖς, ἢ (Νίκανδρος, Θηρ., 617) “τὸ εὐφόρβιον τὸ δενδροειδές” ἢ γαλακτῖς (Αἰτ. 1. 397), Ἀθήναιος 238c (ἀπὸ Ἀριστοφώντα 438-338) Τιθύμαλλος, ὄνομα προσώπου παρασίτου, Λάνδος 246 “στούπισον τιθύμαλον”, στὴ Χάλκη (Ἀντωνίου στὴ λ.) ἀθοθόμαλλος, καθόμαλλος σημαίνει “ἢ ἰλαρά”, στὴν Κάρπ. σήμερα ὁ θάμνος λέγεται ἀκολάκινος. Ἴσως γιὰ τὰ ἐξογκώματα τοῦ ἀσθενοῦς ὁμοιάζουν μὲ τὸν καρπὸ τοῦ θάμνου» (ΛΙΚ 306).

Ἡ λ. ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο¹²⁹ θύμος, ὁ = (1) σαρκῶδές τι ἔκφυμα ἐν τῷ σώματι, διὰ τὴν ὁμοιότητα αὐτοῦ μὲ τὸν κάλυκα, μπουμπούκι, τοῦ ἄνθους τοῦ φυτοῦ αὐτοῦ, ἄλλως σῦκον ὀνομαζόμενον. (2) οἱ ἀδένες, παραδάγκαλα, τοῦ στήθους τῶν βυζίων ἀγεννήτων, ἢ νεογνῶν, νεογεννημένων ἀλόγων ζώων· ἐπὶ μόσχων δέ, μοσχαρίων, τὰ γλυκάδια κοινῶς λεγόμενα· warty excrescence; the thymus gland in the neck or breast of young animals, καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια λ. προέρχεται τὸ λῆμμα: «ἀθυμῖν, τό. (1) “τὸ ἄγριο θυμάρι”. (2) “πάθησι στὸ δέριμα τοῦ χεραιοῦ/δακτύλων, οἱ ἀκροχορδόνες”» (ΛΙΚ 52).

126. LSJ⁹, σ. 1450.

127. Γαζής κ.ἄ., ὅ.π. (σημ. 3), τ. 1, σ. 594.

128. LSJ⁹, σ. 1909.

129. Γαζής κ.ἄ., ὅ.π. (σημ. 3), τ. 2, σ. 66. LSJ⁹, σ. 810.

«θράλατα, τὰ “θρύμματα”... Ἀπὸ *θραυάλατα, ἴσως ἀπὸ τὸ θραύαλα + κατάλ. -τα τοῦ πληθ. Πρβ. Ἄ. Κρήτ. (Πάγκαλος 4. 193) τράλατσο, τὸ “σύντριμμα, θρύμμα” ἀπὸ ἰταλ. *traliccio* “ἀραιό, χοντρὸ κανναβάτσο» (ΛΙΚ 306).

Ἡ λ. σχετίζεται μὲ τὶς γλῶσσες τοῦ Ἡσύχιου: (θ704) «θραῦλον· κόλουρον, ἄπυρον», καί: (θ705) «θραῦρον· τράγανόν. θραυόμενον.

«ἰσπιτσίν, τὸ “μικρὸ μαχαίρι χρήσιμο γιὰ τὴν ξυλογλυπτική” (Λεξ.)» (ΛΙΚ 315).

Ἡ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ τουρκικὸ¹³⁰ *ایشقی* *ışkı* = curved paring knife with two handles (= καμπύλο κοπίδι, καμπύλη φαλτσέτα μὲ δύο λαβές), μὲ ἐπίδραση τῆς λ. *πισκίν*, τὸ = πριόνι μεγάλο μὲ τετράπλευρο πλαίσιο, ποὺ τὸ δουλεύουν δύο ἄντρες, ὁ ἕνας ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ καὶ ὁ ἄλλος ἀπὸ τὴν ἄλλη (ΛΙΚ 729), ἀπὸ τὸ τουρκικὸ¹³¹ *بیجقی* *bıjki* = πριών, δρεπάνη, τομεὺς ἢ δρεπανοειδὲς μαχαίριδιον, ὑποδηματοποιῶν, βιβλιοδετῶν.

«κακούρης “ἄσχημος, δύσμορφος”... Καὶ Κύπρ. (Παπαγγ.) “κακόμοιρος, βλάκας”. Πρβ. *καλούδης*» (ΛΙΚ 328).

Ἡ λ. σχετίζεται μὲ τὸ τουρκικὸ¹³² *kakur* = eğri (= κυρτός), kambur (= καμπούρης).

«καλοπίχερος, ἐπίθ., “εὐγενῆς / εὐκαμπτος, εὐμεταχειρίστος”... Καὶ Ἀσσιζ. Α΄ 115 κ.ά. “εὐγενῆς”, Κριαρᾶς, Somav. “ἄνετος, εὐκατάστατος”. Πρβ. Somav. *καλοπίχερος*, Καστελλ. (Θωμόπ. 1976: 124) ἢ *καλοπίσερη* “πόρνη”. Ἀπὸ *καλὸς* + *ἐπιχειρῶ* (Ἄνδρ., Ἐτ. Λεξ.)» (ΛΙΚ 339).

Ὁ Du Cange¹³³ ἀποθησαυρίζει τὴ λ.: «καλοπίχερος, καλοπιείχερος, Commodus, Utilis, Idoneus, πρόσφορος, Ἐπιτήδειος», καὶ παραθέτει τὸ ἀκόλουθο ἀπόσπασμα¹³⁴: καὶ γίνεται μετὰ ταῦτα μίαν ἡμέραν, οὐ μίαν ἐσπέραν ὅτι ὁ καλοπίχερος, ὡς γιὸν ἔνι συνειθισμένος ἔρχεται καὶ ἐμπαίνει εἰς τὸ σπίντιν, καὶ εὐρίσκει ἕτερον ἄνθρωπον κοιθάμενον μὲ τὴν συμβίαν του, καὶ ὁ καλοπίχερος ἔβγαλεν μαχαίριν, εἰς ἓνα μαχαίριν, οὐ εἰς μίαν ἄμουσαν, τὸ ὁποῖο συγκρίνει μὲ τὴν ἰταλικὴν μετάφραση τῶν Ἀσσιζῶν ὅπου στὸ ἀντίστοιχο σημεῖο διαβάζουμε:¹³⁵ *et lei non sia, un giorno, ὁ*

130. *New Redhouse*, ὁ.π. (σημ. 72), σ. 505.

131. *Χλωρός*, ὁ.π. (σημ. 29), τ. 1, σ. 397β.

132. *Derleme Sözlüğü*, ὁ.π. (σημ. 9), τ. 8, σ. 2606.

133. Du Cange, *Glossarium ad scriptores mediae et infimae graecitatis*, τ. 1-2, Lugduni 1688, σ. 556.

134. Ἀσσιζαὶ τοῦ Βασιλείου τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τῆς Κύπρου, Κωνστ. Σάθας (ἔκδ.), *Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη*, τ. 6, Ἐν Βενετία 1877, σσ. 476₂₄₋₂₉.

135. *Assises de Rouaume de Jérusalem, (textes français et italien)*, V. Foucher (ἔκδ.), Παρίσι 1841, σ. 743.

una notte l' homo da ben com' è uso vien à casa sua, et troua un' homo iacer con la sua moglie, et lui mette man à uno cortello, ò un' arma· τὸ ἀρχαῖο γαλλικὸ κείμενο¹³⁶ ἀναφέρει: et il avient I ior ou une nuit que le preudom, si come il acoustume, si vient et entre en sa maison et treuve I autre home qui gisoit o sa femme, et le proudom mist main a I coutel ou a aucune armure, καὶ παρατηροῦμε ὅτι ἡ λ. καλοπίχερος ἀντιστοιχεῖ στὸ ἀρχαῖο γαλλικὸ: preudom, proudom, ποὺ ἀπαντᾷ καὶ ὡς¹³⁷: predoume, proude home = a valiant¹³⁸, hardie, couragious, also, a loyall, faithfull, honest, vertuous (also, a discreet) man· homme¹³⁹ probe et sage; home sage et vaillant; homme expert et versé dans la connaissance de certaines choses· φρόνιμος, ἐχέφρων, τίμιος, καὶ στὸ ἰταλικό¹⁴⁰: homo da ben = an honest¹⁴¹ man, a man of good, a man of worth· ἀνὴρ καλὸς (ἀγαθός), χρηστός, τίμιος, ἔντιμος, καλοκάγαθος, ἐνάρετος· uomo da bene e uomo da garbo¹⁴² = vagliono uomo degno di stima, galantuomo.

Ὁ Somavera¹⁴³ καταχωρίζει τὴ λ.: «καλοπίχερος, η, ον = che è comodo (= πρόσφορος, εὐχρηστος), ò agiato (= εὐκατάστατος, εὐπορος, πλούσιος), che hà delle commodita, ἐνῶ ἡ μεσαιωνικὴ λ. ἐρμηνεύεται¹⁴⁴ ὡς: (1) ποὺ ἔχει καλὸ χερικὸ, τυχερός, αἴσιος. (2) κατάλληλος. (3) ποὺ ἔχει εὐγενικὴ καταγωγή. (4) ποὺ κάνει τὸ καλὸ, σωστό, ἔντιμος, χρηστός, καὶ ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ καλῶς + ἐπιχειρῶ· ὁ Ἄδ. Κοραῆς¹⁴⁵ προσεγγίζει τὸ θέμα ἀπὸ ἄλλη σκοπιὰ καὶ ἀναφέρει: «aisé. Un homme aisé (= εὐπορος), qui a de l'aisance, Σύμμετρος, Δ. Καλοπίχερος, Δ. Σ. Τὸ τελευταῖον εἶναι φθαρμένον ἀπὸ τὸ Καλεπίχερος. Ἐπιχειρίαν ὠνόμαζαν τὰ σκευῆ, ὡς εἰς τοῦτο τοῦ νομικοῦ Εὐσταθίου (Περὶ Χρόν. καὶ προθεσμ., σελ. 238) τὸ παράδειγμα· “Ἐὰν ἔχη τὸ πλοῖον πᾶσαν τὴν ἐπιχειρίαν τελείως, ἰστόν, κερρίαν ἰσχυράν, ἄρμενά τε καὶ διφθέρας, ἀγκύρας τε καὶ σχοινία καννάβινα,

136. *Les livres des Assises et des usages dou Reaume de Jerusalem*, E. H. Kausler (ἔκδ.), Στουτγκάρδη 1839, σσ. 341-342.

137. Kausler, ὁ.π. (σημ. 136), σ. 179, 188, 227, 255.

138. R. Cotgrave, *A Dictionarie of the French and English Tongues*, Λονδίνο 1611, s.v.

139. É. Littré, *Dictionnaire de la langue française*, τ. 3, Παρίσι 1883, σ. 1372.

140. Περίδης, ὁ.π. (σημ. 52), τ. 2, σ. 1659.

141. J. Florio, *Dictionarie of the Italian and English Tongues*, Λονδίνο 1611, σ. 231.

142. Fr. d'Alberti di Villanuova, *Dizionario universale critico-enciclopedico della lingua italiana*, τ. 6, Μιλάνο 1835, σ. 782.

143. Al. da Somavera, *Tesoro della lingua greca-volgare ed italiana*, Παρίσι 1709, σ. 160.

144. I. N. Καζάτζης – Τ. Α. Καραναστάσης, *Ἐπιτομὴ τοῦ Λεξικοῦ τῆς μεσαιωνικῆς ἐλληνικῆς δημώδους γραμματείας 1100-1669 τοῦ Ἐμμανουὴλ Κριαρᾶ*, τ. 1, Θεσσαλονίκη 2001, σ. 512. Κριαρᾶς, ὁ.π. (σημ. 54), τ. 7, σ. 289.

145. Ἄδ. Κοραῆς, *Τὰ μετὰ θάνατον εὐρεθέντα συγγραμμάτια*, Ἄνδρ. Ζ. Μαμούκας (ἔπιμ.), *Ἔγλ. γαλλογραφικὸν λεξικόν*, τ. 1, Ἐν Ἀθήναις 1881, σσ. 10-11· ὁ ἴδιος, ὁ.π. (σημ. 109), τ. 4₁, Ἐν Παρισίοις 1832, σσ. 210-211.

κτλ.". Λέγεται λοιπόν *Καλεπίχειρος*, ὅστις ἔχει καλὴν ἐπιχειρίαν, ἡγουν ἰκανὰ τὰ πρὸς τὸ καλῶς ζῆν χρήσιμα. "Χεῖριος, Χρήσιμος" λέγει ὁ Ἡσύχιος. Ἐξ ἐναντίας ὅτινα λείπουσι τὰ πρὸς τὸ ζῆν χρήσιμα, ὀνομάζεται *Κακοπίχειρος* (*Mal-aisé*).

Ὁ Γ. Κεχαγιόγλου¹⁴⁶ ἀσχολήθηκε μὲ τὴν ἐτυμολογία καὶ τὸ σημασιολογικὸ πεδίο τῆς λ. *καλοπίχειρος* καὶ κατέληξε σὲ πιὸ στέρεα συμπεράσματα, καθὼς σωστὰ παρατηρεῖ ὅτι τὸ ἐρμηνεῦμα τοῦ Στ. Ξανθοῦδίδη¹⁴⁷: «ὁ ἔχων καλὸν χειρικόν, αἴσιος, Glück bringend» δὲν εἶναι ἐπιτυχές, καὶ ὅτι: «τὸ δίστιχο Ε 1211-1212 [καὶ συντροφιάν ἀρχοντικὴν νὰ τήνε συντροφιάση, // κι ὅλες οἱ καλοπίχειρες, κι ὅλες οἱ πλούσιες πάσι] ἀναλύει τὴν "Ἀρχοντικὴν συντροφιάν" στὶς δύο κύριες κοινωνικὲς (καὶ "ἠθικὲς") συνιστώσες τῆς, τὴν "εὐπραξία" ("καλοπραξία", "εὐποιία") καὶ τὸν "πλοῦτο". Ἐπομένως, τὸ ἐπίθ. "καλοπίχειρος" (τὸ δεῦτερο συνθετικὸ τοῦ ἀπὸ τὰ "(ἐ)πιχειρῶ/(ἐ)πιχερῶ" ἢ "(ἐ)πιχειρίζομαι/(ἐ)πιχερίζομαι" κτλ., καὶ ὄχι ἀπὸ τὰ "χεῖρ/χέρι" ἢ "χειρικόν", "ἐπίχειρον" κτλ., ποῦ ἔχουν προταθεῖ) πρέπει νὰ ἔχει τὴ σημασία "δράστης καλῶν (καὶ ὀρθῶν) πραγμάτων" ("καλοπρακτής", "καλέργης" κτλ.)».

«(κανάκιν, τό), στὸν πληθ., τὰ κανάκια "χάδια, γλυκόλογα"... Ἡ λ. *κανάκι*, τό, ποῦ ἀπαντᾷ στὸ *Somav.*, Κρήτ. (Ἐρωτόκρ.) *Λευκ.*, δὲν λέγεται στὴν Κάρπαθο, παρὰ μόνο ὡς βαπτιστικὸ καὶ ἐπώνυμο, ὁ *Κανάκης*. Ἡ λ. *κανάκι* ἐτυμολογεῖται ἢ ἀπὸ τὸ *καναχή*, ἢ "ἦχος μουσικῶν ὀργάνων" (Κοραῆς 2. 160. Ἄνδρ. Ἐτ. Λεξ. Κριαρᾶς) ἢ, λιγότερο πιθανό, ἀπὸ τὸ λατ. *canicare (*canis* "σκύλος"), ἐπειδὴ ὁ σκύλος εἶναι ζῶο κολακευτικὸ (Meyer, N. S. 3. 26). Κατὰ τὸν Ταμασοκλῆ, σ. 76, προέρχεται ἀπὸ ἀραβ. *khanaga* "περιδέραιο", κατὰ τὸν Στυλ. Ἀλεξίου, *Κρητολογία* 2 (1976) 182, ἢ λ. *κανακίζω*, προέρχεται ἀπὸ τὸ *καννάκια*, τὰ "πήχεις τῶν ἄνω ἄκρων" (Μεσαρά), ἄρα *κανακίζω* "κινῶ τὰ χέρια", ὅπως *ἀγκαλιὰ-ἀγκαλιάζω*, *χέρι-καταχερίζω*, ποῦ ἐτυμολογία του ὅμως δὲ μὲ βρῖσκει σύμφωνο, γιατί τὸ *κανακίζω* δὲν σημαίνει "χαϊδεύω" ἀλλὰ "σιγοτραγουδῶ" καὶ γιατί στὶς διπλωτικὲς διαλεκτοὺς τὰ νν ἔπρεπε νὰ διατηροῦν τὴν προφορὰ τους, ὅπως στὴ λ. *καννιά, κάννα, κανεύγω*» (ΛΙΚ 348).

146. Γ. Κεχαγιόγλου, «Ἡ φιλολογία τοῦ κολλάζ, ἢ πὼς ἐρμηνεύονται οἱ καλοπίχειροι», *Μικροφιλολογικά* 3 (1998) 7-11, κυρ. σ. 8· Ὁ ἴδιος, «Συμπληρωματικὰ γιὰ καλοπίχε(ι)ρους καὶ κακοπίχε(ι)ρους», *Μικροφιλολογικά* 5 (1999) 44-47. Εὐχαριστῶ τὸν φίλο Γ. Κεχαγιόγλου γιὰ τὴν ὑπόδειξη τοῦ μελετήματος.

147. Βιτζέντζος Κορνάρου, *Ἐρωτόκριτος*, Στεφ. Α. Ξανθοῦδίδης (ἔκδ.), Ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης 1915, σ. 567. Ὁ Ξανθοῦδίδης υἱοθετεῖ τὴν ἐρμηνεῖα τοῦ Α. Ν. Γιάνναρη, *Περὶ τοῦ Ἐρωτοκρίτου καὶ ποιητοῦ αὐτοῦ. Κριτικὴ καὶ γλωσσικὴ*, Ἐν Ἀθήναις 1889, σ. 98, ὅπου ἀναφέρεται: «καλοπίχειρος αἴσιος, εὐτυχής, glücklich».

Ὁ Ἄδ. Κοραῆς¹⁴⁸ παρατηρεῖ: «Δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι ἡ λέξις συγγενῆς μὲ τῶν παλαιῶν τὴν *Καναχήν*. Ἄλλ' ἡ *Καναχή* ἐσήμαινεν εἰς ἐκείνους, ἦχον, γενικῶς, καὶ ἐπροσαρμόζετο εἰς τὸν ἦχον τῶν μουσικῶν ὀργάνων, εἰς τὴν φωνὴν τινῶν ζῶων, καὶ εἰς ἄλλους διαφόρους ψόφους ἀψύχων», ἀλλὰ ἐνῶ ἡ προσέγγιση δείχνει νὰ εἶναι περισσότερο ἀπὸ ἱκανοποιητικὴ, προσκρούει στίς φωνητικὰς δυσκολίας ποὺ ἀναφύονται, γιὰ τὸ γράφω μελέτησε προσεκτικὰ ὅλο τὸ σύστημα τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς ποὺ λήγει σὲ *-χη*, ἀλλὰ δὲν μπόρεσε νὰ διαπιστώσει τροπή του σὲ *-κη* στὴ νεοελληνικῆ, ἐνῶ ἀντίθετα σὲ διάφορα ἰδιώματα παρατηρεῖται τροπή του σὲ *-χη*, *ση*, πρβ.: *ἀπόχη*, *ή*, *ἀπόση*, *ἀπόχ'* (ΙΛ 3, σ. 629).

Ὁ Somavera¹⁴⁹ ἔχει ἀποθησαυρίσει τίς λ.: «*κανακάρης*, ὁ. *vezzeziatore*, *κανακεύω*. *vezzeziare*, *far vezzi*, *κανάκι*, τό. *vezzo*, *κανάκια*, *τά. vezzi*», ἐνῶ στὸ ἰταλοελληνικὸ τμῆμα παραθέτει¹⁵⁰: «*vezzeziare*, *far vezzi*. *κανακεύω*, *κανακίζω*. *vezzi*. *κανάκια*, *τά, vezzo*. *κανάκι*, τό. Ἡ λ. *vezzo*¹⁵¹ = (1) habit, trick, way. (2) caress, endearment given to a child; *Figliuol di vezzi*, little pet, child more or less spoilt by its mother's constant caressing. Hence by a further transition of metaphor. (3) necklace of pearls, corals or the like. (4) toy, plaything generally. (5) in pl., *vezzi*, charms, attractions, καὶ παρατηροῦμε ὅτι ἡ ἰταλικὴ οἰκογένεια τῶν λέξεων καλύπτει ἐπακριβῶς τὸ σημασιολογικὸ πεδίο τῶν λ. *κανάκι(α)*, *κανακεύω* κλπ., ἐνῶ συγχρόνως ἔχει ἀναπτύξει τὴν ἔννοια¹⁵²: *περιδέрайο*, *κολιέ* ἀπὸ *μαργαριτάρια*, *κοράλια*.

Ὁ Γ. Λουκάς¹⁵³ ἔχει ἀποθησαυρίσει τὴ λ.: «*κανάκιν* (*κι = ci* ἰτλ.), *τό*, ἡ ὑπὸ τὸν λαϊκὸν προτεταμένη εὐτροφία, θεωρουμένη καὶ ὡς συστατικὸν ὠραιότητος... *ἀππήδησα τοῦ ποταμοῦ κι' ἐπάτησα βυζάκιν* (= βότσαλο) | *κι' ἐφίλησα τὴν Μαρικοῦν πὸ κάτω 'ς τὸ κανάκιν*. (2) *συνκδχ. ἐν πληθ. ὡς καὶ παρ' ἄλλοις, χάδια, θωπεῖαι*. (3) *μτφρ. περιποίησης, στολισμός*», καθὼς καὶ τὸ ρῆμα: «*κανακίζεται*, ἐπὶ πτηνοῦ, *τινάζει τὰ πτερὰ καὶ कामαρώνει σχηματίζον διὰ τῶν φουσκωνόντων πτερῶν τοῦ στῆθους τοῦ *κανάκιον*. ὅθεν καὶ ἡ λέξις». Ὁ Ἄρ. Ταμασοκλῆς προσέγγισε τὸ θέμα μὲ ἕνα διαφορετικὸ τρόπο ἀπὸ τίς τότε ὑπάρχουσες ἐρμηνεῖες καὶ ἔγραφε: «*Κατὰ λ. σημαίνει: ὁ καλοθρεμμένος τόσο ὥστε νὰ ἀποκτήσῃ προγοῦλι: *κανάτσιν**. Ἡ λ. εἶναι ἀραβικὴ *khanaga* καὶ σημαίνει *περιδέрайο*, καὶ σὰν τραχηλιὰν ἀντιληφθήκαμε καὶ ὠνομάσαμε ἐμεῖς τὸ προγοῦλι ποὺ διπλώνεται κάτω ἀπὸ τὴν σιαγόνα ἀπὸ τὸν ὑπερσιτισμό. Τὴν λ. ὡς *kanakka*, καὶ*

148. Κοραῆς, ὅ.π. (σημ. 109), τ. 2, σσ. 160-161.

149. Somavera, ὅ.π. (σημ. 143), σ. 165.

150. Somavera, ὅ.π. (σημ. 143), σ. 499.

151. Hoare, ὅ.π. (σημ. 30), σ. 652.

152. Περίδης, ὅ.π. (σημ. 52), τ. 2, σ. 1691.

153. *Γλωσσάριον Γεωργίου Λουκά*, ἐκδ. Θεοφ. Δ. Κυπρῆ, Λευκωσία 1979, σσ. 186-187.

μὲ τὶς δύο σημασίες *περιδέραιο* καὶ *προγούλι* τὴν ἔχουν καὶ ὠρισμένες ἰταλ. διάλεκτοι, (νεαπ., καλαβρ., ἀβρουτζ.).»

Ὁ Δ. Κρεκούκιας¹⁵⁴ μᾶς πληροφορεῖ: «*χανάκα*, ἦ. Σὲ πολλὰ μέρη τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου τὸ μεταλλικὸ ἢ δερμάτινο περιλαίμιο τῶν χοίρων τῶν σκυλλιῶν καὶ τῶν ἀλόγων λέγεται *χανάκα*. Ἡ λέξη αὐτὴ νομίζω ὅτι εἶναι ἀρχαία καὶ ἀναφέρεται στὴν ἀκόλουθη δυσεξήγητη γλῶσσα τοῦ Ἡσύχιου: *χαναβίς· ἄλης*. Ἡ γλῶσσα αὐτὴ θὰ πρέπει νὰ ἀποκατασταθεῖ ἔτσι: *χανάκης ἄλυσις*· ὁ Κ. Καραποτόσογλου¹⁵⁵ ἔδειξε ὅμως ὅτι ἡ λ. *χανάκα*, ἦ, ἢ ὅποια ἀπαντᾷ¹⁵⁶ καὶ ὡς *κανάκα*, ἦ = κλοιός, λαίμοπέδη, ἰδ. τοῦ κυνός, δὲ σχετίζεται μὲ τὴ γλῶσσα τοῦ Ἡσύχιου: «*χαναβίς· ἄλης*, ἀλλὰ ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ ἀραβικὸ¹⁵⁷ *حَنَّاقا hannâqa* = doit avoir eu le sens de carcan, collier d'or, de perles, etc. car le sicilien *hannaca*, qui en dérive, signifie cela. On le trouve chez Abela, *Sescrittione di Malta*, p. 258, qui le traduit par "momile". M. de Goeje m'a fait remarquer qu'on rencontre ce mot chez Mokaddasî 396, ἀπὸ τὸ ὅποιο ἔχουμε τὰ ἀκόλουθα δάνεια στὰ ἰταλικά ἰδιώματα:¹⁵⁸ «*cinnaca, cannaca* "lo stesso che *cullana* o *gulera*: catena d'oro, di gioie o altra materia nobile, che si porta al collo per ornamento" (Traina, 150 e 199); *ciannaca* "collana di coralli" (Picc.); pant. *ciannaca* "collare o catena che si mette al collo", Amico, 751, *sciannaca* "monile", *ivi*, 396 sec. xiv "Baen Grece ornamentum colli, quod vulgariter *cannaca* vel torques...", *Declarus*, p. 39; calabr. *cannacca, hannacca, fan-nacca, gannacca, jannacca* "collana (di coralli ecc.)"».

Τὸ συμπέρασμα ποὺ προκύπτει εἶναι ὅτι ὅπως ἡ ἰταλικὴ λ. *vezzo, vezzi* = *κανάκι(α)*, ἀνέπτυξε τὴ σημασία: *περιδέραιο*, *κολιὲ ἀπὸ μαργαριτάρια*, κατὰ τὸν ἀντίστροφο τρόπο ἢ ἀραβικὴ λ. *حَنَّاقا hannaqa* = *περιδέραιο ἀπὸ μαργαριτάρια*, πέρασε στὴν ἑλληνικὴ ὡς *χανάκα*, *κανάκα*, ἦ = λαίμοπέδη, καὶ ὡς *κανάκι*, τὸ = ἡ ὑπὸ τὸν λαίμον προτεταμένη εὐτροφία, θεωρουμένη καὶ ὡς συστατικὸν ὠραιότητος, καὶ ὕστερα ἀνέπτυξε τὴ σημασία: *χάιδι*, *κανάκι*, καὶ γιὰ τὴ σημασιολογικὴ ἐξέλιξη πρβ. τὸ νεοελληνικὸ *γιορντάνι*, τὸ¹⁵⁹ = (1) κόσμημα τοῦ λαίμου, *περιδέραιο*. (2) στόλισμα, ἀντικείμενον καλλωπισμοῦ. (3) τὸ κρεμάμενον κρέας κάτωθεν τῆς σιαγόνος ἀνθρώπου ἢ ζώου, *προγούλι*.

154. Δ. Κρεκούκιας, «Ἐτυμολογικά Β'», *Λεξικογραφικὸν Δελτίον* 21 (1998) 99.

155. Κ. Καραποτόσογλου, «Συγκριτικὲς γλωσσικὲς διερευνήσεις», *Ἑλληνικά* 51 (2001) 406-407.

156. Δ. Δημητράκος, *Μέγα Λεξικὸν ὅλης τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης*, τ. 1-9, Ἀθήναι 1964, τ. 9, σ. 7785.

157. Dozy, ὀ.π. (σημ. 39), τ. 1, σ. 409β.

158. Giovan Battista Pellegrini, *Gli arabismi nelle lingue neolatine, con speciale riguardo all'Italia*, τ. 1-2, Brescia 1972, τ. 1, σσ. 163-164.

159. *IA*, τ. 51, σσ. 158-159.

«καντζίκα, ἢ “σουγιάς”... Ἄπο τουρκ. *kazik*», «καντζικάκιν, τό “σουγιαδάκι”. Ὑποκορ. τοῦ *καντζίκα*», «καντζίκιν, τό “σιδερένιο παλούκι ποῦ μπήγεται στὸ χῶμα καὶ στὸν κρῖκο του δένεται τὸ σκοινὶ τοῦ ζῶου”. Ἄπο τουρκ. *kazik* “παλούκι”. Καὶ Κρήτ. *καζίκι* “παλούκι” Ρόδ. (Παπαχριστοδ. 1969: 206 *καζίκα*)» (ΛΙΚ 350).

Ἡ λ. *καντζίκιν*, τὸ = σιδερένιο παλούκι, ἐτυμολογεῖται σωστὰ ἀπὸ τὸ τουρκικὸ¹⁶⁰ *كازيک kazik* = πάσσαλος, κ. παλούκι, ποῦ βρίσκεται στὴ νεο-ελληνικὴ ὥς: *καζίκι*, τὸ (1) πάσσαλος. (2) δυσκολία, ἀλλὰ ἡ λ. *καντζίκα*, ἢ = σουγιάς, παράγεται ἀπὸ τὸ τουρκικὸ¹⁶¹ *گزلک gezlik* = ἀκμὴ ξίφους κυρτοῦ· § συνών. *چاقی çaki* ἤτοι κονδυλομάχαιρον, μαχαιρίδιον, μὲ πιθα-νὴ ἐπίδραση τῆς λ. *καντζίκιν*, τὸ = σιδερένιο παλούκι.

«καραπάτσα, ἢ “κεφάλια”... Ἴσως ἀπὸ ἰταλ. *calpacco* (καὶ *carpacco*, *calbacco*) < τουρκ. *kalpak*, ἀπὸ τὸ ὁποῖο καὶ τὸ ἑλλήν. *καλπάκι*, ἀπ’ ὅπου ἐπίσης, μὲ σιτακισμὸ, θὰ μπορούσε νὰ προέλθει τὸ *καλπάτσι καὶ μὲ μεγεθ. -α τὸ *καλπάτσα* / *καρπάτσα*, καὶ μὲ ἐπίδραση τῆς λ. *καρά*, τὸ *καραπάτσα*, μὲ τὴ σημασία ὅχι πιά τοῦ καλύμματος τῆς κεφαλῆς, ἀλλὰ τῆς ἴδιας τῆς κεφαλῆς. Καὶ Ζάκ. *καραμπάτσα*, ἢ “καρπούζι” | “κουρεμένο κεφάλι τοῦ παιδιοῦ”, Λευκ. *καραμπάτσα* “κρανίον, φαλάκρα”, Σκόπ. (Σάμψων 151) *καραμπάτσι* “νεκροκεφαλή”, Πόντ. *καραπάσο-ν* “παπάς, καλόγηρος”» (ΛΙΚ 358-359).

Ἡ λ. ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ τουρκικὸ¹⁶² *قرباش karabaş* = ἱερέυς· στοιχάς, κοινῶς *καραμπάσι*: a christian bishop; a slave girl or woman; a kind of damper or plug for a chimney in village houses (= εἶδος καπνοφράκτη ἢ σκεπάσματος γιὰ καμινάδα σὲ ἀγροτικὰ σπίτια); the french lavender, *Lavendula spica*, μὲ ἀπόδοση τοῦ *b* > *π*, καὶ τοῦ *ş* > *τσ*, ἐνῶ ὁ Π. Βενετοκλῆς¹⁶³ ἀναφέρει: «Ἐν Ῥόδῳ ὑπάρχει χόρτον εὐῶδες εἰς πλῆθος, ὅπερ ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν χωρικῶν *καραπάς*–: ἡγουν–*Μαυροκέφαλος*–*Μαυροσκούφης* ὡς ὀνομάζουσιν οἱ Τοῦρκοι τοὺς *καλογήρους*. Τὸ χόρτον τοῦτο ὁμοιάζει τὴν λεβάνταν».

«*κατσάραπος*, ὁ καὶ *κατσάροπος* “ὑπόκωφος συριγμὸς” Ε.» (ΛΙΚ 376).

Ἡ λ. ἀπαντᾷ στὰ κρητικὰ ιδιώματα¹⁶⁴ ὡς: «*κατσάραπο* τό, Ἄ. Κρ. (Βιάνν.). Ἴσως σχετίζεται πρὸς τὸ ἐπίρρ. *κατσά*, τὸ ὁποῖον ἴδ. καὶ τὸ ἀρχ.

160. Χλωρός, ὁ.π. (σημ. 29), τ. 2, σσ. 1242α-1243β.

161. Χλωρός, ὁ.π. (σημ. 29), τ. 2, σ. 1391α.

162. Χλωρός, ὁ.π. (σημ. 29), τ. 2, σ. 1285β· Redhouse, ὁ.π. (σημ. 1), σ. 1449α.

163. Βενετοκλῆς, ὁ.π. (σημ. 82), σ. 57.

164. Γ. Ἐμ. Πάγκαλος, *Περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ιδιώματος τῆς Κρήτης*, τ. 1, Ἐν Ἀθήναις 1960, σ. 440.

οὐσ. ἄραβος (= κρότος). Θόρυβος ἐλαφρός. *Μὴ γάνης κατσάραπο. Τσάλαχο*, τὸ ὁποῖον ἴδ.»), ἐνῶ σχηματίζεται καὶ τὸ ρῆμα: «κατσαραπῶ Ἄν. Κρ. (Βιάνν.). Ἐπὶ τοῦ ραβδίσματος τοῦ ἐλαιοκάρπου. Βάζω τὴ *débla*, τὴν μακρὰν ράβδον, ἀπομέσα εἰς τὸ ἐλαιόδενδρον καὶ τὸ κτυπῶ ἐλαφρά-ἐλαφρά διὰ νὰ πέσουν αἱ ἐλαῖαι, χωρὶς νὰ θραύσω τοὺς κλάδους αὐτοῦ. Συνών. ραβδίζω».

Ἦ Χαρ. Συμεωνίδης¹⁶⁵ ἔχει ἀσχοληθεῖ μὲ τὰ ὀνόματα τῶν δύο δούλων: *Κατζάραπος* καὶ *Κατζοῦρμος* ποὺ ἀπαντοῦν στὴν ὁμώνυμη κρητικὴ κωμωδία, καὶ σημειώνει: «Ἔχω τὴν ἐντύπωση ὅτι τὸ καρπαθιακὸ *κατσάραπος* Π ἀρχικὰ στὴ σημασία “κεκηφῶς, καμπούρης” προῆλθε ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο ἐπίθετο *κατάρροπος*, *ον* (= καταρρεπής, ἀντίθ. τοῦ *ἀνάρροπος*) “κεκλιμένος πρὸς τὰ κάτω, κατωφερής, ἐλαττούμενος”. Ἄν ἔπρεπε ἐξάλλου νὰ ἀναζητηθῆ καὶ ἡ πρωτότυπη λ. γιὰ τὸ *κατσάραπο* τῆς Κρήτης καὶ τὸ *κατσάραπος* I τῆς Καρπάθου, αὐτὴν θὰ τὴν ἀναζητοῦσα σὲ ἓνα ἀρχαῖο ἢ νεώτερο σύνθετο *κατάρριπον ἢ *κατάρριπος ἄνεμος*... Καὶ ὅτι στὴν περίπτωσι τῶν ὀνομάτων *Κατζάραπος* (διάβ. *Κατσ-*) καὶ *Κατζοῦρμος* (διάβ. *Κατσ-*) διασώζεται ἡ γνήσια λαϊκὴ παράδοσι φαίνεται ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι τὸ δεύτερο ὄνομα ἀποτελεῖ ἐξέλιξι τοῦ πρώτου σύμφωνα μὲ γνωστοὺς φωνητικοὺς κανόνες τῆς γλώσσας μας. Ὅτι τὰ ὀνόματα *Κατζάραπος* καὶ *Κατζοῦρμος* εἶναι συγγενικὰ εἶκασε σωστὰ ὁ Λ. Πολίτης. Ἦδη τὸ καρπαθιακὸ *κατσάραπος* βρίσκειται πολὺ κοντὰ στὸ ἀρχαῖο πρότυπό του, δηλαδὴ τὸ ἐπίθετο *κατάρροπος*. Ἀπὸ τὸν τύπο *κατσάραπος* προῆλθε τὸ κρητικὸ *κατζάραπος* (διάβ. *Κατσ-*) μὲ ἀφομοίωσι *a-o > a-a*».

Ἦ λ. *κατσαραπῶ* = ραβδίζω τὶς ἐλιές, προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀμάρτυρο *καταρράπιζω, πρβ. τὸ ἀρχαῖο¹⁶⁶ *ράπιζω* = τῆ ράβδῳ ἢ τῆ βακτηρίᾳ πλήττω, τύπτω, κτυπῶ, δέρω μὲ τὴν ράβδον ἢ μάστιγα· *strike with a stick, cudgel, thrash*, ἐνῶ ἡ λ. *κατσάραπος*, *κατσάραπος* εἶναι μεταρρηματικὸ οὐσιαστικόν.

«*κατσοσίερον*, τὸ “ἡ ἄχρηστη ὕλη ποὺ μένει ἀπὸ τὸ σίδηρο μετὰ τὴν κατεργασία τοῦ ἀπὸ τὸ χαλκιά”... Ἀπὸ τὸ *ἀκανθοσίδηρο» (ΛΙΚ 378).

Τὸ πρῶτο συνθετικὸ τῆς λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ μεσαιωνικόν¹⁶⁷: «*κάσα*, *Sordes*, *Spurcitia*, *ρύπαρία*, *ρύπος*. *Κασάζειν*, *Κασάζεσθαι*, *Sordescere*, *Deturpari*», ποὺ βρίσκειται στὰ καρπαθιακὰ ἰδιώματα καὶ ὡς: «*κέτσα*, ἡ

165. Χ. Π. Συμεωνίδης, «Τὸ ὄνομα *Κατζάραπος*», *Κρητολογία* 5 (1977) 171-177, κυρίως: σ. 174, 176.

166. Γαζής κ.ἄ., ὁ.π. (σημ. 3), τ. 3, σ. 6· *LSJ* ⁹, σ. 1565.

167. Du Cange, ὁ.π. (σημ. 133), σ. 599· Ἰω. Ν. Καλλέρης, «Ἀνάλεκτα Λεξικογραφικὰ Α'», *Λεξικογραφικὸν Δελτίον* 8 (1958) 34, καὶ σ. 34, ὕπ. 1.

“λιγδερῆ καὶ εὐρωτιασμένη οὐσία ποὺ σχηματίζεται στὴν ἐπιφάνεια δοχείου” (ΛΙΚ 389), καὶ ἡ λ. σχετίζεται¹⁶⁸ μὲ τὸ ἀραβικὸ¹⁶⁹ قشع *qaš* = ordures des bains que l’on jette dehors (= ἀκαθαρσίες τοῦ μπάνιου ποὺ πετάγονται ἔξω); flegme, pituite (= φλέ(γ)μα, μύξα).

«κονεύω “καταλύω σὲ φιλικὸ σπίτι, διανυκτερεύω”... Ἐπὶ τουρκ. *konmak* “καταλύω” (Α. Α. Παπαδόπουλος στὴν Ἄθηνᾶ 53, 1949, 195, μσν. κονεύω < οὐσ. κονάκι, -εύω κατὰ τὸ σχῆμα (χωνι)-χωνάκι-χωνεύω κ.τ.ῶ.). Βλ. καὶ ... Α. Α. Παπαδόπουλος στὸ Λεξ. Δελτ. 5 (1950) 137» (ΛΙΚ 405).

Ὁ ἀείμνηστος Α. Α. Παπαδόπουλος¹⁷⁰ ἀναφέρει γιὰ τὸ θέμα: «κονεύω. Τὸ ρῆμα τοῦτο σημαίνει διανυκτερεύω ὁ Γ. Χατζιδάκις τὸ ἐτυμολόγησεν ἀπὸ τὸ οὐσιαστικὸν κονάκι, τοῦ ὁποίου τὸ -άκι ἐνομίσθη ὡς κατάληξις, ὅπως εἰς τὸ παδ-άκι, χων-άκι κτλ. καὶ ἐπομένως ἀπὸ τὸ ἀπομείναν γραμματικὸν στοιχεῖον κον- ἐσχηματίσθη τὸ κονεύω (παιδ-άκι-παιδ-εύω, χων-άκι-χωνεύω). Μετὰ πάροδον πολλῶν ἐτῶν ἐπιληφθεὶς τοῦ ζητήματος ἀπέδειξα ὅτι ἡ ἐτυμολογία τοῦ ἀειμνήστου ἀνδρὸς δὲν εἶναι ὀρθή. Τὸ κονεύω ἐσχηματίσθη κατ’ εὐθείαν ἀπὸ τὸ Τουρκικὸν *konmak* = καταλύω εἰς κατάλυμά τι, ξενοδοχεῖον, οἰκίαν κττ., ἐγκαθίσταμαι, στρατοπεδεύω καὶ ἐπὶ πτηνῶν ἐπικάθημαι κάπου. Μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς καταλήξεως -mak ἐσχηματίσθη φυσιολογικῶς ἐκ τοῦ θέματος *kon-* τὸ κονεύω, ὅπως συμβαίνει κατὰ κανόνα ἀνεξαίρετον εἰς τὴν Ποντικὴν διάλεκτον, οἷον *aramak*-ἀραεύω (ζητῶ), *ahtar-mak*-ἀχταρεύω (σκάπτω), *uy-mak*-ιεύω (ταιριάζω)».

«κόνξα, ἡ “λυγίσματα τοῦ σώματος | ὑπεκφυγή”. Ἴσως ἀπὸ τὸ κόξα [= μέση, ὀσφύς (ΛΙΚ 410)]. Βλ. λ. καὶ Κονόμος 25 κόνξα, ἡ “ἔρωτοτροπία, κάμωμα”, πρβ. Λεόντ. Νεαπ., Συμ., 155.20 “ἦν γὰρ ποιῶν ἑαυτὸν ποτὲ μὲν κοξαρίζοντα» (σὲ ἄλλο χφ. ὑποχωλαίνοντα), πρβ. Ἄ. Κρήτ. (Πιτυκ.) κοξίζω “ὑπαναχωρῶ, δυστροπῶ, ἀθετῶ τὸν λόγον μου» (ΛΙΚ 406).

Ἡ λ. δὲν ἔχει σχέση μετὰ τὴ λ. «κόξα, ἡ “μέση, ὀσφύς”... Πρβ. Σούδα

168. Κ. Καραποτόσογλου, «Ετυμολογικά στα ροδιακά ιδιώματα», Δωδεκανησιακά Χρονικά 16 (1998) 56-57.

169. A. De Biberstein Kazimirski, *Dictionnaire arabe-français*, τ. 1-2, Παρίσι 1860, τ. 2, σσ. 742β-743α.

170. Α. Α. Παπαδόπουλος, «Κρίσις Ἐτυμολογικοῦ Λεξικοῦ Ν. Π. Ἀνδριώτη», Λεξικογραφικὸν Δελτίον 5 (1950) 137. Ὁ Κοραῆς, ὁ.π. (σημ. 109), τ. 51, σ. 260, σημειώνει: «Οἰκονομεύω, εἶπε τις ἀπὸ τοὺς ἐνδόξους λογίους μας τὸ παλαιῶν τὸ Καταλύω, ... τὸ κοινῶς ἀπ’ ὅλους σήμερον προφερόμενον, χυδ. τρισυλλάβως κονεύω, Σ. Δ. Ἡ λέξις εἶναι Τουρκική. Κονὰκ ὀνομάζουσι τὸν ὠρισμένον οἶκον, ὅπου ἀναπαύονται οἱ ταξιδεύοντες, καὶ ταύτην τὴν λέξιν μεταχειρίζονται καὶ οἱ ἡμέτεροι εἰς τὴν καταριθμησιν τῶν διαστημάτων».

«κόξας· τὸ ὀπίσθιον τοῦ γονατίου μέρος»... Ἀπὸ λατ. *coxa* “ὄσφυς”» (ΛΙΚ 410), ἀλλὰ ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ ἀγγλικὸ¹⁷¹ *conks* πληθ. τοῦ *conk* = διάλειψις βενζινομηχανῆς, κόνκσα, καὶ τὸ ρῆμα *conk* = (ἐπὶ μηχανῆς) σβήνω, κάνω κόνκσες, καὶ πρέπει νὰ εἰσῆλθε στὴν κοινὴ νεοελληνικὴ ἀπὸ τοὺς ἑλληνοαμερικανοὺς ἢ τὸ πιθανότερο, ἀπὸ τὴν υἱοθέτηση ἀγγλικῶν τεχνικῶν ὄρων καὶ ἰδιαίτερα τῆς δημῶδους ἀγγλικῆς.

«κουμπερτέρω “τιθασεύω, κυριεύω”... Πιθανῶς ἀπὸ συμφυρμὸ τῶν *κυβερῶ* καὶ *κουμαντέρω* < ἰταλ. *comandare*» (ΛΙΚ 424).

Ἡ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ¹⁷² *combattere* = μάχομαι, ἀγωνίζομαι, ζητῶ, προσπαθῶ.

«κουνάβλια, τὰ “μηροὶ | κνήμες”... Στὴν Κάσ. (Χαλκιάδης 1971: 104) τὰ κουνάβλια “ἀδύνατα πόδια”, Ἀλικαρν. τὸ κούνιαβλο “κνήμη”, Κάλυμν. τὸ πιναύλι “τὸ κόκκαλο τοῦ μηροῦ”, Χίος κούνιαυλον “τὸ πόδι ἀπὸ τὸ γόνατο καὶ κάτω”, Σάμ. *κουρ’ναύλι* “λεπτὸ πόδι” ἀπὸ *κουρουναύλι “αὐλὸς κουρούνας” (Ζαφειρίου). Στὸν Πουλολόγο 61 *κουνιαυλοπόης* ἢ ἐκδότρια *Krawczynski* τὴν ἐτυμολογεῖ ἀπὸ τὸ *κούνιαβλος μεγεθ. τοῦ κουνάβι, μὲ ἐπίδραση τοῦ κούνελος, ἐνῶ ἡ ἐκδότρια Τσαβαρῆ ἐπιδοκιμάζει τὴ γνώμη τοῦ Κοραῆ 4. 247, ὁ ὁποῖος στὴ λ. *κούγιαυλον* τοῦ *Soman*. ἀναγνωρίζει, σωστά, καθὼς καὶ ἐγὼ νομίζω, ὡς β’ συνθετ. τῆ λ. *αὐλὸς* καὶ τὸ *ἀ* συνθετικὸ τὸ σχετίζει διστακτικὰ μὲ τὸ «*κοιγὰ· κοῖλα*» τοῦ Ἡσυχίου ἢ τὸ ἰταλ. *caviglia* “ἀστράγαλος”, λέξεις ποὺ μοῦ φαίνονται ἐξίσου ἄσχετες. Πιὸ πιθανὸν βλέπω τὸ λατ. *cuneia* “σφήνα”, ὅποτε θὰ σημαίνει *σφηνοπόδης. Πρβ. Κύπρ. (Παπαγγ.) τὸ *κόνιαυλον* “τὸ μηριαῖον ὀστοῦν, πρβ. καὶ *ζευλοπόης, καττοπόης, κούτσαυλος* “κουτσός”» (ΛΙΚ 425).

Τὸ πρῶτο συνθετικὸ τῆς λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο¹⁷³ *κύων*, αἰτ. *κύνα*, ὁ = *κυνήποδες* = τὰ εἰς τὴν κατωτέρω κλείδωσιν τοῦ ποδὸς τῶν ἵππων κόκκαλα, τὰ ὁποῖα ἔτι καὶ σφυρὰ καλοῦνται· *fetlock of a horse*, πρβ. τὴ γλῶσσα τοῦ Ἡσύχιου (κ4577): «*κύνες· τοῦ ἵππου τῆς ὀπλῆς μέρος. καὶ ἦλοι. καὶ ἀναιδεῖς. καὶ οἱ δράκοντες*, ποὺ βρίσκεται στὶς λ. *μετακύνιον*¹⁷⁴, τὸ = *μεσοκύνιον*, τὸ = τὸ κατώτερον παρὰ τὴν ὀπλὴν μέρος τοῦ ποδὸς τοῦ ἵππου καὶ ἄλλων ζώων, πρβ. τῆ λ. *κούν-νιαιυλος*¹⁷⁵, ὁ (Κῶς) = *κόκκαλο* μηροῦ ἀπὸ σκελετὸ γαϊδάρου· ἡ λ. ἐπιβιώνει στὴν κυπριακὴ

171. Μέγα Ἀγγλοελληνικὸν Λεξικόν, τ. 1-4, ἐπιμ. Θ. Ν. Τσαβέας, Ἀθῆναι χ. χ., τ. 1, σ. 638· τὸ σημαντικότερο δίγλωσσο λεξικὸ ποὺ ἐκδόθηκε μεταπολεμικὰ καὶ ἀποδόθηκαν γιὰ πρώτη φορὰ συνολικὰ χιλιάδες λέξεις-ὄροι.

172. Περίδης, ὁ.π. (σημ. 52), τ. 1, σσ. 434-435.

173. Γαζῆς κ.ἄ., ὁ.π. (σημ. 3), τ. 2, σ. 281, 287· *LSJ*⁹, σ. 1015.

174. Δημητράκος, ὁ.π. (σημ. 156), τ. 6, σ. 4586, 4612.

175. Μιχ. Εὐστ. Σκανδαλίδης, *Λεξικὸ τῶν κωακῶν ἰδιωμάτων*, Ἀθήνα 2006, σ. 373.

διάλεκτο¹⁷⁶ ὡς *τσουνάριν*, τὸ = ὁ ταρσὸς τῶν ζώων, ἀπὸ τὸ ἀμάρτυρο¹⁷⁷ *κυνάριον, τὸ = ταρσὸς τῶν ζώων, καὶ ἔχοντας ὡς δεύτερο συνθετικὸ τῆ λ. *αὐλός*, ὁ, πρβ. τῆ λ. *κούτσαυλος*¹⁷⁸, δημιουργήθηκαν οἱ λ. *κουνάλια*, *κουνάβλια*.

«*κούρπιθας*, ὁ KN – *κόρπιθας*, ὁ B “τὸ διαμέρισμα τοῦ στάβλου, στὸ ὁποῖο βάζουν τὰ ἄχυρα”... Κατὰ τὰ Σύμμ. 2. 55 εἶναι μεγεθυντικὸ τοῦ *κουρούπι*, κατὰ τὴ γνώμη μου ἀπὸ *κουρόπιθας < *κουρούπιθος < *κουρούπι* + *πίθος*. Πρβ. *κόρπιθας*, ὁ “κρεβάτι σανιδωτὸ | σχάρα στὴν ὁποία στεγνώνουν τὰ τυριά ἢ ξηραίνουν τὰ σύκα” Ρόδ., κατὰ τὸν Τσοπανάκη 1. 244 “εἶδος μεγάλου στόματος”» (ΛΙΚ 432).

Ὁ Μ. Μιχαηλίδης-Νουάρος¹⁷⁹ ἀναφέρει: «Εἰς τὸ δεύτερον διαμέρισμα (*κούρπιθας*, ὁ K.) ἔθετον τὰ ἄχυρα, μὲ τὰ ὁποῖα θὰ τρέφονται τὰ ζῶα. Ὁ *κούρπιθας* συνδέεται μὲ τὸ πρῶτον μέρος τοῦ στάβλου δι’ ἀνοίγματος χαμηλοῦ ἐπὶ τοῦ διαμέσου τοίχου χάριν τῆς μεταφορᾶς τῶν ἀχύρων... Εἰς τὸ βάθος καὶ ἀπέναντι τοῦ διαμερίσματος τῶν ζώων εἶναι ἡ θυρὶς τοῦ *κούρπιθα* δηλ. τοῦ *ἀχυρῶνος* ὅστις ἐκτείνεται εἰς κάθετον διεύθυνσιν τῶν δύο ἄλλων», ἐνῶ ὁ Ἄγ. Τσοπανάκης¹⁸⁰ δημοσιεύει ἕνα δημῶδες κείμενο τὸ ὁποῖο ἀναφέρει: «Ἐτότας ἐζῶ ἐσῆφτηκα: λὲ “*ἄβκω στὸν γόρπιθα, θάβκη*”», καὶ ἐπεξηγεῖ τῆ λ. γράφοντας: «*κόρπιθας*, genre de grande *huche*¹⁸¹ (= εἶδος μεγάλης σκάφης, μεγάλο κιβωτίου).

Ὁ ἐξαιρετικὸς μελετητῆς τῶν ιδιωμάτων τῆς Ρόδου Χρ. Παπαχριστοδούλου¹⁸² μᾶς πληροφορεῖ: «*κόρπιθας*, ὁ = (α) εἶδος ἀπλώτρας μὲ βοῦρλα, πάνω στὸν ὁποῖο βάζουν τὰ τυρικὰ μὲ τὸ τυρὶ ἢ μὲ τὴν μυζήθρα γιὰ νὰ ξεραθοῦν. Συνών: *ναπετάρι*, τὸ (Ἀρχάγγ.), ἐπειδὴ ἀναπετοῦν πάνω τὰ τυρικὰ, *χάουνα* ἢ *χάονα* (Ἀσκλ., Ψίθ.), ἢ· (β) *κόρπιθας* λέγεται καὶ ἡ ἀπλώτρα ὅπου ξεραίνουν τὰ σύκα (Κρητην.), ἢ τὸ σανιδένιο κρεβάτι τῶν ἀγροτικῶν σπιτιῶν».

176. Κ. Χατζηγιάννου, ΕΛΟΚΔ, σ. 200.

177. Καραποτόσογλου, ὁ.π. (σημ. 2), 312-313.

178. Ὁ Μ. Φιλίντας, ὁ.π. (σημ. 119), τ. 1, σ. 17, σημειώνει: «Καὶ πὼς ἔτσι εἶναι τὸ πρᾶμα, μὲ πείθει καὶ ὁ τύπος: *κούτσαβλος*, δηλ. *κόψαυλος*, = ποὺ τοῦ κόψανε, τὸν “αὐλὸν τῆς κνήμης”».

179. Μ. Γ. Μιχαηλίδης-Νουάρος, *Λαογραφικὰ Σύμμεικτα Καρπάθου*, τ. 2, Ἀθήναι 1934, σσ. 55-56.

180. Agap. G. Tsopanakis, *Essai sur la phonétique des parlers de Rhodes*, Ἀθήναι 1940, σ. 174.

181. Πρβλ. τῆ γαλλικῆ φράση: *huche à blé* = corn-bin (= κασέλα γιὰ κριθάρι στὸ στάβλο). Ἡ λ. *huche* = grand coffre de bois rectangulaire, à couvercle plat, servant notamment à ranger les provisions, le linge, les vêtements. *Trésor de la langue française informatisé*, s.v.

182. Χρ. Ι. Παπαχριστοδούλου, *Λεξικογραφικὰ καὶ λαογραφικὰ Ρόδου*, Ἀθήναι 1969, σ. 178.

Ἡ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο¹⁸³ *κάρδοπος*, ἡ = τὸ σκαφίδιον, ὅπου ζυμώνεται τὸ ψωμίον, καὶ κάθε ξύλινον κοῦλον (βαθουλὸν) ἀγγεῖον ὡσὰν τὸ σκαφίδιον· καθόλου δέ, σκάφη, καυκίον, ξυλοπίνακα· kneading-trough; generally wooden vessel; mortar; pétrin (= ζυμωτήρι, σκαφίδι), *huche*, ἐνῶ ὁ Ἡσύχιος (κ871) διασώζει τὸν τύπο: «[κάρποδος· κάμπτρα ὅπου τὸ ἄλευρον μαλάσσεται], ὁ ὁποῖος εἶναι πλησιέστερα πρὸς τό: κό(ύ)ρπιθας, μὲ ὑποχωρητικὴ ἀφομοίωση¹⁸⁴ α+ο > ο+ο, πρβ. λακτίζω+πατῶ > λακτοπατῶ > λοχτοπατῶ, καὶ πιθανὴ ἐπίδραση τῆς λ. πίθος, ἀλλὰ εἶναι ἐνδεχόμενον οἱ νεοελληνικοὶ ἰδιωματικοὶ τύποι νὰ συνεχίζουσιν ἀντίστοιχους ἀμάρτυρους τύπους τῆς ἀρχαίας-μεταγενέστερης ἐλληνικῆς.

Τὸ σημασιολογικὸ πεδίο μπορεῖ νὰ παραλληλισθεῖ μὲ τὴν ἀγγλικὴ λ. *bin* = (1) a receptacle orig. of wicker- or basket-work. (2) the receptacle in a stable for the provender of the beasts; the manger or crib; loosely a stall. (3) a receptacle for holding corn, meal, fruit and other articles of consumption; a hutch (= κιβώτιο, κασόνη).

«κουσκούτα, ἡ “ἐργαλεῖο γιὰ σπάσιμο τῶν πετρῶν»» (ΛΙΚ 433).

Ὁ Ζ. Τζάρτζανος¹⁸⁵ ἔχει ἀποθησαυρίσει τὴ λ.: «κουσκούδα (ἡ), τουρκ. *küskü*. Σφυρὶ μαρμαρᾶ μὲ αἰχμὲς στὰ σημεῖα χτυπήματος», καὶ προφανῶς πρόκειται γιὰ τὴν ἴδια λ. μὲ φωνητικὴ διαφοροποίηση ἢ ὁποῖα ἐτυμολογεῖται σωστὰ ἀπὸ τὸ τουρκικὸ¹⁸⁶ *كوسكى küskü* = μῆλη· pointed crowbar; iron wedge.

«κουσουμάιν, τὸ “μικρὸ κομμάτι φρυγμένου ψωμιοῦ”... Ὑποκορ. τοῦ κουσουμάς, ὁ “τὸ μισὸ ἀπὸ ἐπίμηκες φρυγανισμένο ψωμί σὲ σχῆμα μικρῆς φραντζόλας μὲ ὀξεῖες ἀπολήξεις καὶ κάπως ἐξογκωμένο κέντρο”... Κατὰ τὸ Λεξ., λ. *κουσουμάι*, πιθανὸν ἀπὸ τὸ *κουσουμέρω* “μεταχειρίζομαι”, ἄρα “εὐχρηστο ψωμί”. Κατὰ τὴ γνώμη μου ἀπὸ τὸ ὄνομα *Κοσμᾶς*. Πρβ. Μενάρδος 1970: 199 *Κουσουμάς* τπν. Μυκόνου, Alessio 45 “Ἅγιος Κοσμᾶς τοῦ γονάτου (ἀπὸ Cusa 310), ὅπου καὶ οἱ τύποι: *San Cosimano*, *San Cusumano*, *Cusmano* < *Κοσμᾶς*, Χάλκ. Σύμ. *Κουσμᾶς* ἀντὶ *Κοσμᾶς*. Πρβ. Λάζαρος > ἀλάζαρος “εἶδος ψωμιοῦ” (βλ. λ.), *παῦλος*, ὁ “μακρουλὸ ψωμί” (Κρήτ. Κριάρης 403)» (ΛΙΚ 433-434).

Ὁ Μιχ. Σκανδαλίδης¹⁸⁷ παρέχει τὰ ἀκόλουθα: «κουσουμάι(ν), τό, κου-

183. Γαζής κ.ἄ., ὁ.π. (σημ. 3), τ. 2, σ. 133· LSJ⁹, σ. 878· P. Chantraine, *Dictionnaire étymologique de la langue grecque*, τ. 1-2, Παρίσι 1968-1980, σ. 498.

184. Κ. Μηνάς, *Τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα τῆς Καρπάθου*, Ρόδος²2002, σ. 58.

185. Ζ. Α. Τζάρτζανος, *Λεξικὸ τῶν λαϊκῶν τεχνικῶν ὄρων τῆς οἰκοδομικῆς (τῶν μεγάλων ἀστικῶν κέντρων)*, Ἀθήνα 1981, σ. 95.

186. Χλωρός, ὁ.π. (σημ. 29), τ. 2, σ. 1442β· *New Redhouse*, ὁ.π. (σημ. 72), σ. 698.

187. Σκανδαλίδης, ὁ.π. (σημ. 175), σσ. 377-378.

χουμάιν, πληθ. κουχουμάοι, οί, ἐπίσης κουσουμάς, ό, κουχουμάς-κουχουμάες, κουσουμάος ό “παξιμάδι / κρίθινη κουλλούρα ποῦ φρούουν, ἴσως ἐπειδὴ τὸ κρίθινο ψωμί μουχλιάζει εὐκολα”... Ἡ λ. πιθ. ἀπὸ τὸ ἰταλ. *consumo* (;)».

Ἡ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ τουρκικὸ ἰδιωματικὸ¹⁸⁸ *koşma* = (1) *üstü susamlı uzun simit* (= μακρὸν κουλούρι μὲ σουσάμι ἐπάνω). (2) *yağlı hamurdan yapılan ve düğün daveti için gönderilen bir çeşit çörek* (= εἶδος τσουρεκιῦ ποῦ στέλνεται γιὰ τὴ γαμήλια δεξίωση φτιαγμένο ἀπὸ ζυμάρι μὲ λάδι).

Ἡ Ἄντ. Ξανθινάκης¹⁸⁹ ἔχει ἀποθησαυρίσει τὴ λ.: «παῦλος, ό = στενόμακρο ψωμί, φρατζόλα... Ἐπὸ τὸ λατ. ἐπίθ. *paulus* = μικρὸς (πρβ. τὸ ἴδιας ἑτυμολογίας μτγν. ὄνομα Παῦλος ... παῦλος δηλ. σημαίνει μικρὸ ψωμί. Καὶ πράγματι, σὲ σύγκριση μὲ τὸ κανονικὸ στρογγυλὸ ψωμί, εἶναι πολὺ μικρότερος ὁ παῦλος», ἐνῶ ὁ ἐξαίρετος Ἄντ. Γιανναράκης¹⁹⁰ σημειώνει: «*Stolle*¹⁹¹, f., ὁ ἐλατήρ, τὸ ἐπίμηκες πλακούντιον [ὁ παῦλος, τὸ τριβίδι¹⁹²· τὸ χριστόψωμο», ἀλλὰ τὰ στοιχεῖα ποῦ ὑπάρχουν δὲν ἐπιτρέπουν τὴ σύνδεση τῆς λ. μὲ τὸ λατινικὸ *paulus* = μικρός, κύρ. ὄνομα Παῦλος.

Ἡ λ. παῦλος, ό = στενόμακρο ψωμί, φρατζολάκι, προέρχεται ἀπὸ τὸ τουρκοπερσικὸ¹⁹³ بېلس *beblüs, peplüs, bepküs* = panis siccus, quem comminxit mus, ἀπὸ τὸ περσικὸ¹⁹⁴ بېلس *bèblous, bablus, bèplous* = pain séché, préparé avec du beurre ou du sirop de dattes ou de raisin; bread with butter or syrup.

«κουσούμιν, τὸ “μαξιλαράκι τοῦ σκαμνιοῦ / καρέκλας”. Ἐπὸ τουρκ. *kosum* “ὑπουρίδα”. Βλ. καὶ «κουσούνιν, τὸ “μαξιλαράκι καθίσματος ... Ἐπὸ ἰταλ. *cuscino* μὲ ἐπίδραση τοῦ *κουσούμιν*. Πρβ. Ἄ. Κρήτ. (Πιτυκ.)

188. *Derleme Sözlüğü*, ὁ.π. (σημ. 9), τ. 8, σ. 2934.

189. Ξανθινάκης, ὁ.π. (σημ. 105), σ. 529.

190. A. Jannarakis, *Deutsch-Neugriechisches Handwörterbuch*, Hannover 1882, σ. 966, σ. 977: «*strietzel* [ὁ παῦλος, τὸ τριβίδι]», σ. 1236: «*weck, wecke* [τὸ τριβιδάκι, τὸ παυλουδάκι]».

191. H. Baumann, Muret-Sanders, *Encyclopedic English-German and German-English*, adridged edition, τ. 2, *German-English*, Λονδίνο - Βερολίνο 1910, σ. 919: «*stolle(n)* = (länglicher Kuchen) loaf-shaped cake».

192. Ὁ Βασ. Φάβης, «Κριτικὰ καὶ παλαιογραφικὰ εἰς τὸν Ἡσύχιον», *Λεξικογραφικὸν Δελτίον* 5 (1950) 97, σημειώνει: «Ἡ περὶ ἧς πρόκειται μᾶζα ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ σημερινὸν παρασκευάσμα, ὅπερ λέγεται ἀλλαχοῦ μὲν *τριμμάδα* (Κονίστρ. Εὐβ.) διὰ τὴν μετὰ ἐλαίου ἔκτριψιν τῆς ζύμης, ἀλλαχοῦ *τριβίδι* (Κρήτ.) καὶ *τρίμμα* (Ἄνδρ. Σίφν. κ.ά.) διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, ἀλλαχοῦ *ροδινὴ* (Κύμη) καὶ *ροδόπιττα* (Λήμω) διὰ τὸ ρόδινον χρῶμα, τὸ ὅποιον λαμβάνει κατὰ τὴν ὄπτησιν».

193. Meninski, ὁ.π. (σημ. 63), σ. 5914.

194. Jean-Jacques-Pierre Desmaison, *Dictionnaire persan-français*, τ. 1, Πώμη 1910, σ. 249β.

κουσίνο “μαξιλαράκι” καὶ κουσούνι “μικρὸ προσκέφαλο”» (ΛΙΚ 434).

Ἡ τουρκικὴ ἀγνοεῖ τὴ λ. *kosum*, ἀλλὰ γνωρίζει τὴ λ. قوسقون *kuskun*¹⁹⁵ = ὑπουρίς, ἤτοι τὸ ὑπὸ τὴν οὐρὰν τῶν ἀχθοφόρων ζώων περασμένον λωρίον τοῦ σαγμαρίου· *cuurper* (= περιγλούτιον, κν. *καπουλοδέτης*, *πισιν-νέλα*), ἀπ’ ὅπου τὸ νεοελληνικὸ *κουσκούνι*, τὸ = *πισινέλα*, ἐνῶ ἡ λ. *κου-σούμιν*, τὸ = *μαξιλαράκι*, προέρχεται ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ *cuscino* = προσκέφαλο, μὲ τροπὴ τοῦ *-n-* > *-m-*, πρβ. τουρκ. قورشون *kurşun*¹⁹⁶ = μόλυβδος, σφαῖρα, βολὴς μολύβδου, > *κουρσούμι*, καθὼς καὶ τὸ *κουσούνιν*.

«κουτσίν, τὸ “κάλυξ, μπουμπούκι”» (ΛΙΚ 438).

Ἡ λ. παράγεται ἀπὸ τὸ τουρκοπερσικὸ¹⁹⁷ گونچه *gonçe*, *gonca* قونچه *konca* = κάλυξ, ἰδίᾳ ρόδου· κάλυξ, βόμβυξ.

«κωλοβερέντζα, ἡ “βόλτα”... Καὶ Λευκ. κωλοβερέντζα “δουλοπρεπῆς ὑπόκλιση”, ἀπὸ ἰταλ. *culo-verenza*, ἀλλὰ τὸ β’ συνθετ. δὲν τὸ βρῆκα στὰ λεξικά τῆς ἰταλικῆς» (ΛΙΚ 453).

Ἡ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ¹⁹⁸ *reverenza*, *riverenza* = ὑπόκλισις, ἀσπασμός, καὶ ὀρθότερα ἀπὸ τὴ φράση: *con reverenza* = μὲ ὄλο τὸν (πρέποντα) σεβασμό, μὲ ὑποχωρητικὴ ἀνομοίωση ρ-ρ > λ-ρ.

«λαμαρίνα, ἡ (1). “μεταλλικὴ ἐπιφάνεια”. (2). “Ὄνομα βρώσιμου χόρτου ποῦ φυτρώνει μόνον στὴν παραθαλάσσια περιοχὴ τοῦ Ἀφιάρτη.” Ἴσως ἀπὸ τὸ *la marina* (= ἡ θαλασσίνη)» (ΛΙΚ 460).

Ἡ λ. θὰ πρέπει νὰ διαχωρισθεῖ σὲ δύο διαφορετικὰ λήμματα: *λαμαρίνα* (1), ἡ, ἀπὸ τὸ βενετικὸ¹⁹⁹ *lamarin* = *lamierino* (= ἔλασμα σιδήρου), T. di Magona, *Lamiera più ordinaria per tubi da stufe e simili lavori*, καὶ *λαμαρίνα* (2), ἡ, ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ ἰδιωματικὸ²⁰⁰ *palia marina* = Ποσειδωνία ἡ ὠκεάνειος (*Posidonia oceanica* ἢ *caulini*).

«λούμπικη, ἐπίθ., γιὰ τὴ συκιά ποῦ παράγει λούμπικα σύκα. *λούμπικος σύκον*, τὸ “σύκο μεγάλο, τὸ βασιλόσυκο”. Καὶ Κύπρ. *λούμπικα σύκα* “ἴδ.”, κατὰ τὸν Παπαγγ. ἀπὸ ἀγγλ. *lop* “κοντόχοντρος”. Μᾶλλον, σχετικὸ μὲ τὸ *λοῦππος* [= ἄνθρωπος ποῦ κρύβεται· κυλινδρικό καὶ πλατύστομο δοχεῖο νεροῦ] (ΛΙΚ 481)» (ΛΙΚ 481).

195. Χλωρός, ὀ.π. (σημ. 29), τ. 1323.

196. Χλωρός, ὀ.π. (σημ. 29), τ. 2, σ. 1319α.

197. Χλωρός, ὀ.π. (σημ. 29), τ. 2, σ. 1174α, 1336α.

198. Περίδης, ὀ.π. (σημ. 52), τ. 2, σ. 1322, 1363.

199. Boerio, ὀ.π. (σημ. 52), σ. 358.

200. O. Penzig, *Flora popolare italiana*, Genova 1924, σ. 377.

Ὁ Ρ. Παπαγγέλου²⁰¹ μᾶς πληροφορεῖ: «λόππικα (τά): (ἄγγλ. *lor*: κοντόχοντρο) εἶδος σύκων, kind of figs», ἀλλὰ εἶναι κατανοητὸ ὅτι ἡ παραγωγή τῆς λ. ἀπὸ τὸ ἀγγλικὸ *lor* ἢ τὸ λουππος δὲν παρέχει θετικὰ σημεῖα.

Ἡ λ. ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ τουρκικὸ²⁰² لوب انجير *lor inciri* = εἶδος σύκων στρογγύλων· a kind of large green fig (= εἶδος μεγάλου πράσινου σύκου), ἐνῶ ἡ λ. لوب *lor*²⁰³ = πράγμα χονδρὸν καὶ στρογγύλον, ὅπερ δύναται τις διὰ μιᾶς νὰ καταβροχθίση.

«μαναέλλα, ἡ “μοχλὸς” (τοῦ πιεστηρίου τοῦ ἐλαιοτριβείου) ἢ τοῦ ἀνεμόμυλου ποὺ ἀπομακρύνει ἢ συμπλησιάζει τὴν πάνω πέτρα πρὸς τὴν κάτω. Ἀπὸ ἰσπαν. *manivella* < *mano* “χέρι”, λατ. *manus* (Γιαννουλέλλης 1994: 44)» (ΛΙΚ 497).

Ἡ λ. παράγεται ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ²⁰⁴ *manoella*, διαφορετικὸ τύπο τῆς λ. *manovella* = στρόφαλος, μοχλός, ποὺ ἀπαντᾷ καὶ ὡς²⁰⁵: «*Manuella* “manovella” è già documentato dal Ramelli [1588], ma si tratta di un influo episodico, dovuto al parallelo testo francese. Sempre per influo francese, ma solo nel sec. XIX, la voce manovella perderà il significato di “leva motrice” acquistando quello di “manovella”: P. Manni in *SLEI* II [1980] 161 n. 1», ἐνῶ ἀπὸ τὸ γαλλικὸ²⁰⁶ *manivelle* = χεροῦλι διὰ τοῦ ὁποῖου δίδωμεν τὴν κίνησιν ὅταν θέλωμεν νὰ κυκλοφορήσῃ τι, ὡς τὸ τῆς ροδάνης, > νεοελλ. *μανιβέλα*, ἡ.

«μασαλλάς, ὁ “πρόχειρη μεταλλικὴ σκάρρα κρεμασμένη μὲ σύρματα ἀπὸ ἕνα κοντάρι μπροστὰ στὴν πλώρη τῆς βάρκας” πάνω τῆς ἀνάβουν δαδιὰ γιὰ νὰ προσελκύονται τὰ ἀγριάδια (Σύμμ. 2. 379)» (ΛΙΚ 507).

Ἡ λ. παράγεται ἀπὸ τὸ τουρκοαραβικὸ²⁰⁷ مشعله *m eṣa'le*, κοινῶς *maṣa'la* = δάς, λαμπάς, πυρσός, φῶς· § ἐσχάρα ἐπὶ δοκοῦ τεθειμένη, ἐφ' ἧς καίουσι δᾶδας, ξύλα, ὅπως φωτίσωσι πλατεῖαν κτλ. κοινῶς *μασαλλάς*.

«μεσάς, ὁ “κεντρικὴ δοκὸς τῆς σκεπῆς” (ῬΟθ.) (Σταυρ. 16). Βλ.: «*μεσαία*,

201. Ρόη Παπαγγέλου, *Τὸ κυπριακὸ ἰδίωμα, Μέγα Κυπρο-ἐλληνο-ἀγγλικὸ Λεξικό*, Ἀθήνα 2001, σ. 614.

202. Χλωρός, ὁ.π. (σημ. 29), τ. 2, σ. 1494α· *New Redhouse*, ὁ.π. (σημ. 72), σ. 713.

203. Χλωρός, ὁ.π. (σημ. 29), τ. 2, σ. 1494α.

204. C. Battisti – G. Alessio, *Dizionario Etimologico Italiano*, τ. 1-5, Φλωρεντία 1975, τ. 3, σ. 2353.

205. M. Cortelazzo – P. Zolli, *Dizionario etimologico della lingua italiana*, τ. 1-5, Bologna 1979-1988, τ. 3, σ. 715.

206. Γ. Ζαλίκογλου, *Λεξικὸν τῆς γαλλικῆς γλώσσης*, Ἐν Παρισίοις 1809, σ. 343.

207. Χλωρός, ὁ.π. (σημ. 29), τ. 2, σ. 1685β.

ή E – μεσά, ή BKN “ή μεγάλη, ή κεντρική δοκός τής στέγης”... Ἐπὸ με-
σαία (ένν. δοκός). Πρβ. Σάμ. μεσά “ἴδ.”» (AIK 521).

Ἡ λ. δὲν ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ μεσαία (δοκός), ὅπως εὐκόλα δια-
φαίνεται ἀλλὰ παράγεται ἀπὸ τὸ τουρκοπερσικὸ²⁰⁸ ماهیه *mahiye, mahya*
= ή μεσαία δοκός τής στέγης²⁰⁹, ἐφ’ ἧς προσηλοῦνται αἱ πλάγια δοκοὶ αἱ
σχηματίζουσαι τὰς ἔδρας αὐτῆς· ή σειρὰ τῶν κεράμων στέγης ή ἐπιτι-
θεμένη εἰς τὸ μέρος ἔνθα συνεννοῦνται δύο ἀντίθετοι σειραί· the ridge of a
roof; ridge tile on a roof, με ἀπόδοση τοῦ -h- > -s-.

«μουράγια, ή “πρόχειρο καπίστρι, χωρὶς χαλινάρι”... Καὶ Κάσ. (Σοφὸς 1.
72), καὶ Δ. Κρήτ. “ἴδ.” (Ξανθιν.). Ἐπὸ βεν. *moraga* – ἰταλ. *muraglia*
“ντουβάρι, φραγμός, τείχος”» (AIK 551).

Ἡ ἰταλική λ. *muraglia*,²¹⁰ *muràgia, muràia, muràlgia* = τείχος· argine,
diga; riparo di un porto contro le mareggiate, βρίσκεται στὴ νεοελληνική²¹¹
ὡς *μουράγιο, μουράλιο*, τὸ = τοῖχος τής πλευρᾶς τοῦ πλοίου· προκυμαία,
ἐνῶ ή καρπαθιακή λ. *μουράγια*, ή = πρόχειρο καπίστρι, προέρχεται ἀπὸ
τὴ γενουατικὴ διάλεκτο, πρβ. τὴ λ.²¹²: «*muragge* = morsa; strum. col quale
si piglia il labbro di sopra al cavallo, e si stringe perchè stia fermo e cheto nel
ferrario, o per qualche altra operazione», καθὼς καὶ τὴ λ.: «*muriaggio* =
museruola e musoliera (= φίμωτρο, κημός); arnese di cuoio o di filo metalli-
co, con cui si serra il muso ai cani perchè non mordano o non mangino».

«μπατανία, ή “εἶδος μάλλινου κλινοσκεπάσματος”... Μὲ τὴν ἴδια σημα-
σία τὸ πατανία Κύπρ. Κρήτ., πατανία Καστελλ., πατανίδα Χίος (Γιαν-
νάκης). Ἐπὸ ἰταλ. *batania* (Γιαγκουλλῆς). Πρβ. καὶ τουρκ. *battaniye*
“κλινοσκεπάσμα”» (AIK 560).

Ὁ Κ. Γιαγκουλλῆς²¹³ παράγει τὴ λ. *πατανία–ποτανία*, ή = κουβέρτα,
ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ *batania*, ἀλλὰ ή ἰταλικὴ ἀγνοεῖ τὴ λ. *batania*, ἐνῶ γνωρίζει
τὴ λ. *bottana*²¹⁴ = tela bambagina ordinaria· ή λ. ἐτυμολογεῖται πληρέστε-

208. Χλωρός, ὀ.π. (σημ. 29), τ. 2, σ. 1519α· Redhouse, ὀ.π. (σημ. 71), σ. 253.

209. Π. Βλαστός, *Συνώνυμα καὶ συγγενικά, τέχνες καὶ σύνεργα*, Ἀθήνα 1931, σ. 318,
ὅπου ὄλοι οἱ δημῶδεις ὄροι γιὰ τὰ ἐπιμέρους τμήματα τής στέγης.

210. Battaglia, ὀ.π. (σημ. 59), τ. 11, σσ. 93-95.

211. Π. Ε. Σεγδίτσας, *Οἱ κοινοὶ ναυτικοὶ μας ὄροι καὶ αἱ ρωμανικαὶ γλωσσαί*, Ἀθήνα
1967(?), σ. 68.

212. G. Casaccia, *Dizionario genovese-italiano*, Genova 1876, σ. 532.

213. Κ. Γ. Γιαγκουλλῆς, *Θησαυρὸς κυπριακῆς διαλέκτου* (= ΘΚΔ), Λευκωσία³ 2009, σ.
400.

214. Battisti – Alessio, ὀ.π. (σημ. 204), τ. 1, σ. 575.

ρα ἀπὸ τὸ τουρκικὸ²¹⁵ بَطَانِيَّة *battaniye*, πατανία²¹⁶ = ἐπικάλυμμα κλίνης, κοινῶς *κουβέρτα*, τὸ ὁποῖο μὲ τὴ σειρά του παράγεται ἀπὸ τὸ ἀραβικὸ²¹⁷ بَطَانِيَّة ἢ *battaniya* = couverture bariolée en laine; douillette sorte de vêtement, ποὺ βρίσκεται στὰ ἰταλικά ιδιώματα ὡς: «*butana* “coperta”; salent. *vitana* “maceria, muro a secco nell’interno dei pozzi”; it.: *bottana* “tela bambagina”, *DEI*, I, 575».

«μπελέσιν, (τὸ) “ἀφθονία”... Ἡ λέξη πιὰ περιέπεσε σὲ ἀχρηστία» (*ΛΙΚ* 561).

Ἡ λ. ἀνάγεται στὸ τουρκικὸ²¹⁸ بِلش *beleş* = ὁ δωρεάν, ὁ ἄνευ ἀξίας.

«μπλάντζω “χύνω, σκορπίζω” μτβ. καὶ ἀμτβτ... Μὲ τὴ σημασία “χύνω, σκορπίζω” τὸ μπλάζω Κάσ. Ρόδ. Σύμ. Ἀλικαρν. Κάλυμν. Θήρ., μπλάσσω / μπάθθω Καστελλ., πλάζω Ἰκαρ., μὲ τὴ σημασία “συναντῶ” τὸ μπλάζω + γεν. Κύπρ. (Ἀσσίζ., Μαχαιρᾶς, καὶ σήμ.) καὶ τὸ μπλάζου Ἡπ., Χρυσὴ Καστοριάς. Ἀπὸ τὸν δωρ. (?) ἀόρ. ἔμπλασα ἀντὶ ἔμπλησα (= ἐνέπλησα) τοῦ *πίμπλημι*: βλ. Παπαχριστοδ. 1986 ἀπὸ τὸν Τσοπανάκη, ὁ ὁποῖος ὁμῶς ἀργότερα, στὸ *Italia Dialettale* 44 (1981) 249 καὶ στὴν *Ἑλληνικὴ Διαλεκτολογία* 3 (1993) 67 τὸ παράγει ἀπὸ τὸ ἀρχ. δωρ. ἐμπλάττω-ἐμπλήττω, ὅπως ἤδη ὁ Ἄμαντος στὴν Ἀθηνᾶ 28 (1916) Παράρτ., σ. 85. Στὰ Τραγ. 333 ἀπὸ τὸ ἐμπλάττω “ἐπικολλῶ”. Ἡ σημασία “συναντῶ” ἀπὸ ἀρχ. ἐμπελάζω (Andr.) ἢ μτγν. καὶ μσν. ἐμπλάζω (Χατζήια. 1969: 503, Κριαρᾶς)» (*ΛΙΚ* 563).

Ὁ Ἄγ. Τσοπανάκης²¹⁹ διαχωρίζει δύο διαφορετικῆς προέλευσης ρήματα μπλάζω καὶ παρατηρεῖ: «μπλάζω-ἔμπλαξα = πέφτω ἀπάνω σὲ κάποιον, συναντῶ ξαφνικὰ κάποιον. Τὸ ρ. σημειώσαμε ἤδη (βλ. ντῶ) ὅτι εἶναι γνωστὸ καὶ στὸ Βελβεντό. Νομίζω πὼς εἶναι κοινὸ τουλάχιστο καὶ στὴν ὑπόλοιπη Δ. Μακεδονία... Εἶναι τὸ ρ. ἐμπλήττω στὸν δωρ. τύπο ἐμπλάσσω... Στὰ Ροδ. ιδιώματα, Δωδεκάν., Θήρα, Κάρπαθο, Ἰκαρία κ.ἄ. σώθηκε τὸ ρ. μπλῶ καὶ μπλάζω, διαμπλῶ καὶ διαμπλάζω, ἀόρ. ἔμπλασα, ἐδιάμπλασα, ποὺ δὲν ἔχει καμιά σχέση οὔτε ἑτυμολογικὴ οὔτε σημασιολογικὴ μὲ τὸ σιατιστινὸ, ἂν καὶ κατὰ περίεργη σύμπτωση καὶ στὰ δύο εἶναι δωρικὰ ὑπολείμματα. Τὸ δωδεκανησιακὸ μπλάζω (μτβ. καὶ ἀμτβ.)

215. Χλωρός, ὁ.π. (σημ. 29), τ. 1, σ. 356α.

216. Πρόκειται γιὰ τὴν προφορὰ τῆς τουρκικῆς λ. μὲ ἑλληνικοὺς χαρακτηρισμοὺς ὅπως παρέχεται ἀπὸ τὸν I. Χλωρό, ὁ.π. (σημ. 29), τ. 1, σ. 356α.

217. Dozy, ὁ.π. (σημ. 39), τ. 1, σ. 98α.

218. Χλωρός, ὁ.π. (σημ. 29), τ. 1, σ. 365α.

219. Ἄγαπ. Γ. Τσοπανάκης, «Διαλεκτικὰ Μακεδονίας», *Μακεδονικὰ* 5 (1961-1963) 454-455 [= Ὁ ἴδιος, *Συμβολές στὴν ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας*, τ. 2, Θεσσαλονίκη 1983, σσ. 285-286].

προήλθε από τον άορ. έπλησα ή ένέπλησα, δωρ. έπλασα (άπό τά πρόσ. του πληθ. ένε-πλάσαμεν > έμπλάσαμεν) του πίμπλημι, σύμφωνα με τó προηγούμενο σχήμα και σημαίνει: χύνω νερά ή χύνονται τά νερά άπό ύπερχειλισμό, σκορπίζω άλεύρι, ρύζι, σιτηρά, όπου άπό τή σημασία του παραγεμίζω περνοῦμε στην άμέσως έπόμενη του ξεχειλίζω, χύνομαι, σκορπίζομαι».

Τό ρήμα πίμπλημι²²⁰ σημαίνει: πλήρες ποιῶ, πληρώω, γεμίζω, μετά αίτ. του δοχείου και γεν. του ύγρου, ή εκείνου, με τó όποϊον γεμίζει τις τί, και γίνεται άντιληπτό ότι ή σημασία: χύνω, διασκορπίζω, άπουσιάζει άπό τó δωδεκανησιακό μπλά(ν)ζω, και για αυτό τον λόγο ό Άγ. Τσοπανάκης προσπαθεί νά δικαιολογήσει τήν παραγωγή τής λ. άπό τó πίμπλημι άναφέροντας ότι άπό τó παραγεμίζω > ξεχειλίζω.

Ή λ. μπλά(ν)ζω = χύνω, σκορπίζω προέρχεται άπό τó άρχαϊό²²¹ παλάσσω = βρέχω, ραντίζω· besprinkle, defile; pass., to be scattered (= διασκορπίζομαι), ένῶ τó όμώνυμο μπλάζ-ζω = γεμίζω τις φόρμες με ζυμάρι (Πάτμος)²²², άπό τó πίμπλημι.

«μπόρκα, ή. 1. “χτενισιά, μαλλιά ποῦ προεξέχουν λίγο στό μέτωπο”... 2. όνομα παλαιότερου χοροῦ. Άπό ίταλ. *borchia* “όμφαλός”. Έτσι και Χάλκ. Ρόδ., ή μπόλκα “χωρίστρα”» (ΛΙΚ 565).

Ή λ. δέν προέρχεται άπό τó ίταλικό *borchia* = όμφαλός, αλλά άποτελεϊ διαφοροποιημένο τύπο του νεοελληνικού: πόλκα, ή = χωρίστρα, κάνω πόλκα = κάνω χωρίστρα, μαλλιά πόλκα²²³ = είδος γυναικείας κομμώσεως καθ' ό ή κόμη κόπτεται όριζοντίως φθάνουσα μέχρι του τραχήλου· τεμάχιον γυναικείας περιβολής πορπούμενον έπί του στήθους και φθάνον μέχρι τής όσφύος, εις τρόπον ώστε νά καλύπτει τó άνω μέρος τής φούστας· είδος χοροῦ, ή πόλκα, άπό τó ίταλικό²²⁴ *polca* < γαλλ. *polka* < τσεχ. *polka* = πολωνικός χορός· ή ίταλική λ. *pol(l)acca* (< *rollaco* < πολων. *polak* = πολωνός) = [moda] veste da portarsi sopra altri abiti con guarnitura alla foggia polacca, βρίσκεται στό κερκυραϊκό ιδίωμα ως: μπουλάκα²²⁵, ή = χωρίστρα των μαλλιών, και για τή σημασιολογική

220. Γαζής κ.ά., ό.π. (σημ. 3), τ. 2, σ. 753.

221. Γαζής κ.ά., ό.π. (σημ. 3), τ. 2, σ. 608· LSF⁹, σ. 1291.

222. Σκανδαλίδης, ό.π. (σημ. 175), σ. 453.

223. Ίω. Δρ. Σταματάκος, Λεξικόν τής νέας έλληνικής γλώσσης, τ. 3, Άθήνα 1962, σ. 2349.

224. Λεξικό τής κοινής νεοελληνικής [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], Θεσσαλονίκη 1998, σ. 1102.

225. Στ. Κυριάκης, Κερκυραϊκό λεξικό 5000 λέξεων, Κέρκυρα 2008, s.v. [Ψηφιακή έκδοση].

ἐξέλιξη προβ.:²²⁶ «The polka was so popular that it absorbed every other dance for a time. *Articles of food, of clothing and of ornament, were named after it*».

«μπούρδα, ἢ “σακκὶ ἀπὸ λινάρι, τσουβάλι”... Καὶ Παπαχριστοδ. 1986. Ἴσως ἀπὸ ἰταλ. *borda* “πανὶ πλοίου, ὁ ἀρτέμων”» (ΛΙΚ 568).

Ὁ Στ. Μάνεσης²²⁷ ἀναφέρει: «μπούρδα ἢ, βούρδα (R[oussel] 233). Ἄγν. ἐτυμολ. (1) Κατὰ τὸ R. (ῥ.π.),: «Σακκὶ ἀλεύρου». (2) Μεγάλο δέμα μπαμπακιῦ. (3) Μεταφ., παχιὰ γυναίκα. (4) Μέτρο μέτρησης γιὰ τὰ ἄχυρα (στὸν πληθ.): *βοῦρδες: δύο-τρία σακκιά ραμμένα πὸν βάζουν ἄχερα. Τὰ πουλοῦνε καὶ μὲ τὶς βοῦρδες: τόσες βοῦρδες ἄχερα*», ἐνῶ ὁ Μεν. Ζαφειρίου²²⁸ μᾶς πληροφορεῖ: «βούρδα σακούλα, (< ἰταλ. *bordo*) πολὺ ἀνοιχτὴ στὸ πάχος γιὰ τὴ μεταφορὰ ἀχύρων ἢ σανοῦ»· ἢ Ἄγγ. Σύρκου²²⁹ καταχωρίζει τὴ λ.: «μπούρδα, ἢ = ἢ λινάτσα, τὸ τσουβάλι», καὶ ὁ Π. Βλαστός²³⁰ ἀποθησαυρίζει: «σάκκος· σακκί... § μπούρδα = τσουβαλόπανο», ἐνῶ ἡ Λούλα Παπαμανώλη²³¹ ἀναφέρει: «τσιντερένη, ἢ (Βάτι) ὕφαντὴ σακούλα πὸν ἐχρησιμοποιεῖτο γιὰ νὰ βάζουν τὸ ἄχυρο κλπ. Λέγεται ἀκόμη μπούρδα, ἄχεροσάκκι²³², ἄχεροσεντόνα (Μεσαναγρός, Γεννάδι)».

Ὁ D. C. Hesseling²³³ ἀναφέρει: «μπούρδα f., σάκκος espèce de voile, ven. *burda*», ἀλλὰ στὴν προκειμένη ἔχει ὑπάρξει σύγχυση μεταξὺ τῆς λ. *borda* – *burda* = εἶδος ἰστίου, καὶ τοῦ νεοελληνικοῦ μπούρδα, ἢ = τσουβάλι, σάκκος, καθὼς διαβάζουμε: *borda*²³⁴ “la vela latina più grande delle galee dopo il bastardo”... The nautical term (cf. DEI s.v. *borda* I and Prati s.v. *borda*) is used from the 16th c. in the Mediterranean: Span. *borda*

226. *The Oxford English Dictionary*, s.v.

227. Στ. Μάνεσης, *Ἱστορικὸ Λεξικὸ τοῦ Μυκονιάτικου ἰδιώματος*, τ. 2, ἐπιμ. Ἑλένη Παπαδοπούλου – Ἰωάννα Ρεμεδιάκη, Ἀθήνα 2001, σ. 99.

228. Ζαφειρίου, ῥ.π. (σημ. 78), σ. 510.

229. Ἄγγ. Σύρκου, *Τὸ μεγαρικὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα, Λεξικογραφικὴ Μελέτη*, Ἀθήνα 2006, σ. 260.

230. Βλαστός, ῥ.π. (σημ. 209), σ. 187.

231. Α. Παπαμανώλη, «Γλωσσοπλαστικὲς εὐαισθησίες τοῦ ροδίτικου λαοῦ», *Νεοελληνικὴ Διαλεκτολογία* 1 (1994) 430.

232. Τὸ ΙΑ, τ. 3, σσ. 369-370, καταχωρίζει τὶς λ. *ἄχεροσάκκα*, ἢ (Ρόδος), *ἄχεροσάκκι*, τὸ (Κρήτ.), *ἄχεροσακκούλα*, ἢ (Κρήτ.), *ἄχεροσάκκουλο*, τὸ (Αθῆν.), *ἄχεροσεντόνα*, ἢ = σινδόνη ἐντὸς τῆς ὁποίας μεταφέρεται τὸ ἄχυρον.

233. D. C. Hesseling, *Les Mots maritimes empruntés par le grec aux langues romanes*, Ἀμστερνταμ 1903, σ. 25· ὁ Π. Ε. Σεγδίτσας, *Οἱ κοινὸι ναυτικοὶ μας ὄροι καὶ αἱ ρωμανικαὶ γλώσσαι*, Ἴδρυμα Εὐγενίδου 1967(?), σ. 76, ἐπαναλαμβάνει τὰ ἴδια βασιζόμενος στὸ παραπάνω δημοσίευμα

234. Henry & Renée Kahane – Andreas Tietze, *The Lingua Franca in the Levant*, Urbana 1958, σ. 116, λήμμα 109.

(DHLE s.v.), *burda*, *vela burda* (Gili Gaya s.v. *burda*), Fr. *bourde* (Jal 324; Rödning, FrInd s.v.), Ital. *borda burda* (DMA 91, 1267; Rödning, ItInd s.v.), and Turkish», ἐνῶ καταλήγουν γιὰ τὴν πληροφορία τοῦ D. C. Hesseling: «We have found no confirmation of Gr. *μπούρδα* “espèce de voile”».

ἽΟ VI. Orel²³⁵ ἔχει ἀποθησαυρίσει τὴ λ.: «*burdhë* “kind of sack”. Attested in Albanian of Greece²³⁶», ἐνῶ ἡ λ. βρίσκεται ἐπίσης στὴν ἀρωμουניκῆ²³⁷ ὡς: «*burdā* = grand sac de chanvre, plus grand que la *hāraïe* et qu'on achète au marché», καθὼς καὶ στὴ βουλγαρικῆ²³⁸ ὡς *бурда* = кеневир зебло (= τσουβαλόπανο). ὁ Γ. Γιαννουλέλλης²³⁹ παράγει τὴ λ. ἀστήρικτα ἀπὸ τὸ περσικὸ *burda*, μετοχὴ τοῦ ρ. *burdan* = μεταφέρω, πρβλ. τὸ περσικὸ *burd-bâr* = βασιτάζος, χαμάλης. ἽΟ Η. Pernot²⁴⁰ προσεγγίζει τὸ θέμα καλύτερα καὶ ἀναφέρει: «*μποῦρδα*: *μπζρα et τμπζρα* “τσουβάλι” Mes et ailleurs, *μποῦρδα* “σάκκος” Trimis (Kymi, 78). A Lemnos *μποῦρδα* désigne un grand τσουβάλι dans lequel on met de la paille ou des céréales et qui n'est pas du même tissu que ce dernier. Quels que soient les intermédiaires par lesquels ce mot a passé, il a des rapports avec le fr. *bordat*, qui a désigné une étoffe étroite égyptienne; peut-être l'origine en est-elle arabe».

ἽΗ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ ἰσπανικὸ²⁴¹ *burdo*, *burda* [burðo, burða] = adj. commun, ordinaire, grossier; *lana burda* = laine commune; *pañño burdo* = drap grossier; *carnéro burdo* = mouton donc la laine est grossière, à la différence de celui qu'on appelle merino.²⁴²

235. VI. Orel, *Albanian Etymological Dictionary*, Leiden 1998, σ. 42, ὅπου ἡ λ. παράγεται λαθεμένα ἀπὸ: «PALB *burða < IE **bhr̥dh-* further related to ON *borð* “board, edge”».

236. ἽΟ Π. Α. Φουρίνης, «Ἵ ἐν Ἀττικῇ ἑλληναλβανικῆ διαλέκτος Β'», Ἀθηνᾶ 45 (1933) 72-73, καταχωρίζει τὴν ἀκόλουθη φράση ἀπὸ παραμῦθι (Σαλαμίνα): «*Ἀή' era muar burdhëte me grurë e I mbrazi përdhe* = τότε πῆρε τὰ σακκιά μὲ τὸ στᾶρι καὶ τὰ δειασε χᾶμω».

237. Tache Papahagi, *Dictionarul dialectului aromân, general și etimologic*, Βουκουρέστι² 1974, σ. 297.

238. *Bŭlgarski Etimologičen Rečnik*, τ. 1, Σόφια 1971, σ. 91.

239. Γιωργ. Ν. Γιαννουλέλλης, *Νεοελληνικὲς ἰδιωματικὲς λέξεις, δάνειες ἀπὸ ξένες γλῶσσες*, Ἀθήνα² 2003, σ. 73.

240. Η. Pernot, *Études de linguistique néo-hellénique, textes et lexicologie des parlers de Chio*, τ. 3, Παρίσι 1946, σ. 476-477.

241. M. de Séjournant, *Nouveau dictionnaire espagnol, françois et latin*, MDCCXC, σ. 165· Tana de Gámez, *Spanish-English*, Νέα Υόρκη 1975, σ. 847.

242. J. Corominas – José A. Pascual, *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico*, τ. 1, Μαδρίτη 1987, σ. 697-699, ὅπου γιὰ τὴ φωνητικὴ μεταβολὴ ἀναφέρεται: «pero como sucede tan a menudo en las vocas prerromanas, se cambió RR en RD», ἐνῶ ἀπὸ τὸ μτγν. λατινικὸ *burda* ἔχουμε τὰ γαλλικά: *bourreau* = σάκκος ἀχύρων ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ ἐργάτου τοῦ μεταφέροντος κάλαθον ἄλατος, *bourra* (Barc.) = étoffe des sacs, *bourras* = drap grossier fabriqué dans le pays; grosse toile d'étaupe dont on fait des sacs. W. v. Wartburg, ὁ.π. (σημ. 83), τ. 1, σσ. 637-645.

«μπράτη, τὰ “ἀποσκευές”... Μὲ τὴν ἴδια σημασία ἡ λ. *μπράτη* καὶ Ρόδ. Καστελλ., Ἄ. Κρήτη (Πιτυκ.), ἡ λ. *πράτη*, τὰ Κάλυμν., *ἀβράτη*, τὰ Ἄ. Κρήτ. *μπράτια*, τὰ Ἄνδρ. Πάρ. Ἴσως ἀπὸ τὸ ἰταλ. *barattare* “ἀνταλλάσσω” < ἑλλ. *πράττειν* (Zingarelli). Κατὰ τὸν Κριαρᾶ *μπράτο* “ἐμπόδιο”, “μπέρδεμα” < ἰταλ. *imbratto*, κατὰ τὸν Πάγκαλο 2. 58, ἀπὸ ἰταλικὸ *impratto* “χρέος”, κατὰ τὸν Τσοπανάκη 2. 486 ἀπὸ ἰταλ. *baratta*» (ΛΙΚ 570).

Ὁ Ἄγ. Τσοπανάκης²⁴³ μᾶς πληροφοροεῖ: «*μβράτη* ΡΙ, Κρήτη = οἱ ἀποσκευές· ὑποθέτω πῶς πρέπει νὰ τὸ σχετίσουμε μὲ τὸ Ἰταλ. *baratta* (βλ. Meyer-Lübke, REW, 943α καὶ 1279)», ἀλλὰ ὁ W. Meyer-Lübke ἀναφέρεται: «943α. *baratta* (Anord.) “Kampf” (= ἀγώνας, πάλη), “Zank”, “Lärm” (= θόρυβος, φασαρία)... prov. *barata* “Handel”, “Betrug” (= ἀπάτη) (> it. *baratta* “Zank” (= λογομαχία, καβγάς))», καί: «1279. *bratta “Schmutz” (= βρώμα, ἀκαθαρσία). Woher? Gen. *brata*²⁴⁴. – Ablt.: it. *imbrattare* “beschmutzen” (= μολύνω, λερώνω)», καὶ γίνεται ἀντιληπτὸ ὅτι ἡ λ. *μπράτη*, τὰ = ἀποσκευές, δὲν ἔχει τὴν παραμικρὴ σχέση μὲ τὰ ὅσα ἀναφέρονται, ἐνῶ ὁ Ἄντ. Ξανθινάκης²⁴⁵ μᾶς πληροφοροεῖ ὅτι ἡ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ *πράγματα* > *πράτα* > *πράτη* > *μπράτη*, χωρὶς ἄλλο προβληματισμό.

Ἡ λ. παράγεται ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ²⁴⁶ *apparati* πληθ. τοῦ *apparato* = προπαρασκευή· σκευή, ἐξάρτυσις· (1) get-up, preparations for a festival, requisites for an army, fittings for a stage in a theatre, etc. (2) apparatus for an experiment or for a surgical operation. (3) (agr.) covering placed over a wound in a tree to keep the air from it, καὶ προφανῶς ἀπὸ τὸν πληθυντικὸ *apparati* > *πράτη*, *μπράτη*, τὰ = ἀποσκευή.

«νάξης, ὁ “ιδιότροπος”... Κατὰ τὸ Λεξ. φαίνεται τουρκικὴ λέξις, ἀλλὰ δὲν ἐξηγεῖται γιὰ ποιὸν λόγο. Ἄπὸ τουρκ. *naksi* (Συμεωνίδης β’ 167)» (ΛΙΚ 579).

Ὁ Χαρ. Συμεωνίδης²⁴⁷ ἐξετάζει τὶς καρπαθιακὲς λέξεις τουρκικῆς προέλευσης, καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων σημειώνει: «νάξης “ιδιότροπος, παρά-

243. Ἄγαπ. Γ. Τσοπανάκης, «Ξένα λεξιλογικὰ στοιχεῖα Κύπρου καὶ Ρόδου», *Επετηρὶς Κέντρου Ἐπιστημονικῶν Ἐρευνῶν Κύπρου* 4 (1971) 202 [= Ὁ ἴδιος, *Συμβολές στὴν ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας*, τ. 2, Θεσσαλονίκη 1983, σ. 486].

244. Ἡ γενουατικὴ λ. *bratta* = fango (= λάσπη), *fanghiglia* (= λάσπη, βοῦροκος), *melma* (= βοῦροκος)· Gaet. Frisoni, *Dizionario moderno genovese-italiano*, Γένοβα 1910, σ. 53.

245. Ξανθινάκης, ὅ.π. (σημ. 105), σ. 430.

246. Περίδης, ὅ.π. (σημ. 52), τ. 1, σ. 116· Hoare, ὅ.π. (σημ. 30), σ. 42· Battaglia, ὅ.π. (σημ. 59), τ. 1, σσ. 548-549.

247. Χ. Π. Συμεωνίδης, «Βιβλιοκρισία: Κ. Γ. Μιχαηλίδου-Νουάρου, *Λεξικὸν τῆς Καρπαθιακῆς διαλέκτου*, Ἀθήνα 1972, 80, σσ. 430, ιε’», *Ἑλληνικά* 26 (1973) 167.

δοξος” < *naksi*», χωρίς καμιά άλλη πληροφορία. Ἡ δημώδης τουρκική λ. *naksi* = *tuzlu suya ekmek kırıntısı vb. şeyleri koyarak yapılan sulu hayvan yemi* (= νερουλό φαγητό τῶν ζώων πού γίνεται βάζοντας ψίχουλα καί ἄλλα πράγματα στό ἀλατισμένο νερό), *yal*²⁴⁸ (= χυλός πού χρησιμοποιεῖται ὡς τροφή σκύλου), δὲν ἔχει καμιά σχέση μὲ τὸ καρπαθιακό: *νάξης*, *ό* = ιδιότροπος, τὸ ὁποῖο ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ τουρκοαραβικὸ²⁴⁹ *عكسى aksi*, *aksi* = ἐνάντιος, ἀντίθετος, οὐχὶ εὐνοϊκός· § κ. *ἀκσῆ*, διεστραμμένος, δύστροπος, ἀνάποδος· *perverse*, *reevish*, *cross*, πού χρησιμοποιεῖται στὰ ιδιώματα τῆς Κῶ²⁵⁰ ὡς *ἀξήξ* = ιδιότροπος, πεισματάρης, καὶ ἀπὸ τὴν ἐκφορὰ *τὸν ἄξη > *νάξης*, *ό*.

«ντέ. 1. ἐπιφ., BKN, γιὰ νὰ ἐπιταχύνει τὸ βάδισμά του τὸ μουλάρι ἢ ὁ γάιδαρος. 2. τρόπος σηκώματος μικροῦ παιδιοῦ, “ἵππαστι” ἀπὸ τουρκ. *dede* “παππούς”, ἐπειδὴ ὁ παππούς πιάνει τὰ ἐγγόνια του μὲ τὸν τρόπο αὐτό. Πρβ. ντεντένι “ἀλογάκι” Σμύρν.» (ΛΙΚ 587).

Τὸ νεοελληνικὸ ἐπιφώνημα ντέ πρέρχεται ἀπὸ τὸ ἀντίστοιχο τουρκικὸ²⁵¹ *دی ده de* = λέγε! ἄγε! ἐμπρός, προστακτικὴ τοῦ ρήματος *دیمک demek* = λέγειν, πού χρησιμοποιεῖται στὴν ἐπαναλαμβανόμενη φράση: *دی دی de de* = ἐγέρθητι λοιπόν! σπεῦσον λοιπόν! ἄγωμεν λοιπόν!

«ντζελεπός, ἐπίθ., “ἀδέξιος, δυσκίνητος”... Ἐπὶ τουρκ. *celebi* “εὐγενής”, γιὰτὶ ὁ εὐγενὴς εἶναι πράγματι ἀδέξιος σὲ δουλειὰς τῆς ὑπαίθρου» (ΛΙΚ 592).

Ἡ λ. ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ δημῶδες τουρκικὸ²⁵² *celep* = *kaba yapılı* (= χοντροφτιαγμένος), *bıçsınız* (= ἀσουλούπωτος); *acemi* (= πρωτάρης, ἀτζαμής), *toy* (= ἀρχάριος, ἄβγαλτος).

«ντόκκα BKN, στὴ φρ. *κάμνουν ντόκκα τὰ ποτήρια* (= τὰ τσουγγρίζουν). Λέξη ἠχομιμητικὴ» (ΛΙΚ 604).

Ἡ λ. χρησιμοποιεῖται στὴ νεοελληνικὴ ὡς: *τόκα!* καὶ εἶναι πρόσκληση στοὺς συμμετέχοντες στὴν παρέα νὰ τσουγκρίσουν τὰ ποτήρια τους, ἢ νὰ δώσουν τὰ χέρια ὅταν κλείνουν κάποια συμφωνία, καὶ ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ²⁵³ *tocca*, προστακτικὴ τοῦ *toccare* = ἀγγίζω, πιάνω, κρούω.

248. *Derleme Sözlüğü*, ὁ.π. (σημ. 9), τ. 9, σ. 3235.

249. Χλωρός, ὁ.π. (σημ. 29), τ. 2, σ. 1140α. *New Redhouse*, ὁ.π. (σημ. 72), σ. 39.

250. Σκανδαλίδης, ὁ.π. (σημ. 175), σ. 83.

251. Χλωρός, ὁ.π. (σημ. 29), τ. 1, σ. 809α.

252. *Derleme Sözlüğü*, ὁ.π. (σημ. 9), τ. 3, σ. 877.

253. *Λεξικό τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς* [Ἰδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], σ. 1344.

«ντουκιάνιν, τὸ “ἐμπορικὸ κατάστημα”... Ἀπὸ ἰταλ. *dogana* “τελωνεῖο, δασμὸς”» (ΛΙΚ 604).

Ἡ λ. παράγεται ἀπὸ τὸ τουρκοαραβικὸ²⁵⁴ *دكان* *dükkan* = ἐργαστήριον, κατάστημα.

«ντούλλα, ἢ “πτυχή”... Πρβ. Κρήτ. νταντούλα “ἴδ.” ἀπὸ βεν. *dandola* < ταλαντεύω. Σάμ. *dadoula* “πτυχή” < γαλλ. *dentelle* (Ζαφειρίου)», «ντουλλιάντζω “σχηματίζω ἄτακτες πτυχές”... Πρβ. νταντουλιάζω “γίνομαι πλαδαρὸς” Ἀ. Κρήτ. (Πιτυκ.)» (ΛΙΚ 604).

Ὁ Κ. Μηνᾶς ἔχει συντάξει τὸ συναφές λῆμμα: «ταντουλλῶ “κουνῶ ἀγγεῖο μὲ ὕδαρες περιεχόμενον”... Καὶ Δ. Κρήτ. (Ξανθιν.), *dadoullō* “κινῶ, διασεῖω” Κύθν. Πάρ., πρβ. Πάγκαλος 2. 299 *dadoula*, ἢ “ταλάντευση” < ἐνετ. *dandola*. Ἀπὸ νταντουλιζώ (Somav.) < ἰταλ. *dandolare* καὶ *dondolare* (Κουκουλές, ΒΒΠ, 6, 273) ἢ, ὀρθότερα ἀπὸ τὸ Ἑσυχ. «τανταλίζεται· σαλεύεται», μὲ τὸ ὁποῖο συσχέτισε ἤδη ὁ Πασπάτης τὸ χιώτικο ταντουλιζώ. Καὶ Κοραῆς 4.352 νταντουλιζώ, Κάλυμν. ταντουλλίζω, νταντουλιάζω “χαλαρώνω, σακουλιάζω”» (ΛΙΚ 901), καὶ εἶναι σαφές ὅτι τὸ λῆμμα ντουλλιάντζω πρέπει νὰ συμπεριληφθεῖ στὸ λῆμμα ταντουλλῶ, ἐνῶ ἡ παραγωγὴ ἀπὸ τὸ τανταλίζεται· σαλεύεται, εἶναι πιθανότερη παρὰ ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ²⁵⁵ *dondolare* = αἰωρῶ, δονῶ, ταλαντεύω, σεῖω, ἐνῶ ὑπάρχει οὐσιαστικὴ ἠχομιμητικὴ ἐπίδραση ἀπὸ τὴν ἐπανάληψη τῆς ἴδιας συλλαβῆς.

«ἴξιά σου “ἐννοια σου”, γιὰ περίπτωσι παραπτώματος, ἀδικίας, βλάβης... Καὶ Ἑρωτοκρ. ἐξά, καὶ Χριστιαν. Κρήτη 1 (1912) 58 τοῦ 1617 “νὰ τὸ ἔχει εἰς τὴν ἐξάν του”. Ὁ Χατζιδ. 1934: 600, παράγει τὸ κρητ. ἐξά ἀπὸ τὸ ἀξία καὶ ὁ ἴδιος, 1901: 213 ἀπὸ τὸ ἀξία μὲ ἐπίδραση τοῦ ἐξουσία, ὁ Κριαρᾶς, λ. ἐξά (καὶ ἐξιά) μόνον ἀπὸ τὸ ἐξουσία, ποὺ νομίζω ὅτι προσκρούει σὲ φωνητικὲς δυσκολίες» (ΛΙΚ 643).

Ἡ λ. ἀπαντᾷ στὴ μεσαιωνικὴ ἑλληνικὴ²⁵⁶ ὡς: «ἐξά ἢ ἐξιά· ἴξά· ἴξιά· (1α) ἐξουσία, δύναμη. (β) φρ. ἔχω στὴν ἐξιά μου = διαθέτω. (2α) αὐτοκυριαρχία. (3α) ἐξουσία· δικαίωμα. (β) πληρεξουσιότητα, ἐντολή» ἢ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο ἑλληνικὸ²⁵⁷ ἔξις, ἢ = (1) τὸ νὰ κρατῆται τις, ἐγκρατεύεται ἀπὸ τι. (2) ἰδιότης, κατάστασις· θέσις· ἀναλογία· φυσικὴ ἀνθρώπου κατάστασις, ὡς τὸ διάθεσις. (3) ἢ διὰ συνήθειας ἀποκτωμένη ἀξιοτήτης, ἐπιτηδειότης, καλὸν ἀποτέλεσμα. Πλούταρχ. ἔξις ἐστίν, ἰσχὺς

254. Χλωρός, ὀ.π. (σημ. 29), τ. 1, σ. 785α.

255. Περίδης, ὀ.π. (σημ. 52), τ. 1, σ. 660.

256. Καζάκης – Καραναστάσης, ὀ.π. (σημ. 104), τ. 1, σσ. 395-396.

257. Γαζής κ.ἀ., ὀ.π. (σημ. 3), τ. 1, σ. 661.

και κατασκευή της περι τὸ ἄλογον δυνάμεως ἐξ ἔθους ἐγγινομένην, γιατί καλύπτονται με ἐπάρκεια τόσο τὸ σημασιολογικὸ πεδίο, τὸ ὁποῖο δείχνει τὴν ἐξελικτικὴ πορεία τῶν σημασιῶν τῆς λ., ὅσο και τὸ φωνητικὸ-μορφολογικὸ.

«ξυλίκιν, τὸ “ὑπόμακρο, σχετικὰ λεπτὸ και κυλινδρικὸ ξύλο, ποὺ χρησιμεύει γιὰ νὰ ἀνοίγει τὸ φύλλο τῆς ζύμης”... Κατὰ τὸν Georgacas B.Z. 44 (1951) 154 ἀπὸ τὸ ξυλικόν. Πρβ. Sroglio ξυλικός, και γιὰ τὸν σηματισμό, πρβ. θηλύκι < θηλυκός. Κατὰ τὸν Τσοπανάκη, 2. 488 ξιλίκι (çali) “ἴσιο λεπτὸ ξύλο με τὸ ὁποῖο φτιάχνουν τὴν ἰξόβεργα / ἀδύνατος ἄνθρωπος”» (ΛΙΚ 645).

Ἡ τουρκικὴ λ. چالی çali = βάτος, θάμνος, > τσαλί, τό, ἐνῶ ἡ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ τουρκικὸ²⁵⁸ چلیک çelik = κλάδος ἢ ράβδος κεκομμένη εἰς μικρὸν μέγεθος· θαλλὸς κοπτόμενος πρὸς μεταφύτευσιν· εἶδος κινδάλισμοῦ, ἦτοι παιγνίδιον τῶν παίδων παιζόμενον διὰ μιᾶς ράβδου [τσομάκ] και ἐτέρου μικροῦ τεμαχίου ξύλου [τσελίκ], ὅπερ τυπτόμενον διὰ τῆς ράβδου πρὸς τὸ ἄκρον και αἰωρούμενον ὀλίγον ἐκτινάσσεται πάλιν διὰ τῆς ράβδου μακρότερον, κοινῶς τσιλίκι, τό, τὸ ὁποῖο με ἐπίδραση τῆς λ. ξύλο ἔδωσε τὴ λ. ξιλίκιν, τό.

«παγκώνω “ἐπιρρίπτω σὲ κάποιον τὴν εὐθύνη | ἀναθέτω σὲ κάποιον ἀγγαρεία”... Κατὰ τὴ Λούλα Παπαμανώλη, Πρακτικὰ Α΄ Πανελλ. Συνεδρ. Νεοελλ. Διαλεκτ., Ἀθήνα 1994, σ. 413, ἀπὸ τὴ λ. πάγκω, με ἀ σημασία “ἀρματώνω σπίτι γιὰ τὴν κόρη μου, γιὰ νὰ τὴν παντρέψω”. Κατὰ τὸν Μ. Σκανδαλίδη ἀπὸ τὸ ἀπὸ + ἀγκών “διώχνω κάποιον με τοὺς ἀγκῶνες”» (ΛΙΚ 671).

Ὁ Μ. Σκανδαλίδης²⁵⁹ ἔχει ἀποθησαυρίσει τὸ ἴδιο λῆμμα και μᾶς πληροφορεῖ: «παγκών-νω “ἀπομακρύνω, ἀπαλλάσσομαι, ξεφορτώνομαι”... < ἀπαγκώνω [< ἀπὸ + ἀγκών] “διώχνω με τοὺς ἀγκῶνες”, πρβ. τὸ ἀρχ. ἀπαγκωνίζομαι “ἀπωθῶ κάτι με τοὺς ἀγκῶνες”. Στὴ Ρόδο παγκώννω “προικίζω, παντρεύω”, με τὴν ἔννοια ὅτι ἐτοιμάζω τὸ σπίτι τῆς κόρης με τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ του, ποὺ εἶναι ὁ σκαλιστὸς πάγκος, και “παγκών-νει ὁ μύλος” λένε ὅταν κολλᾷ ἢ πέτρα τοῦ μύλου ἀπὸ κάτω και γυρίζει με δυσκολία».

Ἡ ροδίτικη²⁶⁰ φράση: παγκών-νει ὁ μύλος = κολλᾷ ἢ πέτρα ἀπὸ κάτω, ὅταν τὸ ἀλεθόμενο εἶναι ὑγρασιασμένο και γυρίζει με δυσκολία, ἀντιστοιχεῖ στὸ νεοελληνικὸ: μαγγώνει ὁ μύλος, και τὸ πιθανότερο εἶναι

258. Χλωρός, ὁ.π. (σημ. 29), τ. 1, σ. 661β.

259. Σκανδαλίδης, ὁ.π. (σημ. 175), σ. 550.

260. Χρ. Ι. Παπαχριστοδούλου, Λεξικὸ τῶν ροδίτικων ἰδιωμάτων, Ἀθήνα 1986, σ. 456.

ὅτι τὸ δωδεκανησιακὸ ρῆμα παγγώνω ἀποτελεῖ διαφοροποιημένο τύπο τοῦ νεοελληνικοῦ μαγγώνω, μὲ ἐναλλαγὴ τοῦ $\mu > \pi$.

«παπαούκιν, τὸ “δοκὸς κάτω ἀπὸ τὸ μέσο τῆς κεντρικῆς δοκοῦ ποὺ ἐκτείνεται σὲ κάποια ἀπόσταση ἀπὸ τὸ κέντρο της καὶ ὑποβαστάζεται ἀπὸ τὸν κεντρικὸ στύλο (Σύμμ. 2.357, Λεξ.). Ἀπὸ τὸ *παπαδόκι, ἀπὸ τὸ παπάς + δοκός» (ΛΙΚ 682).

Τὸ πρῶτο συνθετικὸ τῆς λ. δὲ σχετίζεται μὲ τὴ λ. παπάς, $\acute{o}$ = ἱερέας, ἀλλὰ ἀποτελεῖ διαφορετικὸν τύπο τῆς λ. μπαμπάς²⁶¹, $\acute{o}$ = (1) ὀρθοστάτης ζευκτοῦ στέγης, (2) ἀκραῖος ἢ σὲ σημεῖο ἀλλαγῆς τῆς κατεύθυνσης ὀρθοστάτης σκάλας (ἀρχιστάτης), καὶ ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ τουρκικὸ²⁶² *baba* = newel (= the pillar forming the centre from which the steps of a winding stair radiate) (= ἀκροστάτης, ἀκραῖος ὀρθοστάτης κλίμακας).

«παραντώνω, “ἀπαυδῶ”... Ἴσως ἀπὸ τὸ παρατῶ + παραδώνω (Μαχαίρας 428³¹, 572²²) ἢ ἀπὸ τὸ παρὰ + *ντώνω, πρβ. ξεντώνω, παρατεντώνω» (ΛΙΚ 688).

Ἡ λ. ἀποτελεῖ διαφορετικὸν τύπο τῆς λ. βαλαντώνω²⁶³ = πνευστιῶ, ἀσθμαίνω, ἀποκάμω, τῆς ὁποίας ἡ προέλευση δὲν μπορεῖ νὰ ἐντοπισθεῖ ἐπακριβῶς.

«παρασάουλον, τό. “Ὁ σπάγγος μὲ τὸ δολωμένο ἀγγίστρι ποὺ σύρεται γιὰ νὰ προκαλέσει ἄλλα ψάρια νὰ πλησιάσουν, καὶ ἔτσι νὰ ἀποτελέσουν στόχο τοῦ ψαρεᾶ” (Σύμμεικτ. 2.382)» (ΛΙΚ 690).

Τὸ δεύτερο συνθετικὸ τῆς λ. εἶναι ὁ ναυτικὸς ὄρος σάγουλα²⁶⁴, ἡ = ἀναδέτης· σάγουλα τοῦ ἐργάτου = *raban de barre*, ἐργατόσχοινον· σχοινίδιον τοῦ δρομόμετρου = *ligne de loch*· λεπτὸν σχοινίον, ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ²⁶⁵ – βενετικὸ *sagola*, *sagora* = *sagore sono corde grosse un dito, che servono per legarci insieme alcune cose, e per altri simili servizii*, ποὺ ἀπαντᾶται στὰ καρπαθιακὰ ιδιώματα ὡς σάουλλα, ἡ = σχοινὶ μακρὸ καὶ χοντρὸ γιὰ τὴ φόρτωση τοῦ μουλαριοῦ (ΛΙΚ 793).

«παρτσακλόν, τὸ “πρόσωπο ἀτροφικὸ καὶ ἄσχημο, καχεκτικὸς”... Ἴσως ἀπὸ τὸ τουρκ. *parca* “κομμάτι”, *parcali*. Πρβ. παρτσαλατίζω “κατακόπτω” Κύπρ.» (ΛΙΚ 695).

261. Γζάρτζανος, ὁ.π. (σημ. 185), σ. 126.

262. *New Redhouse*, ὁ.π. (σημ. 72), s.v.

263. Ἡπίτης, ὁ.π. (σημ. 28), τ. 1, σ. 646.

264. Ἡπίτης, ὁ.π. (σημ. 28), τ. 3, σ. 45.

265. Tommaseo – Bellini – Meini, ὁ.π. (σημ. 59), τ. 4, σ. 501· Boerio, ὁ.π. (σημ. 52), σ. 519.

Ἡ λ. ἀντιστοιχεῖ στὸ νεοελληνικό²⁶⁶: «*παρτσακλὸς -ἡ -ό*: γιὰ πρόσωπο ποὺ ντύνεται μὲ τρόπο ἄκοιμφο, περίεργο καὶ προκαλεῖ σχόλια ἢ γιὰ τὴν ἀντίστοιχη συμπεριφορά. || (ὡς οὐσ.) τὸ *παρτσακλό*, γιὰ πρόσωπο. [ἴσως τουρκ. *parçak* “κουρευλισμένο”]», καὶ ἡ ἔτυμολογία τῆς λ. ἀπὸ τὸ ἀμάρι-τυρο τουρκικὸ *parcaklı ἐνισχύεται γιὰ τὴν ἡ τουρκικὴ λ.²⁶⁷ *parca* = (1) τεμάχιον, τμήμα, κομμάτιον. (2) πρόσωπο ἀσήμαντον, εὐτελές, σύνηθες *خالق پارچهسی halayik parçası* = δούλη εὐτελής, δουλικόν, ἐνῶ ἡ δημώδης τουρκικὴ²⁶⁸ γνωρίζει τὴν ἔκφραση: *parça buçuk, parçak parçak* = böyük pörçük (= κομματιαστός), *parça parça* (= κομμάτια-κομμάτια).

«*πασιδόνα*, ἢ “γαλήνη”... Ἀπὸ τὸ μsn. *πασιδόνα*, πού, στὸν Πουλολόγο 325 (Τσαβ.) “*καὶ ἡ πασιδόνα ἔρξατο περιγελαῖν τὴν κίσσαν*”, εἶναι ὄνομα πουλιοῦ, πιθανῶς ἡ ἀλκυόνα, κατὰ τὸν Henrich, σ. 11, ἴσως ἀπὸ τὸ *Ποσειδῶν*. Πρβ. Ἀθήναιος 306f (ἀπὸ Ἀριστοτέλη) “*ἄρχονται μὲν, φησί, κύειν τῶν κεστερέων οἱ μὲν χελλῶνες Ποσειδῶνος μηνός*”» (ΛΙΚ 696).

Ἡ λ. δὲ νομίζω ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὸ μεσαιωνικὸ *πασιδόνα*, ἢ = εἶδος πουλιοῦ, ἀλλὰ ἔτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ ἰταλ. *pacione*²⁶⁹, -a = che è di indole bonaria, pacifica, tranquilla, accomodante (e, anche eccessivamente torpida, indolente); amante del quieto vivere; pacioso, μὲ οὐσιαστικοποίηση τοῦ ἐπιθέτου στὴν ἑλληνικὴ.

«*παστανάγλα*, ἢ BKN. Ὅνομα ἄγριου ἀλλὰ βρώσιμου φυτοῦ, ἐπιστ. *daucus carota*» (ΛΙΚ 698).

Τὸ φυτὸ *Δαῦκος* τὸ *καρῶτον* (*Daucus carota*) φέρει μεταξὺ τῶν ἄλλων τὰ δημῶδη ὀνόματα²⁷⁰: *μπαστανάκλα*, *παστανάκλες*, ἐνῶ ὁ Π. Βενετοκλῆς²⁷¹ προσθέτει ὅτι τὸ φυτὸ ὀνομάζεται: «ἐν Σμύρνη *παστουμάγλα*», καὶ ὁ G. Meyer²⁷² παράγει τὴ λ. σωστὰ ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ²⁷³ *pastinaca* = σταφυλῖνος, *δαῦκος*.

«*πατσάνα*, ἢ “ἀσύστατα λόγια, ψευδολογία”... Ἀπὸ ἰταλ. *razzo* “*τρέλος*” + -άνα, κατὰ τὸ *κοτσάνα*, μεγεθ. τοῦ *κοτσάνι*» (ΛΙΚ 700).

266. Λεξικὸ τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς [Ἰδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], σ. 1038. Ἡ Δεσ. Κοντονάτσου, *Ἡ διάλεκτος τῆς Λήμνου*, Θεσσαλονίκη 1989, σ. 374, ἀναφέρει: «*παρτσακλὸς* = σπασμένος, *παρτσὰς* = κομμάτι».

267. Χλωρός, ὁ.π. (σημ. 29), τ. 1, σ. 412β.

268. *Derleme Sözlüğü*, ὁ.π. (σημ. 9), τ. 9, σ. 3395.

269. Battaglia, ὁ.π. (σημ. 59), τ. 12, σ. 330.

270. Χελδράιχ – Μηλιαράκης, ὁ.π. (σημ. 18), σ. 48.

271. Βενετοκλῆς, ὁ.π. (σημ. 82), σ. 6.

272. Meyer, N. S. IV, ὁ.π. (σημ. 102), σ. 58.

273. Περίδης, ὁ.π. (σημ. 52), τ. 2, σ. 1166.

Ἡ λ. δὲν ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ ἰταλ. *razzo* = τρελός, ἀλλὰ παράγεται ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ *ranzana*²⁷⁴, πληθ. *ranzane* = ψεύματα, θωπευτικαὶ φλυαροῖαι· *pillacchera*, splash; *fandonia*, lie, made-up story.

«πέλος, τὸ “χνούδι βαμβακεροῦ ὑφάσματος”... Ἀπὸ τὸ κοινὸ πελούζ “χῶρος μὲ γρασίδι”, γαλλ. *pelouse* < λατ. *pilosus* < *pilus* “τρίχα”» (ΛΙΚ 705).

Ἡ λ. δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸ γαλλ. *pelouse* = πρασινάδα, χλόη, πελούζα, ὅπως ἐκ παραδρομῆς προφανῶς ἀναφέρεται, ἀλλὰ ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ γαλλ. *peluche*²⁷⁵ = ὕφασμα ἔχον ἐπὶ τῆς μιᾶς μόνον ἐπιφανείας χνούδι ἢ μαλλί· *étoffe*²⁷⁶ de laine, de soie, de fil ou de coton, présentant sur une face des poils soyeux et brillants plus longs et moins serrés que ceux du velours auquel elle s'apparente, et que l'on utilise dans l'ameublement, dans la confection et surtout dans la fabrication des jouets d'enfants en forme d'animaux, πὸ ἔχει περάσει στὴν ἀγγλική²⁷⁷ ὡς *plush* = πλούς, εἶδος βελούδου, φέλπα· a fabric that has an even pile longer and less dense than velvet pile, is made on a cotton ground with a pile of silk, mohair, rayon, or cotton, and is used especially for upholstery.

«πεντζοργάτης, ὁ “ξύλο τοῦ ἐλαιοτριβείου πὸ τὸ σπρώχνουν ἢ τὸ τραβοῦν οἱ ἄνθρωποι, ἀντὶ τῶν ζώων, γιὰ νὰ κινήσουν τὴν πέτρα πὸ ἀλέθει» (ΛΙΚ 706).

Ἡ λ. ἀποτελεῖ διαφορετικὸ τύπο τοῦ: «μποντζοργάτης, ὁ “ἐξάρτημα τοῦ χειροκίνητου ἐλαιοτριβείου”» (ΛΙΚ 565), ἀπὸ τὸ τουρκικὸ *bocurgat* = βίντσι, βαροῦλκο, μαγκάνι.

«περαματαριά, ἢ “ἡ ἐκλεκτὴ | ἡ σύζυγος”. Θηλ τοῦ περαματάρης... Ἀπὸ μsn. *πέραμα*, τὸ “πορθμεῖο” σκάφος τοῦ 18ου αἰ., 30 μέτρων περίπου, γιὰ μεταφορὲς ἐμπορευμάτων. Πρβ. Κουκουλές, ΒΒΠ, Β1, σ. 209 *περάτης*, ὁ καὶ *περαματάρης*, ὁ “πορθμέας”, Somav. *περαματαριά*, ἢ “πορθμεῖο”, νεοελλ. *περαμάτα*, ἢ, πὸ εἶναι “τύπος πλοίου”, Κοραῆς 1. 193 λ. *πέραμα*, ὅπου καὶ *περαματάρι(ο)ς*. Πρβ. καὶ Κριάρης 443 *περάτης* “διαβάτης”, Χατζηδ. 1901: 150 *περατάρης* “διαβάτης” –θηλ. *περαματαρέ*, ἢ Δ. Κρήτ., Ἰμαντος 1964: 90 *περαματαριά*, ἢ “πορθμεῖον”, Θήρ. *περαματαριά* “πορθμεῖον”, Μπόγκας 2.168 *περαταριά*, ἢ “σκάφος γιὰ διεκπεραίωση ἀνθρώπων καὶ ἐμπορευμάτων”. Γιὰ τὴ μεταφορικὴ σημασία πρβ.

274. Σπυρ. Βλαντῆς, *Λεξικὸν τῆς ἰταλικῆς γλώσσης*, Ἐν Βενετία 1838, σ. 342· Hoare, ὁ.π. (σημ. 30), σ. 432.

275. Ἡπίτης, ὁ.π. (σημ. 28), τ. 2, σ. 518.

276. *Trésor de la langue française informatisé*, s.v.

277. *Webster's Third New International Dictionary of the English Language*, σ. 1745.

φρεγάδα από “ναυαρχίδα” σε “έντυπωσιακή γυναίκα”. Τὴν ἴδια σημασία φαίνεται νὰ ἔχει ἡ λ. *πέραμα* στὸ “τσάκισμα”: *χαρκήτικόν μου πέραμα, // ἔχε καλὸ ξημέρωμα*» (ΛΙΚ 707–708).

Ἡ ὅλη διαπραγματεύση ἀναφέρεται κυρίως στὴ λ. *πέραμα* καὶ τὰ παράγωγά της, ὅπου ἡ σημασιολογικὴ διαφοροποίηση μεταξὺ τοῦ “περάματος” καὶ τῆς “ἐκλεκτῆς | συζύγου” εἶναι ἐμφανῆς, καὶ γι’ αὐτὸ ὁ Κ. Μηνᾶς παραθέτει τὴν παράλληλη ἐξέλιξη τῆς λ. *φρεγάδα*, ἡ = “εἶδος μεγάλου σκάφους” > “έντυπωσιακὴ γυναίκα”, ἀλλὰ στὴν προκειμένη περίπτωση ἡ λ. *περαματαριά*, ἡ = ἡ ἐκλεκτὴ σύζυγος, δὲν ἔχει σχέση μὲ τὴ λ. *πέραμα*, τό, καὶ τὰ παράγωγά του, ἀλλὰ ἀποδίδει τὸ ἰταλικὸ²⁷⁸ *benamato*, –a = *diletto* (= προσφιλῆς, ἀγαπητός): *la benamata sposa* (= ἡ πολυαγαπημένη σύζυγος); spesso iron.: *ha di nuovo bisticciato col b. cugino*. Comp. di *bene e amato*, sul modello del fr. *bien aimé*; beloved, dear, darling; well beloved, μὲ προφανῆ τὴν ἐπίδραση τῆς λ. *πέραμα*.

«*περίκος*, ὁ “ἐγχώριο γιλέκο ἀπὸ βαμβακερὸ μπλὲ ὕφασμα”... Καὶ Κάσ. (Χαλκιάδης 1.4), Καστελλ. *περίκο*, τό, Ἀστυπ. *μπερίκο*, τό, Ἄνδρ. *περίκος* καὶ (μ)πυρίκος, κατὰ τὸν Πασχάλη, σ. 86, ἀπ’ ὅπου, λέει καὶ τὸ ἐπὼν. Ἐμπειρίκος, στὸν Παπαδιαμάντη ὁ *μπρίκος*, ποὺ κατὰ τὸν Καραποτ., Παπαδ., ἴσως νὰ εἶναι ὁ *μπυρίκος* “γιλέκο τῶν βρακοφόρων τῶν νησιῶν τοῦ Αἰγαίου”. Βλ. Καὶ Meyer, N. S. 2.55 κ.έ., 88, Τριανταφυλλ. Ἄπαντα, τόμ. α’, Θεσσαλονίκη 1963, σ. 1.355» (ΛΙΚ 711).

Ὁ Somavera²⁷⁹ ἔχει ἀποθησαυρίσει τὴ λ.: «*μπυρίκος*, ὁ, *κουτζομάνικον*, τό. *Camisciuolo senza maniche*», ἐνῶ ὁ G. Meyer²⁸⁰ παρέχει τὰ ἐπόμενα: «*μπυρίκο* “*Untergewand der Bewohner von Pholegandros*” Δελτ. II 498. *περίκος* “*Unterjacke*” Syme, Syll. VIII 477. It. *buricco* “*sorta di veste antica*», ὅπου διαφαίνεται ὁ σωστὸς συσχετισμὸς τῆς λ. μὲ τὸ ἰταλικὸ²⁸¹ *buricco*, *boricco* = *veste a casacca usata nel Cinque e Seicento*, ποὺ ἀπαντᾷ στὰ ἰταλικὰ ἰδιώματα καὶ ὡς *birricu* = (Σικελία) *veste*²⁸² che usano i villici, *birlicu* *panciotto* (= γελέκο), ἀπὸ τὸ μεταγενέστερο λατινικὸ *birrica* = *vestis ex lana caprarum valde delicata*.

«*περίσυρον*, τὸ E – *περίχερον* καὶ *περίχειρον* BKN (Σύμμ., 2.35 καὶ Λεξ.) “σκούπα ἀπὸ τσύγγρα, μὲ τὴν ὁποία μαζεύουν τὰ σκύβαλα ὀλόγυρα ἀπὸ

278. G. Devoto – G. C. Oli, *Dizionario della lingua italiana*, Φλωρεντία 2004, σ. 313.

279. Somavera, ὁ.π. (σημ. 143), σ. 253.

280. G. Meyer, N. S. II, σ. 60.

281. Battisti – Alessio, ὁ.π. (σημ. 204), τ. 1, σ. 566, 638.

282. Ὁ Ant. Traina, *Nuovo vocabolario siciliano-italiano*, Palermo 18902, σ. 122, ἀναφέρεται: «*birricu* s.m. *Veste che usan i villici fin all’ombelico*».

τὸ κάτω μέρος τοῦ σωροῦ ποὺ σχηματίζεται κατὰ τὸ φτυάρισμα τῶν δημητριακῶν... Ἄπὸ τὸ *περίσαρον, τὸ (ἀπὸ τὸ μτγν. σαρώω “σκουπίζω”) μὲ παρετυμολογία πρὸς τὸ σύρω» (ΛΙΚ 713).

Ἡ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀμάρτυρο *περίσυρος, ὁ, πρβ. τῆ λ. σύρος²⁸³, ὁ = broom (= σκούπα), brushwood (= χαμόκλαδα), Varro *Sat. Men.* 271.

«περιτάριν, τό. Ἐξάρτημα τοῦ μύλου, ποὺ ρυθμίζει τὴν κανονικὴ ροὴ τοῦ καρποῦ στὶς μυλόπετρες”... Ἴσως ἀπὸ τὸ περιτεύγω (Σύμμ. 2.332) ἢ ἀπὸ τὸ περατάρης» (ΛΙΚ 713).

Ἡ γαλλικὴ²⁸⁴ χρησιμοποιεῖ τῆ λ. *claiquet* = μυλικὸν κρόταλον, χαρβάλι τοῦ μύλου, ἐνῶ στὴν ἀγγλικὴ²⁸⁵ βρίσκεται ἡ λ. *clapper* = γλώσσα, γλωσσίδι καμπάνας, βαρδομάννα (ἀλευρόμυλου), κρόταλον, χαρβάλι (μύλου)· ἡ καρπαθιακὴ λ. ἀποτελεῖ²⁸⁶ διαφοροποιημένο τύπο τοῦ ιδιωματοικοῦ²⁸⁷: βαρδάρι, βαρδάρ’, βεριδάριν, πιρδάρ’, παρδάλι, τὸ = ἓνα ἢ δύο ἢ καὶ τρία ξυλάρια ἐξηρημένα ἀπὸ τὸ ἀπανωμύλι τοῦ μύλου καὶ ἀκκουμβῶντα εἰς τὴν μυλόπετραν, μεταδίδοντα δὲ τὴν τρομώδη κίνησιν εἰς τὸ ἀπανωμύλι, συντελοῦν εἰς τὴν βαθμιαίαν πτώσιν τοῦ σίτου εἰς τὸ στόμιον τῆς μυλόπετρας, συνών.: ἀρβάλλι, βαρβάρι, βάρδαρο, βαρδαρώνι.

Τὸ ΙΑ²⁸⁸ ἔχει ἀποθησαυρίσει τὸ συνώνυμο: ἀρβάλλι, τό (1) κινητὴ λαβὴ μεταλλίνου σκεύους... (3) ξύλον ἐλευθέρως ἐξηρημένον ἀπὸ τὴν λεγομένην σκαφίδα τοῦ μύλου τὴν ὑποκειμένην ὀριζοντίως πῶς εἰς τὸ δοχεῖον τὸ περιέχον τὸν πρὸς ἄλεσιν σίτον, ὅπερ διὰ τοῦ ἐτέρου ἄκρου στηρίζεται ἐπὶ τῆς μυλόπετρας καὶ μεταδίδει τὴν τρομώδη κίνησιν εἰς τὴν σκαφίδα, οὕτω δὲ διὰ τοῦ στομίου αὐτῆς συντελεῖται ἡ ἔκχυσις τοῦ σίτου εἰς τὸν λαμὸν τῆς μυλόπετρας, ἀπὸ τὸ ἀρβαλλίζω < βαλλίζω, ἀλλὰ ἀπουσιάζει ὁ τύπος χαρβάλι, τό, καὶ πιθανότατα ὅλοι οἱ τύποι ἀνήκουν σὲ ἓνα λῆμμα, τὸ ὁποῖο βασιίζεται στὴν ὀνοματοποιῖα, ἐνῶ ἡ διαφοροποίησις ἴσως ἔχει ἀρχίσει ἤδη ἀπὸ τὴν ἀρχαία-μεταγενέστερη ἐλληνικὴ.

«πετίλλα, ἡ. 1. “φλοιὸς τοῦ πεύκου”... (2) “ἡ ξύλινη πόρτα τῆς κυφέλης”... Στα Σύμμ. 2.63, 165 ἡ λ. σχετίζεται μὲ τὸ ἀρχ. πίτυς, πρβ. ὅμως L-S πέτηλον ἰων. ἢ ἐπικ. ἀντὶ πέταλον, πέτηλος ἰων. ἀντὶ πέταλος “ἐκτε-

283. LSJ⁹, σ. 1732. Συμπλήρωμα τοῦ Μεγάλου Λεξικοῦ τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης, ἔκδ. Κ. Δ. Γεωργούλης – Παν. Κ. Γεωργούντζος, τ. 2, Ἀθῆναι 1977, σ. 441: «σύρος, ὁ, πρόχειρον σάρωθρον ἐκ σπάρτων ἢ θαμνωδῶν κλάδων».

284. Μ. Γ. Σχινᾶς – Ι. Ν. Λεβαθεύς, *Λεξικὸν Γαλλοελληνικόν*, τ. 1-2, Ἐν Ἀθήναις 1889, τ. 1, σ. 597· Σκαρλ. Δ. Βυζάντιος, *Λεξικὸν Γαλλοελληνικόν*, Ἐν Ἀθήναις³ 1892, σ. 111.

285. Μέγα Ἀγγλοελληνικὸν Λεξικόν, τ. 1, σ. 541.

286. Καραποτόσογλου, ὁ.π. (σημ. 2), 96-97, ὅπου καὶ περισσότερα στοιχεῖα.

287. ΙΑ, τ. 3, σ. 444.

288. ΙΑ, τ. 3, σ. 26.

ταμένος, τεντωμένος”, πετηλώδης, ἐπιθ., “ὅμοιος με φύλλο”, Ἡσύχ.: «πετήλας· τούς μικρούς καὶ θαμνώδεις φοίνικας», Du Cange «πετήλια, pro πέτηλα, φύλλα, apud Lucios. Vide Eustathius» (ΛΙΚ 717–718).

Ὁ Κ. Μηνᾶς ἔχει ἀποθησαυρίσει τὶς λ.: «πίτυκας, ὁ. (1) “ὁ φλοιὸς τοῦ πεύκου”... (2) “μεγάλο πιτύκι”», καὶ: «πιτύκιν, τό. (1) “δερμάτινο ἢ ξύλινο σκέπασμα δοχείου”... (2) “λεπτὸ κέρινο πῶμα τοῦ γεμάτου με μέλι κελιοῦ τῆς κερήθρας” (Σύμμ. 2.84). Καὶ Ρόδ. πιτύκιν “πῶμα ἀπὸ φλοιὸ πεύκου ποὺ κλείνει τὴν κυψέλη μπροστὰ καὶ πίσω”... Χατζηῶ. 1969: 188 Πιτυλιὰ < πιτυλιὰ γῆ· γῆ “γεμάτη με πεῦκα”» (ΛΙΚ 733), ὅπου παρατηροῦμε ὅτι στὴν πραγματικότητα οἱ λ.: πετίλλα καὶ πίτυκας, πιτύκιν εἶναι συνώνυμες, γεγονός ποὺ καθιστᾷ τὴν παραγωγὴ τῆς λ. πετίλλα, ἢ, ἀπὸ τὸ πίτυς πιθανότερη παρὰ νὰ συσχετισθεῖ με τὸ πέταλον, πέτηλος.

«πίλια, ἢ “ἡ λάσπη τῆς στέγης, ἀμέσως μετὰ τὶς σανίδες ἢ τὰ σκιάκια”. Βλ. καὶ (Σύμμ. 2.358). Πρβ. Ρόδ. πήλα, ἢ “λάκκος με νερὸ καὶ χῶμα κατάλληλο γιὰ τὴν ἀγγειοπλαστική”, καὶ πιλ(ι)α, ἢ “τὸ αὐλάκι ποὺ φέρνει τὸ νερὸ στὸ νερόμυλο”. Κατὰ τὴ γνώμη μου ἀπὸ ἰταλ. *pila* “στοίβα”» (ΛΙΚ 726).

Ἡ ἐτυμολογία εἶναι σωστή, ἀλλὰ ἡ λ. παράγεται καλύτερα ἀπὸ τὸ μεταγενέστερο²⁸⁹ *πίλα*, ἢ = Lat. *pila, mortar* (= κονίαμα, λάσπη), ΡΟxy.1890.12 (vi A.D.).

«πιμπίλλα, ἢ “εἶδος δαντέλας ποὺ ράβεται γύρω ἀπὸ μαντήλι ἢ φουστάνι”... Κατὰ τὸν Παπαδόπ., I. Α. Π., ἀπὸ βεν. *binbin*, ἴσως ἀπὸ τουρκ. *bülbül*, κατὰ τὸν Ἄνδρ., Ἐτ. Λεξ., λ. *μπιμπίλα* ἴσως ἀπὸ τουρκ. *bir-biri*» (ΛΙΚ 727).

Τὸ ΛΚΝ²⁹⁰ ἀναφέρει γιὰ τὴν προέλευση τῆς λ. τὰ ἀκόλουθα: «μπι-: ἴσως τουρκ. *bülbül dişi* (*bülbül* “ἀηδόνι” *dişi* “θηλυκὸ ταίρι”) με ἄνομ. τῶν ὑγρῶν συμφ. [l-l > r-l] θηλ. -α κατὰ τὸ δαντέλα· *μπι-*: ἄνομ. ἀποβ. τοῦ πρώτου ὑγροῦ συμφ.], καὶ τὸ συμπέρασμα ποὺ ἀβίαστα προκύπτει εἶναι ὅτι ὁ συσχετισμὸς τῆς λ. με τὸ τουρκικὸ *bülbül* = ἀηδόνι, δὲν εἶναι ἀποδεκτός.

Ἡ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ²⁹¹ *rippiolino* = *puntina che limita a volte un merletto o un ricamo; sorta di anellino o puntina di filo, eseguiti a mano (per lo più con l’uncinetto) per concludere come ornamento un lavoro*

289. *LSJ*⁹, σ. 1404.

290. *Λεξικὸ τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς* [Ἰδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], σ. 887.

291. Cortelazzo – Zolli, ὁ.π. (σημ. 205), τ. 4, σ. 925· Devoto – Oli, ὁ.π. (σημ. 278), σ. 2037· I Grandi Dizionari Sansoni, *Dizionario nelle lingue italiana e inglese*, ἔκδ. Vladimiro Macchi, τ. 1-2, Φλωρεντία 1972, τ. 2, σ. 955.

di ricamo, di merletto e simili; edging on crochet work (= ρέλιασμα, τελείωμα σὲ κέντημα μὲ βελονάκι), ὑποκοριστικὸ τοῦ *ripolo*²⁹² = granello, seme; ciascuno dei cerchiolini bianchi o colorati stampati in modo più o meno fitto su un tessuto d'altro colore, come motivo ornamentale.

«πιτσιίτης, ὁ – θηλ. πιτσιίτρια, ἢ “καταραμένος”... Πρβ. Κρήτ. (Πάγκαλος 3.289) πίσσης “καταραμένος”, Σφακιὰ (Ξανθιν.) πισσίτης, ὁ “ὁ ἀμαρτωλός”. Ἐπὸ τὸ μτγν. πισσίτης» (ΛΙΚ 732).

Ἡ μεταγενέστερη ἐλληνικὴ²⁹³ γνωρίζει τὴ λ. πισσίτης, ὁ = flavoured with pitch, οἶνος Str. 4.6.2, Dsc. 5.38, Plu. 2.676c; émithète du vin, s'applique au vin traité à la poix (ou à la resine?), ποὺ δὲ σχετίζεται ἄμεσα μὲ τὴ λ. πίσσης, πισσίτης = καταραμένος, ἀμαρτωλός· ὁ Ἄδ. Κοραῆς²⁹⁴ σημειώνει: «πισσιάρης, Σ. (damné). Ἐπὸ τὴν δεισιδαίμονα δηλαδὴ ὑπόληψιν, ὅτι οἱ κολαζόμενοι ἐβάλλοντο εἰς πίσσαν βράζουσαν ἢ καὶ ἀλειμμένοι πίσσαν ἐρόριπτοντο εἰς τὸ πῦρ», ἀλλὰ ὁ Π. Βενετοκλῆς²⁹⁵ συμπληρώνει μὲ παρατηρητικότητά: «ἐντεῦθεν δὲ κατεχώρησε καὶ τὴν λέξιν πισσιάρης μὲ ἐξήγησιν κολασμένος, ἐν ᾧ πισσιάρης μὲν ὀνομάζεται ὁ κατασκευάζων τὴν πίσσαν, πισσίτης δὲ ὁ ἄξιος κολάσεως.

Τὸ συμπέρασμα ποὺ προκύπτει εἶναι ὅτι οἱ λ. πίσσης, πισσίτης, πιτσιίτης = καταραμένος, εἶναι νεότεροι σχηματισμοί, καὶ δὲν σχετίζονται ἄμεσα μὲ τὸ μεταγενέστερο πισσίτης οἶνος = τὸ κρασὶ ρετσίνα.

«πιτσύλλια, τὰ “πολύχρωμα χάντρα καὶ πούλιες ποὺ πλέκονται καὶ ράβονται γύρω σὲ γυναικεῖο μαντήλι”... Καὶ Σομαν. πιτζίλια, τὰ “δαντέλες”, καὶ Ρόδ. πιτσύλλια “ἴδ.”, πιτσύλλιν “στενόμακρο σεντόνι μὲ κεντήματα στὴν κάτω πλευρά” Κύπρ. (Παπαχααραλάμπους 72), βλ. καὶ Παπαγγ. πιτσιίλλιν < τουρκ. *biçilmek* = κόβω στὰ μέτρα”, στὰ Βουρλὰ πιτσιίλι, τὸ “δαντέλα”, πρβ. Μάνεσης 131 π’σουλὰδες “φακίδες προσώπου»» (ΛΙΚ 732).

Ἡ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ ιδιωματικὸ *pizzille* (Abruzzo), *pizzillo*²⁹⁶ (Γάραντας) = merletto (= δαντέλα), trina (= δαντέλα), ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ *pizzo* = δαντέλα.

292. Battaglia, ὁ.π. (σημ. 59), τ. 13, σ. 540.

293. LSF⁹, σ. 1407· Chantraine, ὁ.π. (σημ. 183), τ. 2, σ. 906.

294. Κοραῆς, ὁ.π. (σημ. 109), τ. 41, σ. 430.

295. Βενετοκλῆς, ὁ.π. (σημ. 82), σ. 107.

296. Genn. Finamore, *Vocabolario dell' uso abruzzese*, Città di Castello²1893, σ. 248· Dom. Lud. de Vincentiis, *Vocabolario del dialetto tarantino*, Τάραντας 1872, σ. 146. Οἱ G. Meyer, N. S. IV, σ. 72, καὶ H. Pernot, ὁ.π. (σημ. 240), τ. 3, σ. 506, παράγουν τὴ λ. ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ *pezzo* = δαντέλα. Περίδης, ὁ.π. (σημ. 52), τ. 2, σ. 1218. Ἐπὸ τὴν ἐλληνικὴ λ. πιτσιίλι προέρχεται τὸ δημῶδες τουρκικὸ *picili* tentene (= κορδόνι, δαντέλα), dantel. *Söz Derleme Dergisi*, τ. 3, İstanbul 1947, σ. 1152.

«πούπετρη, τὰ “βράχια”... Ἴσως ἀπὸ τὸ *γυπόπετρον, τὸ – πρβ. τπν. ὑπόπετρες E – μὲ κατάλ. -η κατὰ τὰ ὄρη, τά. Βλ. καὶ γούπερτα / γούπετρη» (AIK 753).

Ἡ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο²⁹⁷ ὑπόπετρος, -ον = rocky, Hdt. 2.12, Thphr. CP3.20.5.

«πουτσέττον, τὸ “μπουκέτο” BKN » (AIK 755).

Ὁ G. Meyer²⁹⁸ ἀναφέρει: «μπουκέτο “Bouquet” Legr. Frz. *bouquet*», ἐνῶ τὸ ΛΚΝ²⁹⁹ χαρακτηρίζει τὴ λ. λόγιον ὀρθογραφικὸ δάνειον ἀπὸ τὸ γαλλικὸ *bouquet* [buke] = μπουκέτο, ἀλλὰ ἡ λ. ἐτυμολογεῖται ὀρθότερα ἀπὸ τὸ παλαιὸ ἰταλικὸ³⁰⁰ *bocchetto* = a posie or nosegay (= a bunch of flowers or herbs) of flowers (= μπουκέτο λουλουδιῶν).

«πρέκιν, τὸ “τὸ ἀνώφλι³⁰¹ τῆς πόρτας ἢ τοῦ παραθύρου”. καὶ μsn. πριέκιον. Ἦπ. “ἴδ.” (Μπόγκας 1.89, 2.171). Ἀπὸ τουρκ. *brek* “βράχος”, κατὰ τὸ Λεξ. Μπαμπινιώτη πιθανῶς ἀπὸ ἀρχ. πριῶ “σφίγγω, συνδέω”, κατὰ τὸν Γιαννουλέλλη 2003: 88 ἀπὸ γερμ. *brecha* “θραύση” – γαλλ. *brèche* “ἄνοιγμα στὸν τοῖχο”, ἡ σημασία ὅμως φαίνεται ἄσχετη» (AIK 757).

Ὁ Ζήσιμος Τζάρτζανος³⁰² μᾶς πληροφορεῖ: «πρέκι (τό), βενετ. *brechia*. Ἀνώφλιο σὲ ἄνοιγμα || δοκάρι σὲ ἀνώφλιο ἐνὸς ἀνοίγματος», ἐνῶ ἡ βενετικῆ³⁰³ λ. *brechia* = s.f. Breccia (= ρήγμα, χαλάστρα σὲ τεῖχος), Apertura, fatta, in muraglia di luogo fortificato, col mezo del cannone o della mina, δὲν παρέχει τὸ ἔτυμον τῆς λ., ἀπλῶς πρόκειται γιὰ μιὰ ἀτελέσφορη προσπάθεια.

Τὸ Λεξικὸ τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς³⁰⁴ θέτει ἕνα ἐρωτηματικὸ γιὰ τὴν προέλευση τῆς λ., ἐνῶ ὁ Γ. Μπαμπινιώτης³⁰⁵ παρατηρεῖ: «μεσν. πριέκιον, πιθ. < ἀρχ. πριῶ (μὲ τὴ σημ. “σφίγγω, συνδέω”· ὁ ἀναγνώστης τοῦ λήμ-

297. Lsj⁹, σ. 1891.

298. Meyer, N. S. IV, σ. 61.

299. Λεξικὸ τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς [Ἰδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], σ. 890.

300. Florio, ὁ.π. (σημ. 141), σ. 63.

301. Ὡς συνώνυμο ἀπαντᾶται ἡ λ. μάντωμα, τὸ = ἐπιμήκης λίθος ἢ ξύλο ἐλιᾶς ἢ κυππαρισσιοῦ ποὺ χρησιμοποιεῖται γιὰ νὰ ἐνώσει στὸ ἐπάνω μέρος τοὺς τρεῖς παραστάδες, τὸ ὑπέρθυρο, πρβλ. (Σίρα)· Πάρθοι [μεγάλα [καὶ πλεκτὸν ἱμάντωμα ἐν ταῖς ναυσίν. οἱ δὲ τὰ ῥάκη] (Hσύχ. σ. 713). AIK, σ. 502.

302. Τζάρτζανος, ὁ.π. (σημ. 185), σ. 171.

303. Boerio, ὁ.π. (σημ. 52), σ. 99.

304. Λεξικὸ τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς [Ἰδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], σ. 1122.

305. Γ. Μπαμπινιώτης, Λεξικὸ τῆς νέας ἐλληνικῆς γλώσσας, Ἀθήνα 1998, σ. 1481· ὁ ἴδιος, Ἐτυμολογικὸ Λεξικὸ τῆς νέας ἐλληνικῆς γλώσσας, Ἀθήνα 2010, σ. 1151, ὅπου ἐπαναλαμβάνονται περίπου τὰ ἴδια.

ματος ἀποκομίζει τὴν ἐντύπωση ὅτι ὁ μεσαιωνικὸς τύπος *πριέκιον*, τὸ = ἀνώφλι, ὑπέρθυρο, πρέκι, ἀλλὰ ἐὰν συμβουλευτεῖ τὸν Du Cange θὰ διαπιστώσει ὅτι: «*πριέκιον*, Serra (= *πριόνι*). Constantinus Porphyrog. in *Tactic. pag. II. δρέπανα, ἀξινάρια, φαλιίδια, πριέκια, σκέπαρνα* & c. *Ubi forte legendum πελέκια putat Meursius*³⁰⁶», καὶ προφανῶς ὁ (ἡ) συντάκτης τοῦ λήμματος ἐπηρεαζόμενος (-ῆ) ἀπὸ τὸ λῆμμα τοῦ Du Cange συνέδεσε τὴ λ. μὲ τὸ ἀρχαῖο *πρίω*, τὸ ὁποῖο δὲν ἔχει τὴν παραμικρὴ σχέση μὲ τὸ θέμα.

Ἄντ. Ἡπίτης³⁰⁷ ἔχει καταχωρίσει τὰ ἀκόλουθα: «ζύγωμα, *linteau*, (ὑπέρθυρον)· καλοῦνται οὕτως αἱ σιδηραῖ ῥάβδοι, ἢ τεμάχια ξύλων, τιθέμενα ἄνωθεν τοῦ χάσματος (κουφώματος) θύρας ἢ παραθύρου πρὸς ὑποστήριξιν τῶν θολιτῶν ἢ τῆς ἄνωθεν τοιχοποιΐας, κοινῶς καλούμενον *πρέκι*», καὶ ἀπὸ τὴν κοινὴ νεοελληνικὴ ἢ λ. πέρασε στὰ καρπαθιακὰ ἰδιώματα καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀλβανικὸ³⁰⁸ *prak, prag, pragu, praqe, pragje, priqe, prigje* = threshold (= κατώφλι); *lintel* (= ὑπέρθυρο, ἀνώφλι, πρέκι); platform; edge; border, > *πρέκι*, μὲ τροπὴ τοῦ *πρα* > *πρε*, λόγῳ τοῦ ὕρου, ἐνῶ ἡ ἀλβανικὴ λ. εἶναι σλαβικῆς ἀρχῆς. Ὁ Vl. Orel³⁰⁹ ἀναφέρει: «*prag m, pl. pragje* “threshold”. A parallel form is *prak*. Borrowed from Slav *porǫb id., cf. South Slavic continuants: Bulg. *prag*, SCr. *prag*».

«*πρόσβολον*, τὸ “κομματί σίδερο ποὺ προστίθεται σὲ ἐργαλεῖο ἐπίσης σιδερένιο”... Ἄπὸ ἀρχαῖο *πρόσβολον*» (AIK 762).

Ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ ἀγνοεῖ τὴ λ. *πρόσβολον*, ἀλλὰ γνωρίζει τὴ λ. *προσβολή*³¹⁰, ἡ = ἡ αἰχμὴ τῆς λόγχης: that which is put upon a weapon or tool, iron point; point of attachment of a stake fixed in the ground.

«*πρωτόνατος*, ἐπίθ. “πρωτότοκος”... Καὶ Ρόδ. Κάσ. “ἴδ.” (Σοφὸς 1.38), *πρωτογόνατος*, οὐ “ἴδ.”... Ἄπὸ *πρωτογέννητος* μὲ παρετυμ. πρὸς τὸ γόνατο, κατὰ τὸν Ἀναστ. Βρόντη, *Λαογραφία* 16 (1956) 221, γιὰ τὴν πρώτη

306. Ὁ Ioannes Meursius, *Constantini Porphyrogenetae Imperatoris opera in quibus *Tactica nunc primum prodeunt*, Lugduni Batavorum 1617, σ. 54, ἀναφέρει: «Lin. 20. *πριέκια*.) *Scrib. πελέκια*».*

307. Ἄντ. Ἡπίτης, *Λεξικὸν Ἑλληνογαλλικόν*, τ. 1-3, Ἀθήναι 1908-1910, τ. 1, σ. 1487.

308. S. E. Mann, *An Historical Albanian and English Dictionary* (1496-1938), Λονδίνο 1948, σ. 397. Ὁ William Martin-Leake, *Researches in Greece*, Λονδίνο 1814, σ. 298, παρέχει: «ἀνώφλι, [ἀγγλ.] *lintel of a door*, [ἀλβαν.] *prak*», καὶ σ. 320: «κατώφλι, [ἀγγλ.] *threshold*, [ἀλβαν.] *prak, pránku*». Κ. Χριστοφορίδης, *Λεξικὸν τῆς ἀλβανικῆς γλώσσης*, Ἐν Ἀθήναις 1904, σ. 340: «*πράκ-ου* = κατώφλιον καὶ ἀνώφλιον».

309. Orel, ὁ.π. (σημ. 235), σ. 341.

310. Γαζής κ.ἄ., ὁ.π. (σημ. 3), τ. 2, σ. 865· *LSJ*⁹, σ. 1504· N. Andriotis, *Lexikon der Archaismen in neugriechischen Dialekten*, Wien 1974, λῆμμα 5080.

φορὰ ἢ μητέρα του γονατίζει γιὰ νὰ γεννήσει”. Βλ. καὶ Ἀλιπράντης (2001)» (ΛΙΚ 767).

Ἡ λ. ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ μεταγενέστερο³¹¹ πρωτογονᾶτος = firstborn.

«ραγάνιν, τὸ “δυνατὸς ἀέρας ποὺ σηκώνει”» (ΛΙΚ 771).

Ἡ λ. παράγεται ἀπὸ τὸ τουρκικὸ³¹² *urağan* = hurricane.

«ρεμέτζιον, τὸ “ἐφόδια | θέση κατάλληλη”, χῶρος κατάλληλος”... Ἀπὸ τὸ ἰταλ. *remeggio* (Μάνεσης 146) < *rementio* < ρεμέδιον (Du Cange), ρεμέδιο “φάρμακο” (Παπαδάκης, 162), Ρόδ. (Παπαχριστοδ. 1986) ρεμέδια, τὰ “τὰ ἀπαραίτητα γιὰ νὰ ἀνοίξει ἓνα σπίτι”, Κρήτ. (Πάγκαλος 3.343) ρεμέντιο “πρακτικὸ φάρμακο” | “μέσο ἐπιδιόρθωσης”, Σμύρν. (Σολωμωνίδης) ρεμέντιο, τὸ “φάρμακο” < ἰταλ. *rimentio*, Σάμ. (Ζαφειρίου) τὰ ριμέντζα “ἐργαλεῖα” < ἰταλ. *remeggio*, Ζάκ. Λευκ. ρεμέντζο “μέσο ἀσφάλισης πλοίου”, π. χ. σχοινί, ἄγκυρα» (ΛΙΚ 775).

Τὸ λῆμμα εἶναι ἀρκετὰ πολὺπλοκο ὅπως διαπιστώνεται ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω, ἀλλὰ οἱ προτεινόμενες ἐτυμολογήσεις δὲν καλύπτουν ὀλόκληρο τὸ σημασιολογικὸ φάσμα, γιὰτὶ πρόκειται γιὰ ὁμώνυμες λ. μὲ διαφορετικὴ προέλευση, καὶ στὴ συγκεκριμένη περίπτωση ἢ λ. ρεμέντζ(ι)ο, τὸ, ριμέντζα, τὰ = μέσο ἀσφάλισης πλοίου, π. χ. σχοινί ἄγκυρα, προέρχεται ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ³¹³ *ormeggio* = πρυμνήσια· πλ. τὰ ἀναγκαῖα πρὸς ὄρμισιν.

«ρεπετίν ἢ ριπιτίν “εὐκοιλιότητα” στὴ φρ. τὸν ἐπῆρερ ρεπετι “φοβήθηκε ὑπερβολικὰ” (Λεξ.). Κατὰ τὸν Γιαννουλέλλη 2003: 91 ἀπὸ λατ. *repetitus* μτχ. τοῦ *repetere* “κάμνω κάτι ἐξακολουθητικά”» (ΛΙΚ 776).

Ὁ G. Meyer³¹⁴ ἔχει ἀποθησαυρίσει τὴ φράση: «*ῥεπετι τὸν ἐπήαινε* Naxos, Ἀνάλ. II 39», τὴν ὁποία μεταφράζει λαθεμένα ἀκολουθώντας τὴν ἐτυμολογικὴ ἐρμηνεία ποὺ τῆς δίνει ὡς: «that ihm leid (= τὸν ἔκανε νὰ μετανώσει)», γιὰτὶ τὴν παράγει ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ *ripentire* = μετανοῶ, μετανοοῦμαι. ἀλλὰ ἡ φράση: *ῥεπετι τὸν ἐπήαινε*, ἀπαντᾷ στὸ ἴδιο κείμενο³¹⁵ ὅπου ἀναφέρεται: «*Ἐκεῖνος ὄχου καὶ προῦ...οὔ...οὔ... διάρροια κάνει τὰ μυρισμένα σεντόνια... Νὰ ἴδῃ εὐτὴ πῶς αὐτὸς ἀκόμη τὸν ἐπήαινε ῥεπετι καὶ δὲν ἤβαστιούντανε*», ποὺ σημαίνει: εἶχε εὐκοιλιότητα.

Ἡ λ. *ρεπετί(ν)*, *ριπιτί(ν)* = φόβος, τρόμος, προέρχεται ἀπὸ τὴ λ. *πτυ-*

311. *LSJ* ⁹, *Supplement*, σ. 265.

312. Redhouse, ὁ.π. (σημ. 71), σ. 409.

313. Περίδης, ὁ.π. (σημ. 52), τ. 2, σ. 1124.

314. G. Meyer, *N. S. IV*, σ. 76.

315. *Νεοελληνικὰ Ἀνάλεκτα Παρνασσοῦ* 2 (1874) 105.

ρίν, πυτιρίδιν, τὸ (Κύπρος) = φόβος, ὅπως χρησιμοποιεῖται στὴ φρ.: *πάει του πυτιρίδιν* (= φοβᾶται, ἔχει διάρροια), μὲ ἀντιμετάθεση (Κ. Γιαγκουλλῆς, ΘΚΔ (σημ. 213) 400), ἀπὸ τὸ ρῆμα *πυτῶ* = ἀφήνω νὰ φύγουν ἀπὸ τὸ στόμα μο σταγόνες νεροῦ, γιὰ νὰ διαβρέξω σκληρὸ δέρμα (ΛΙΚ 769), ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο *πυτίζω* = spit, spurt water from one's mouth (LSJ⁹ 1560).

«*ρεπούντα*, ἢ “εἶδος ραφῆς”, τὸ κοινὸ ἀζούρ» (ΛΙΚ 776).

Ἡ λ. *ἀπαντᾶ* στὴν Κῶ ὡς: *ταραπούντα*³¹⁶, ἢ = εἶδος κεντήματος, ἀζούρ, καὶ ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ³¹⁷ *trapunto* = ῥαφίδευσis, ποιικιλμός, κέντημα, *trapuntare*³¹⁸ = to embroider.

«*ρεσπέττον*, τὸ “περίσσευμα”... Ἀπὸ τὸ ἰταλ. *rispetto* / *rispetto* “σεβασμός”. Ἡ σημασία ἴσως ἀπὸ τὸ λίγο φαγητὸ ποὺ ἄφηναν στὸ πιάτο ὡς ἔκφραση εὐγένειας» (ΛΙΚ 776).

Ἡ ἰταλικὴ λ. *rispetto*, *rispetto* = σεβασμός, ἀλλὰ καί: *di rispetto* = in reserve, καὶ *ruota di rispetto*³¹⁹ = spare wheel (= ρεζέρβα, διαθέσιμος τροχὸς γιὰ ἀντικατάσταση), δηλαδὴ ἢ καρπαθιακὴ λ. διασώζει μιὰ μεταφορικὴ σημασία τῆς ἰταλικῆς λ. *rispetto*, *rispetto*.

«*ρέστα*, ἢ. 1. “ἄκρη ξύλου, ξύλινου ἐπίπλου”... 2. ἀπότομα, κοφτά, βαθιὰ νερὰ κοντὰ σὲ ἀπόκρημνες ἀκτὲς. Ἔτσι καὶ στὴν Κάλυμνο (Δράκος 186) καὶ τὴ Σύμη. Πιθανῶς ἀπὸ τὸ τουρκ. *rast* “εὐθύς, ὀρθός, δεξιός”» (ΛΙΚ 776).

Ἡ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ *resta* = ἀθήρ (τὸ ἄγανον τοῦ στάχυος)· ἄκανθα (ἰχθύος)· λέπυρον.

«*ρεχίνιν*, τὸ “ἐνέχυρον”» (ΛΙΚ 777).

Ἡ λ. παράγεται ἀπὸ τὸ τουρκοαραβικὸ³²⁰ رهن *rehin* = pawn, pledge, security.

«*ροσφάιν*, ὡς κατηγορ., “καταματωμένος μὲ πολλὲς μαχαιριὲς / ἀμυχές”... Πρβ. Somav. «*ροσφαῖ*, τό· *guasto*³²¹», Κάσ. (Χαλκιάδης 1971: 125) «*θα σοῦ κάμω τὴν κεφαλὴν σου ροσφαῖ*» (= θρύψαλα), Κάλυμν. *σοιροσφαῖ*, τὸ “ἡ ἐποχὴ ποὺ σφάζονται οἱ χοῖροι”, Κάτω Ἴταλ. *σοιροσφαῖ*, τό

316. Πληροφορία τῆς φίλης Μ. Δημοπούλου ἀπὸ ἐπίσκεψή της στὴν Κῶ.

317. Περίδης, ὅ.π. (σημ. 52), τ. 2, σ. 1628.

318. Hoare, ὅ.π. (σημ. 30), σ. 632.

319. Hoare, ὅ.π. (σημ. 30), σ. 511.

320. *New Redhouse*, ὅ.π. (σημ. 72), σ. 953.

321. Ὁ Somavera, ὅ.π. (σημ. 143), σ. 232, ἀναφέρει: «*guasto* = χαλασμός, ὄ», καί: «*guasto* = κουρσεμός, ὄ, κούρσεμα, τό, ἐρήμασμα, τό, ἐρημασμός, ὄ».

“ἡ σφαγή τοῦ χοίρου”, Ἡπ. (Μπόγκας 1.332) ἔγινα ρουσφαί “ἔγινα διάβροχος”, Τῆν. τὰ χοιροσφάγια ἦταν παλιὰ συνήθεια, ποὺ σήμερα (Φεβρ. 1987) θέλουν νὰ τὴν ἀναστήσουν. Τὴν ἀναβίωση τοῦ ἴδιου ἐθίμου ἐπιδιώκουν σήμερα (Νοέμβρ. 1998) καὶ στὴν Κῶ καὶ στὴν Κύθνο (τηλεόρ.). Πιθανῶς ἀπὸ τὴ λ. χοιροσφάγιον, μὲ ἀσθενῆ ἀρθρωση τοῦ χ, ὅπως τὰ κυπριακὰ ἄροκόπος < χαροκόπος, ξηάννω < ξεχάννω (Χατζηζιώ. 1969: 251)» (ΛΙΚ 785).

Ἡ μεταγενέστερη ἑλληνικὴ γνωρίζει τὴ λ. χοιροσφαγία, ἡ, ὅπως χρησιμοποιεῖται στὸ ἀκόλουθο³²² χωρίο: Οἱ δὲ γεωργικοὶ πρὸς θεραπείαν Κρόνου καὶ Δήμητρος ἔσφαττον χοίρους ὅθεν καὶ νῦν φυλάττεται ἡ χοιροσφαγία, ἔσφαζον δὲ οἱ ἀμπελοουργοὶ τράγους πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου, καὶ ἀπὸ τὴ λ. χοιροσφάγιν ἔχουμε τοὺς διάφορους τύπους ποὺ μνημονεύονται παραπάνω, πάντοτε μὲ τὴ σημασία: ἡ σφαγή τοῦ χοίρου, ἡ ἐποχὴ ποὺ σφάζονται οἱ χοῖροι, καὶ τὸ πιθανότερο θὰ ἦταν ἡ λ. ροσφαί νὰ διατηρήσει τὴν ἀρχικὴ τῆς σημασία, γεγονὸς ὅμως ποὺ δὲν συμβαίνει.

Ἡ λ. ροσφαί, [τό], = καταματωμένος μὲ πολλὰ μαχαιριές / ἀμυχές, προέρχεται ἀπὸ τὸ νεοελληνικὸ³²³ μαχαιροσφάγι > *ροσφάγι > ροσφαί, μὲ ἀποκοπὴ τοῦ πρώτου τμήματος τῆς λ., πρβ. πάντως καὶ τὸ μεταγενέστερο³²⁴ σιδηροσφαγία, ἡ = slaying with the sword, ὅπως χρησιμοποιεῖται στὸ ἀκόλουθο³²⁵ χωρίο: ἰκτερικῆ νόσω σιδηροσφαγία δυσεντερία γυναικὸς προδοσία.

«ρωίν, τὸ “τὸ σαρκῶδες ἄκρο τοῦ δακτύλου τοῦ χεριοῦ”... Ἀπὸ τὸ ρωγίον ὑποκορ. τοῦ ρῶξ... Πρβ. ρωίν “λαδωτήρι”, “μικρὸ δοχεῖο λαδιοῦ μὲ μύτη” Κύπρ.» (ΛΙΚ 788).

Ὁ Ἀδ. Κοραῆς³²⁶ ἔχει ἀσχοληθεῖ μὲ τὸ θέμα καὶ ἀναφέρει: «ῥωγεῖον, Δ. ῥόγιον, Δ. ῥογί, Σ. ὑποκορ. τοῦ ρῶξ, ωγος. Ὁ Δ. τὸ ἐξηγεῖ Δοχεῖον (vase), ὁ δὲ Σ. Λαδικόν. Λήκυθος, Ἑλλ. ἤγουν δοχεῖον ἐλαίου (huilier). Πιθανὸν ὅτι οὕτω ὠνομάσθη πρῶτον τὸ ἄκρον τοῦ ἀγγείου (bec), ἀπόπου χύνεται τὸ ὑγρὸν, μεταφορ. ἀπὸ τὴν ῥῶγα τοῦ βυζίου, ὡς καὶ τὸ συνών. Μαστάριον ἀπὸ τὸ Μαστὸν (Ἄτακτ. II, σελ. 239), ἔπειτα κατὰ συνεκδοχὴν καὶ τὸ ὅλον ἀγγεῖον», καθὼς καὶ³²⁷: «ὅθεν λέγομεν καὶ ῥῶγα τοῦ βυζίου, τὴ θηλὴν διὰ τὴν ὁμοιότητα. Ῥωγία ὠνόμαζαν τὰ σφαιρικὰ μικρὰ ἀγγεῖα», ἀλλὰ ἡ λ. ροῖν, τὸ = λαδωτήρι, δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸ ρωγίον <

322. Ioannes Lydi, *Liber de mensibus*, ἔκδ. R. Wunsch, Λιψία 1898, Βιβλ. 4, 15812-16.

323. Βλαστός, ὁ.π. (σημ. 209), σ. 186.

324. *LSJ*⁹, σ. 1567.

325. Vettii Valentis, *Anthologiarum libri ix*, ἔκδ. W. Kroll, Βερολίνο 1908, σ. 1282.

326. Κοραῆς, ὁ.π. (σημ. 109), τ. 42, σσ. 486-487.

327. Κοραῆς 1881, ὁ.π. (σημ. 145), τ. 1, σ. 180.

ρώξ, ἀλλὰ ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ μεταγενέστερο³²⁸ ῥογίον, τὸ = receiver of a still (= τὸ δοχεῖο τοῦ ἀποστακτήρα), πρβ.: «ληκύθιον³²⁹. ῥογίον. ἐλαιοδόχον ἄγγος ἢ ἄλλο τι».

«σαλατίντζω, στὴ φρ. σαλατίντζω ἀπὸ τὸ ξύλο “τρελαίνω κάποιον ἀπὸ τὸν ξυλοδαρμό”... Κύπρ. σαλαβάτισμαν “ἀλλαξοπιστία” καὶ σαλαβατίζω καὶ σαλαβατῶ “ἀλλαξοπιστῶ | μαστιγῶν ἀνελέητα”, Κρήτ. σαλαβαδίζω “βρίζω καὶ κτυπῶ κάποιον”. Ἀπὸ τὸ σαλαβατίζω “προσεύχομαι ὡς μουσουλμάνος | ἀλλαξοπιστῶ” < τουρκ. *salevat* (Χατζηῖω.) ἢ *salâvat* (Γιαγκουλλῆς)» (AIK 791).

Ὁ Κ. Μηνᾶς ἔχει ἀποθησαυρίσει καὶ τὸ παρεμφερές λῆμμα: «σαλαβάτιν, τὸ “ἀλλαγὴ στάσης / γνώμης, ὑποχώρηση”, στὴ φρ. αὐτὸς / αὐτὴ ἐν ἔχει σαλαβάτι (= δὲν ὑποφέρεται). Ἀπὸ τουρκ. *salavat* “τὸ σύμβολο τῆς πίστεως τοῦ Ἰσλάμ”» (AIK 791), καὶ γίνεται ἀντιληπτὸ ὅτι ἀπὸ τὸ τουρκοαραβικὸ³³⁰ *salâvat* = prayers, πληθ. τοῦ *salât* = ritual prayer, προέρχεται τὸ σαλαβάτιν καὶ τὸ σαλαβατίζω, σαλαβατῶ = ἀλλαξοπιστῶ | μαστιγῶν ἀνελέητα, ἀλλὰ τὸ καρπαθιακὸ ρῆμα σαλατίντζω δὲν παράγεται ἀπὸ τὸ σαλαβατίζω, μὲ πτώση τοῦ -β-, καὶ α+α > α, ἀλλὰ ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ τουρκικὸ³³¹ *salladım*, ἀόριστο τοῦ *sallamak* = to hit someone, give someone a punch, or a sock with one’s fist.

«σανταρμάς, ὁ “κοντὸ μαχαίρι” (Σύμμ. 2.317)» (AIK 793).

Ἡ λ. παράγεται ἀπὸ τὸ τουρκικὸ³³² *saldırma* = large knife.

«σαρδίντζω “διαφεύγω τὸν κίνδυνο ἀσθένειας”... Καὶ Χάλκ. σαρτίζω “ἀναρρώνω”. Πρβ. Λάνδος 264 “ὅταν ἔχει τινὰς καμίαν πληγὴν καὶ τρέχει ἀπὸ ταύτην ὕλη πολλὴ καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ σαλντάρει”. Πιθανῶς ἀπὸ ἰταλ. *saldare* “συγκολλῶ”» (AIK 795).

Ἡ λ. ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ δημῶδες τουρκικὸ³³³ *sağaldım*, ἀόριστο τοῦ *sağalmak* = to be cured, to be well.

«σβιλλάτσον, τὸ καὶ σφιλλάτσον, τὸ “βόλτα, περίπατος”... Πρβ. Κάσ. (Σοφὸς 1.17,31) σφιλλάσσο “παλιόσχοινο ἀπὸ χόρτο”, Σύμ σφαλλάτσον

328. LSJ⁹, σ. 1575.

329. I. Ζωναρᾶς, *Lexicon ex tribus codicibus manuscriptis*, ἔκδ. J. A. H. Tittmann, Λιψία 1808, σσ. 130510-11.

330. *New Redhouse*, ὁ.π. (σημ. 72), σσ. 978-979.

331. *Redhouse*, ὁ.π. (σημ. 71), σ. 328.

332. *New Redhouse*, ὁ.π. (σημ. 72), σ. 979.

333. *New Redhouse*, ὁ.π. (σημ. 72), σ. 972.

“ἴδ.”, ἀλλὰ καὶ σφελλάτσο, τὸ “ὁ κάβος τῆς σαλαμάστρας”, καί: «σβιλλατσώννω καὶ σφιλλατσώννω. 1. κάνω βόλτα, περίπατο”... Πρβ. Χάλκ. (Αντωνίου) (νὰ ρίξω ἔνα) σβιλλι “πήδημα, / νὰ τρέξω, νὰ κάνω κάτι”. 2. “ἐπιβαίνω ἐρωτικά σὲ γυναίκα”... Πιθανῶς ἀπὸ τὸ κοινὸ σοφιλιάζω < *ἰσοφιλιάζω + συμφιλιώνω» (ΛΙΚ 798).

Ἡ λ. σφιλλάσσο, σφαλλάτσο, σφελλάτσο, τὸ = παλιόσχοινο ἀπὸ χόρο· κάβος τῆς σαλαμάστρας, προέρχεται ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ³³⁴ *filaccio*, *sfilaccio* = core-yarn, ἐνῶ ἔχουμε ἐπίδραση τῆς λ.: «βίλλος³³⁵· τὸ ἀνδρεῖον μόνον τὸ κοινῶς βιλλὶν Hdn. I, 158», στὶς λ. σβιλλι = πήδημα, σβιλλατσώννω, σφιλλατσώννω = ἐπιβαίνω ἐρωτικά σὲ γυναίκα.

«σελέφιν, τό, ὡς ὄρος χαρτοπαικτικόν. Σὲ παίρνω σελέφι “σὲ παίρνω συμπαίκτη, κι ἄς εἶσαι ἀρχάριος, χωρὶς νὰ πληρώσεις σὲ περίπτωσι ποὺ χάσουμε”. Ἴσως ἀντὶ τοῦ σελέμης, ὁ “παράσιτος” < τουρκ. *selem* (Ἄνδρ., Ἐτ. Λεξ.). Πρβ. σελέμικα, ἐπίρρ. “δωρεάν” Κρήτ., πρβ. ὅμως καὶ Πάρ. σελέφι “τὸ δίκαιο τοῦ ἰσχυρότερου”» (ΛΙΚ 800).

Ἡ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ τουρκικὸ³³⁶ *selef* = advance of money; loan without interest.

«σκιρμίντζω “βρίσκομαι σὲ περίοδο ὀργασμοῦ”, γιὰ ζῶα... Ὁ Τσοπανάκης 4.486 ὑποθέτει μὲ ἀμφιβολία ἰταλ. *schermire*, γράφει *σχειρμιζώ*, ἐνῶ ὁ Μανωλ., ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἀντλεῖ γράφει *σχειρμιζώ*» (ΛΙΚ 823).

Ἡ ἰταλικὴ³³⁷ λ. *schermire* = ὀπλομαχῶ, ξιφομαχῶ· ἀμύνομαι, ἀντικρούω, δὲ σχετίζεται μὲ τὸ δωδεκανησιακὸ *σκιρμίντζω*, *σχειρμιζώ*· ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ χρησιμοποιεῖ τὴ συνώνυμη λ. *σκύζα*³³⁸, ἡ = ἀσέλγεια, ἀκολασία, τὸ πρὸς ὀχείαν ὀργᾶν· *lust*, καθὼς καὶ τὸ ρῆμα³³⁹ *σκυζάω* = ἔχω σκύζαν, ὀργῶ, πασχητιῶ, βινιτιῶ, λαγνεύω, ἔχω καύλαν (χυδ.), εἶμαι ἀσελγής· to be in heat, of dogs, ch. of women. II. bark during sleep, ἐνῶ ἀνευρίσκεται καὶ τὸ συγγενὲς ρῆμα³⁴⁰ *σκυδμαίνω* = ταυτὸν τῶ, *σκύζομαι*, θυμόνομαι πρὸς τινα δοτ. προσ., ἀλλὰ καὶ ἀπολύτως, εἶμαι θυμωμένος, κακιωμένος, σκυθρωπός, δύσκολος, καὶ ὁ P. Chantraine³⁴¹ ἀναφέρει: «gronder contre, semble une formation analogique, comme *ἐριδμαίνω* à côté de *ἐρίζω*, et plus loin *θερμαίνω*, *πημαίνω*».

334. Hoare, ὁ.π. (σημ. 30), σ. 245, 561.

335. Chantraine, ὁ.π. (σημ. 183), τ. 1, σ. 176.

336. *New Redhouse*, ὁ.π. (σημ. 72), σ. 996.

337. Περίδης, ὁ.π. (σημ. 52), τ. 2, σ. 1409.

338. Γαζής κ.ἄ., ὁ.π. (σημ. 3), τ. 3, σ. 77.

339. Μ. Σακελλάριος, *Λεξικὸν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης*, τ. 3, σ. 1305· *LSJ*⁹, σ. 1616.

340. Γαζής κ.ἄ., ὁ.π. (σημ. 3), τ. 3, σ. 77.

341. Chantraine, ὁ.π. (σημ. 183), τ. 2, σ. 1023.

Τὸ δωδεκανησιακὸ ρῆμα *σκιρμίντζω* = βρίσκομαι σὲ περίοδο ὀργασμοῦ, γιὰ ζῶα, συνεχίζει τὸ συνώνυμο ἀρχαῖο ἐλληνικὸ *σχυδμαίνω* = σκίζομαι, μὲ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ *-ρ-*, καὶ σχηματισμένο κατὰ εἰς *-ίζω* λήγοντα ρήματα.

«σκοῦλλος, ὁ... 2. εἶδος φυτοῦ τῆς ὑπαίθρου, ἐπιστημ. *tragorogon porrifolius* (N. Μακροῆς)» (ΛΙΚ 829).

Ὁ Ἄδ. Κοραῆς³⁴² ἀναφέρεται στὸ ἔτυμο τῆς λ. καὶ μᾶς πληροφορεῖ: «*Scorsonère, Σκορσονέρα, Σ. ΓΓ, Τρ. Σκούλι, Σ. Τρ. ΓΓ.* (Καὶ οἱ τρεῖς δίδουν τὸ αὐτὸ ὄνομα Σκούλι καὶ εἰς τὸ *Salsifis*)... Τὸ δὲ *Salsifis* (τὸ ὀνομασθὲν ἀπὸ τὸν Λιναῖον *Tragorogon porrifolium*, ἡγουν Τραγοπώγων Πρασόφυλλος). καὶ τῶν δύο τούτων αἱ ῥίζαι ὁμοιάζουν καὶ κατὰ τὸ σχῆμα καὶ κατὰ τὴν χρῆσιν, ἐπειδὴ τὰς μεταχειρίζονται εἰς τροφήν. Τούτου ὅμοιον ἄλλο εἶδος *Barbe de bouc*, ἢ *Salsifis des près* (κατὰ τὸν Λιναῖο *Tragorogon Pratense*, Τραγοπώγων Λειμώνιος), εἶναι τὸ ὀνομαζόμενον ἀπὸ τὸν Θεόφραστον καὶ ἀπὸ τὸν Διοσκορίδην ἀπλῶς *Τραγοπώγων*. Τὸ *Σκούλι* τῆς κοινῆς γλώσσης δὲν διαφέρει πλὴν τόνου ἀπὸ τὸ *Σκουλί* (*Σκόλλυς* Ἑλλ.), καὶ πιθανὸν ὅτι ἐδόθη τοιοῦτον ὄνομα καὶ εἰς τὴν *Scorsonère* καὶ εἰς τὸ *Salsifis*, διότι αἱ ῥίζαι των, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀτρακτοειδεῖς (*fusiformes*) παρασταίνουσιν Ἠλακάτην περιτυλιγμένην μὲ σκουλίον».

Τὰ ὅσα ἀναφέρει ὁ Ἄδ. Κοραῆς ἐνισχύονται καὶ ἀπὸ τὶς πληροφορίες τοῦ Διοσκορίδη (2.143), ὁ ὁποῖος μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ὁ *τραγοπώγων* ὀνομαζόταν καὶ *κόμη*: *τραγοπώγων, οἱ δὲ κόμην καλοῦσι. καυλὸς βραχύς, φύλλα κρόκω, ὅμοια, ῥίζα μακρὰ καὶ γλυκεῖα. ἐπὶ δὲ τοῦ καυλοῦ κάλυξ μεγάλη, καὶ ἐξ ἄκρου πάππος*³⁴³ *μέγας, ἀφ' οὗ καὶ τὸ ὄνομα ἔσχηκεν. ἔστι δὲ ἡ πόα ἐδώδιμος.*

«*σουλουντράνιν*, τὸ “νερὸ ποῦ τρέχει σιγὰ σιγὰ”... *σουλουντράνα*, ἢ “βρύση” Ρόδ., Ἄναστ. Καρναναστάσης στὰ *Κωακὰ* 4 (1993) 12 τπν. *Σουλουτράνι* τῆς Κῶ ἀπὸ τὸ *σωληνάρι* > *σουλουνάρι, Κωστάκης 1979: 425 *σουλουντάνι*, ἀπὸ τουρκ. *su* “νερό”, *sulu* “νερουλός”, ἀλλὰ ἡ ἔτυμολογία καὶ τοῦ Καρναναστάση καὶ τοῦ Κωστάκη δὲν καλύπτουν ὅλο τὸ φωνητικὸ σῶμα τῆς λέξης. Μὲ τὴ σημασία “ὑδρορρόη” Ἄλικαρν. Καστελλ. Κάλυμνος» (ΛΙΚ 840).

342. Κοραῆς 1881, ὁ.π. (σημ. 145), τ. 1, σ. 315· ὁ ἴδιος, ὁ.π. (σημ. 109), τ. 4₂, σσ. 516-517.

343. Ἡ λ. *πάππος*, ὁ = (1) ἀκάνθης λευκὸν ἐξάνθημα, ἦτοι ὁ ὅμοιος μαλλῶ, ἢ τριχί, ἢ βάμβακι σπόρος φυτῶν τινῶν. (2) ὁμοιότητος ἕνεκα, ἢ ὑπὸ τῷ γενεῖω ἀπαλῇ τρίχωσις, αἱ πρῶται ἀπαλαὶ τρίχες, τὸ χνοῦδι τῶν γενεῖων, χνόσος, ἴουλος· down on the seeds of certain plants; first down on the chin, opp. *μύσταξ*. Γαζῆς κ.ἄ., ὁ.π. (σημ. 3), τ. 2, σ. 623· *LSJ*⁹, σ. 1302.

Ἡ λ. ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ τουρκικὸ³⁴⁴ *sulandırma* = diluting with water (= ἀραιώμα με νερό); dilution, ρηματικὸ οὐσιαστικὸ τοῦ صولانديرمق *sulandırmaq*³⁴⁵ = μουσκεύω, βρέχω· to make or let run with water; to make or let be provided with water.

«σουρδίντζω (β) “προκαλῶ διάρροια”... Καὶ Ρόδ. *σορδίξει* τὸ νερὸ “διεισδύει, περνᾷ ἀπὸ κάτω”. Μὲ τὴν ἴδια σημασία τὸ σουρδίζω Κρήτ., *σορδίζομαι* Ἡπ., *σουρτῶ* καὶ *σουρτίζω* Κύπρ., *σουρδίζου* Σάμ., πρβ. Σύμ. *σούρδιση*, ἢ “εὐκοιλιότητα”, Πάρ. *σούρτιση* “εὐκοιλιότητα”. Κατὰ τὸν Πάγκαλο 3.432 ἀπὸ γαλλ. *soudre* “ἀναβρύω”, κατὰ τὸν Παπαχριστοδ. 1986 ἀπὸ τὸ τουρκ. *su* “νερὸ” – *susamak -din*, κατὰ τὸν Χατζήγιω. 1996 εἶναι ὀνοματοποιημένο, κατὰ τὸν Ζαφειρίου ἀπὸ τουρκ. *sürtmek*. Συνήθως τὰ δάνεια σὲ –ίζω ρήματα προέρχονται ἀπὸ τὴν Τουρκική» (ΛΙΚ 841).

Ἡ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ *sürdüme*, ἄοριστο τοῦ سورمك *sürmek*³⁴⁶ = ἐπιτριβῶ, ἀλείφω· سورمك يورك *karn* ἢ *yürek sürmek* = ἡ κοιλία ἧτοι ὁ στόμαχος κενοῦται, ἐνεργεῖ, ἧτοι ἔχει διάρροϊαν.

«στίγχα, ἐπίρρ., “συμπιεστά”... Πρβ. νεοελλ. *τίγχα*, Σάμ. *στίγχα* “ξέχειλα”. Ἄ. Κρήτ. *στρίγχα* (Πάγκαλος 3.461). Ἄπὸ ἰταλ. *diga* “ἐπίχωμα” (Ἄνδρ. Ἐτ. Λεξ.), ἴσως μὲ ἐπίδραση τοῦ ἰταλ. *stringere* “συμπιέζω, συσγίγγω”» (ΛΙΚ 861).

Ἡ λ. βρῖσκεται στὴ νεοελληνικὴ ὡς *τίγχα*³⁴⁷, ὅπως σωστὰ σημειώνει ὁ Κ. Μηνᾶς· χρησιμοποιεῖται στὴ φράση: (*εἶναι*) *τίγχα* = ἕως ἐπάνω, ξέχειλα, καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸ βενετικὸ³⁴⁸ *trinca* = *afatto* (= παντελῶς), *a capello* (ἀκριβῶς), *per l'appunto* (= ἐξ ὀλοκλήρου); *all'intutto* (ἐξ ὀλοκλήρου), *intieramente* (= ὀλοσχερῶς, ἐντελῶς), ποὺ ἀπαντᾷ στὴν ἔκφραση: *de trinca* = *intieramente* (= ὀλοσχερῶς).

«*συναλλίκιν*, τὸ “σχέση, συντροφιά”... Καὶ Ἄ. Κρήτ. (Πιτυκ.) *συναλλήκι* “ἴδ.”. Ἄπὸ τὸ *συνάλληλοι* (;) + –ίκι» (ΛΙΚ 877-878).

Ἡ λ. ἐτυμολογεῖται³⁴⁹ ἀπὸ τὸ τουρκικὸ *aşinalık* = γνωριμία, φιλία, χαιρετισμός· acquaintance, intimacy; gesture of salutation; Irnd. ex-

344. Redhouse, ὁ.π. (σημ. 71), σ. 353.

345. Χλωρός, ὁ.π. (σημ. 29), τ. 1, σ. 1033α· Redhouse, ὁ.π. (σημ. 1), σ. 1194α.

346. Χλωρός, ὁ.π. (σημ. 29), τ. 1, σ. 932αβ.

347. Ὁ G. Meyer, N. S. IV, σ. 89, ἔχει καταχωρίσει τὸ λῆμμα: «*τίγχα* Fischname. Som. Legr. It. *tinca*», τὸ ὁποῖο εἶναι ὁμώνυμο (homonym) τῆς νεοελληνικῆς.

348. Boerio, ὁ.π. (σημ. 52), σ. 768. Gasparo Patriarchi, *Vocabolario veneziano e padovano, co' termine e modi corrispondenti toscani*, Padova 1841 (?), σ. 71, 214.

349. Χλωρός, ὁ.π. (σημ. 29), τ. 1, σ. 116β· *New Redhouse*, ὁ.π. (σημ. 72), σ. 87.

pertness, πού ἀπαντᾶ καὶ σὲ ἄλλα ιδιώματα ὡς³⁵⁰: *ἀσιναλίκι, ἴσιναλίκι, ἴσιναλίτσι, ἴσιναχλίκι, τὸ = φιλικὴ σχέσις, συναναστροφή.

«τάλια, ἢ “ἐγκοπή”... Εἰδικά: τάλια μεσημέρι “ἐντελῶς μεσημέρι”. Καὶ Ρόδ. “ἴδ.”, στὴν Κύπρο τάλλια, ἢ “100 κιλά”, δηλαδὴ ἢ ἐγκοπή τοῦ κενταριοῦ πού δήλωνε τὰ 100 κιλά. Τὸ τάλια τοῦ μεσημεριοῦ “ἴδ.” Ζάκ. Λευκ. Ἀπὸ ἰταλ. *taglia* “κόψη”» (ΛΙΚ 899).

Ἡ φράση: τάλια μεσημέρι “ἐντελῶς μεσημέρι”, ἀπαντᾶ στὰ καρπαθιακὰ ιδιώματα καὶ ὡς: ντάλα μεσημέρι, καὶ ἔχει συνταχθεῖ στὸ λῆμμα: ντάλα, ἢ “ἀκριβῶς” (ΛΙΚ 586), ἐνῶ παρατίθεται ἢ ἀποψη τοῦ Δ. Βαγιακάκου³⁵¹ ὁ ὁποῖος ἀναφέρει: «ντάλα ἐπίρρ., τουρκ. *dal*, ντάλα μεσημέρι, εἰς τὴν ἀκμὴν τοῦ καύσωνος», χωρὶς νὰ παρέχει τὴν ἐρμηνεῖα τῆς τουρκικῆς λ., ἢ ὁποῖα στὴν προκειμένη περίπτωση εἶναι τὸ ζητούμενο.

Ὁ Ἄντ. Βερβενιώτης³⁵² ἔχει ἀποθησαυρίσει τὴ λ. ντάλα καὶ μᾶς πληροφορεῖ: «τουρκ. *dal*: ὅ,τι δεικνύει ἢ σημαίνει, ἐμφαίνει ἢ μαρτυρεῖ», ἐνῶ τὸ ΛΚΝ³⁵³ ἐτυμολογεῖ τὴ λ. ἀπὸ τὸ τουρκικὸ *dal* = σκέτο, γυμνὸ, προσεγγίσεις οἱ ὁποῖες εἶναι ἱκανοποιητικὲς, ἀλλὰ δὲν ἔχουν πληρότητα.

Ἡ λ. ἐτυμολογεῖται ἐπακριβέστερα ἀπὸ τὸ δημῶδες τουρκικὸ³⁵⁴ *dal* = *tam* (= ἀκριβῶς, ἐπακριβῶς), ἰδιαίτερα ὅπως παρατίθεται στὴ φράση: *dal öğleyin geldi* (= ἦλθε ἀκριβῶς τὸ μεσημέρι, μεσημεριάτικα, ἦλθε ντάλα μεσημέρι), ἐνῶ ἢ λ. *ögile* = μεσημέρι.

«ταμουγκάς, ὁ “σημάδι πού μένει ἀπὸ πυρακτωμένο σίδηρο στὰ ἀφτιά ἢ τὸ μέτωπο τοῦ χοίρου ἀπὸ τὴ θεραπεία τοῦ χοιροφᾶ» (ΛΙΚ 900).

Ἡ λ. παράγεται ἀπὸ τὸ τουρκικὸ *damga*³⁵⁵ = τύπος ἢ σημεῖον ὅπερ ἀφίνει ἐπὶ χάρτου ἢ ὑφάσματος ἢ σφραγίς, σῆμα, διακριτικὸν σημεῖον, γνῶρισμα, σφραγίς· instrument for stamping, stamp, rubber-stamp. (2) mark, stamp; hallmark; brand; stigma.

«ταπιέττιν, τὸ “συνήθεια, ἐλάττωμα”... Καὶ Κύπρ. ἴταπιέττιν “ἴδ.”, Ἡπ. ταπιέτι “ἴδ.”, Πόντ. ταπιάτι(ι) καὶ ταπιγέτ “ἴδ.”, Ἀ. Κρήτ. *dabgēti* “ψυχικὴ διάθεση”. Ἀπὸ τουρκ. *tabiat* “φύση, φυσικὸ”» (ΛΙΚ 902).

350. ΙΑ, τ. 3, σ. 170.

351. Δ. Βαγιακάκος, «Κοινὰ γλωσσικὰ φαινόμενα τῆς διαλέκτου τῆς Μάνης καὶ τῆς διαλέκτου τῆς Ζακύνθου καὶ τῶν Κυθήρων», *Λακωνικαὶ Σπουδαί* 9 (1988) 173.

352. Ἄντ. Βερβενιώτης, *Ἐτυμολογικὸν Λεξικὸν τῶν ξένων λέξεων ἐν χρήσει εἰς τὴν νέαν ἐλληνικὴν*, Ἀθῆναι 1975, σ. 98.

353. *Λεξικὸν τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς* [Ἰδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], σ. 920.

354. *Derleme Sözlüğü*, ὁ.π. (σημ. 9), τ. 4, σ. 1333.

355. *Χλωρός*, ὁ.π. (σημ. 29), τ. 1, σ. 562β· *New Redhouse*, ὁ.π. (σημ. 72), σ. 271.

Ἡ λ. προέρχεται ὀρθότερα ἀπὸ τὸ τουρκικὸ³⁵⁶ *tabiiyet* = naturalness, normality.

«ταρχάσιν, τὸ “βελονοθήκη, φαρέτρα” BKN (Σύμμ. 2.117). Ἴσως σχετικὸ μὲ τὸ λατ. *targa* “ἀσπίδα” (βλ. *ντάργα*)» (AIK 903).

Ἡ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ μεσαιωνικὸ³⁵⁷: «ταρχάσιον, ταρχάσιον, Pharetra, talis *Tarcaso*, sive *Carcaso*, nostris *Carquois*. Glossae ad Iliad. Graecobarb. φαρέτρα, τὸ ταρχάσι Corona pretiosa. Ταρχάσι, Pharetra, Φαρέτρα. Glossae Graecobarb. ἄρδις πληθυντικῶς φαρέτρας, ταρχάσια, ἱστοδόκας, βελονοθήκας», ἀπὸ τὸ ἀραβοπερσικὸ³⁵⁸ تركش *tarkaš* = a quiver, διαφορετικὸ τύπο τοῦ περσικοῦ³⁵⁹ تيرکش *tîr-kaš* = a quiver, ἀπὸ τὴς λ. تير *tîr*³⁶⁰ = an arrow, καὶ کش *kaš*³⁶¹, προστακτικῆς τοῦ کشیدن *kašidan*³⁶² = to draw, extract, attract; to bring, bear, carry, [as] it is used in the participle *kašanda* = drawing, pulling, carrying, bearing.

«τούγκιν, τὸ “σωλήνας”... Ἴσως ἐνυπάρχει τὸ ἰταλ. *tubo* “ἴδ.”» (AIK 911).

Ἡ λ. παράγεται ἀπὸ τὸ τουρκοπερσικὸ³⁶³ کونک *künk* = earthenware water pipe, > νεοελλ. *κιούνγκι*, τὸ = πῆλινος σωλήνας (γιά ἀποχέτευση). «τρέσα, ἡ “διακοσμητικὴ λωρίδα ποὺ ράβεται στὰ ἄκρα τοῦ καβαΐου”... Ἄπὸ ἰταλ. *treccia* “πλεξούδα”» (AIK 919).

Ἡ καρπαθιακὴ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ κοινὸ νεοελληνικὸ *τρέσα*, ἡ = διακοσμητικὴ λωρίδα, τὸ ὁποῖο δὲν ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ³⁶⁴ *treccia* [ˈtrettʃa] = πλόκαμος, κόρυμβος, κρώβυλος, ἀλλὰ παράγεται ἀπὸ τὸ γαλλικὸ³⁶⁵ *trousse* [tres] = πλέγμα πλατύ, ἐκπέταλον, ταινιῶδες ἐκ λεπτῆς μηρίνθου, σηρίτι, γαετάν· cordon plat fait de fils entrelacés; galon uni ou non, employé comme garniture (vêtements, rideaux, etc.) tissé plat ou fait de plusieurs cordons, καὶ αὐτὸ πιθανότατα ἀπὸ τὸ μεταγενέστερο³⁶⁶ *τριχία*, ἡ = rope.

356. *New Redhouse*, ὀ.π. (σημ. 72), σ. 1075.

357. Du Cange, ὀ.π. (σημ. 133), σ. 1534.

358. Fr. Johnson, *A Dictionary, Persian, Arabic, and English*, Λονδίνο 1852, σ. 332α· J. Barretto, *A Dictionary of the Persian and Arabic Languages*, τ. 1-2, Calcutta 1804-1806, τ. 1, σ. 419.

359. Johnson, ὀ.π. (σημ. 358), τ. 1, σ. 401α.

360. Ὡ.π., τ. 1, σ. 400γ.

361. Ὡ.π., τ. 3, σ. 1009γ.

362. Ὡ.π., τ. 3, σ. 1012β.

363. *New Redhouse*, ὀ.π. (σημ. 72), σ. 697.

364. Περίδης, ὀ.π. (σημ. 52), τ. 2, σ. 1634.

365. K. Βαρβάτης, ὀ.π., τ. 2, σ. 2694. *Le Grand Robert de la langue française*, s.v.

366. *LSJ*⁹, σ. 1825.

«τσιγκάντζω “ἀναβλύζω” γιὰ νερό... Καὶ Κάλυμν. ἀπρόσ. τσιγκάζει “ὕγραίνεται μέρος τοῦ τοίχου”... Ἄ. Κρήτ. τζιγκάζει “ἴδ.”» (ΛΙΚ 931-932), καί: «τσιγκουννας, ὁ “μικρὴ πηγὴ νεροῦ”... Καὶ Ξανθουδίδης στὴ Χριστιαν. Κρήτη 1, σ. 27, τοῦ 1585 τσιγγούνη “μικρὴ πηγὴ”, ὅπου καὶ ἀναφορὰ στὸ συχνὸ σημερινὸ τπν. Τζίγκουννας τῆς Κρήτης. Εἶναι δυνατὸν νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸ τουρκ. *cig* “δροσιά, δροσοσταλίδα, ψιχάλα” (Κατσάνης, τπν. *Ξιουτζγκούνης* = ξεροτσιγγούνης» (ΛΙΚ 932).

Ἡ λ. τσιγκάζει = ἀναβλύζει, προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο³⁶⁷ τέγγω = βρέχω, ὑγραίνω, κάθουδρον ποιῶ, καθυγραίνω· mouiller, tremper, humidifier, μὲ τροπὴ τοῦ *τε* > *τι* > *τσι*, *τζι*, πρβ. καὶ τὸ *τέγγις*, ἡ = ὑγρανσις, βρέξιμον· *fait d'imbiber, d'humidifier*, καὶ ἀπὸ τὸ θέμα τοῦ τσιγγάζει προῆλθε ἡ λ. τσίγγουννας ὡς μεταρρηματικὸ οὐσιαστικὸ.

«φόντζια, ἡ Ε – φούντζια, ἡ ΒΚΝ “κλωνάρι λουλουδιοῦ | ἀνθοδέσμη”... Ἴσως ἀπὸ ἰταλ. *foggia* “μόδα”, ἂν καὶ δὲν σχετίζεται σημασιολογικά» (ΛΙΚ 967), «φούντζια, ἡ “ἀνθοδέσμη”» (ΛΙΚ 970).

Ἡ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ³⁶⁸ *fronda* = φυλλάς, θαλλός· φύλλον· *ramoscello com foglie, spec. pl. tutte le foglie e i rami d'un albero, ornamenti eccessivi d'un discorso o d'uno scritto*.

«φόρτιν, τὸ “κομμάτι ἀπὸ πετσὶ στὸ ἐσωτερικὸ τῶν ἄκρων τοῦ παπουτσιοῦ”... Ἄπὸ τὸ ἰταλ. *forte* “δυνατός”. Ἴσως μέσω τοῦ λατ. *fortia*, πληθ. τοῦ οὐδ. Πρβ. νεοελλ. φόντι “ἴδ.”, ἴσως ἀπὸ παλαιοῖταλ. *fonda* “(δεομάτινη) τσάντα” (Λεξικὸ Α.Π.Θ.)» (ΛΙΚ 968).

Ἡ λ. ἐτυμολογεῖται καλύτερα ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ-βενετικὸ³⁶⁹ *forte (del suolo)* = ἐνίσχυσις, ἐνδυναμωσις τοῦ πέλματος· *t. de'Calzolai. Il forte è quel Pezzo di cuojo che veste internamente il quartiere della scarpa sino ad una certa altezza; pezzo di cuoio, che si mette dentro, o fuori la parte deretana dello stivale dove si ferma lo sperone; (shoem.) stiffening piece of leather at the back of the shoe*.

Τὸ λῆμμα τῆς Μ. Ε. Ἐγκυκλοπαιδείας³⁷⁰ παρέχει τὶς ἀκόλουθες πληροφορίες: «φόντι, (τό). Τὸ ἄνω μέρος τοῦ ὑποδήματος, τὸ ἀποτελούμενον ἀπὸ τὸ μαλακὸν δέριμα καὶ τὴν φόδραν. Τὰ κύρια μέρη τοῦ φοντιοῦ εἶναι: τὸ ψίδι³⁷¹, ἡ φτέρνα, τὸ ποντίνι³⁷² (μασκαρέτο³⁷³), τὸ φιλετάκι, ἡ γλῶσσα

367. Γαζής κ.ἀ., ὁ.π. (σημ. 3), τ. 3, σ. 242· Chantraine, ὁ.π. (σημ. 183), τ. 2, σ. 1098.

368. Περίδης, ὁ.π. (σημ. 52), τ. 1, σ. 802· Cortelazzo – Zolli, ὁ.π. (σημ. 205), s.v.

369. Περίδης, ὁ.π. (σημ. 52), τ. 1, σ. 794· Tommaseo – Bellini – Meini, ὁ.π. (σημ. 59), τ. 2, σ. 884· Boerio, ὁ.π. (σημ. 52), σ. 620· Fr. Cardinali, *Dizionario portatile della lingua italiana*, τ. 1, Bologna 1827, σ. 600· Hoare, ὁ.π. (σημ. 30), σ. 255.

370. Μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία, τ. 24, σ. 109.

371. Ὁ Φ. Κουκουλές, ΒΒΠ, τ. 4, σ. 400, ἀναφέρει: «τὸ ἔμπροσθεν ὀξὺ μέρος τῶν

διὰ τὰ σκαρπίνια, καὶ τὸ ψίδι, ὁ γῦρος ἢ φτέρνα, τὸ ποντίνι, τὸ φιλετάκι καὶ ἡ γλῶσσα γιὰ τὶς μπότες», ἐνῶ ἡ λ. ἐτυμολογεῖται³⁷⁴ μὲ ἐπιφύλαξη ἀπὸ τὸ παλαιὸ ἰταλικὸ³⁷⁵ *fonda* = borsa (per lo più per tenervi danaro); *ampia borsa di pelle da fissare alla sella; anche: astuccio per le pistole, fondina.*

Ἡ λ. *φόντι*, τὸ, ποῦ ἀπαντᾷ καὶ ὡς *φούντι*³⁷⁶ = τὸ ἐπάνω μέρος τοῦ ὑποδήματος· βαρελοσανίδα· ὁ πάτος τοῦ βαρελιοῦ, ἢ τὸ μπροστινὸ, τὸ ἐπάνω μέρος τοῦ βαρελιοῦ, προέρχεται ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ³⁷⁷ *fondo della scarpa* = *suola* (= σόλα, τὸ κάτω μέρος τοῦ ὑποδήματος), ἐνῶ πληροφοροῦμάστε ὅτι ἡ ἰταλική-βενετική λ. *fondo*, πληθ. *fondi* προσδιορίζει: τὸ μπροστινὸ ἢ τὸ πίσω μέρος τοῦ βαρελιοῦ, καθὼς διαβάζουμε: «BOTA³⁷⁸ (coll' o stretto) o BOTE, s. f. Botte, Vaso di legname, nel quale si conserva il vino, dell'ordinaria capacità di dieci *mastelli*. Le sue parti sono le seguenti: FONDO, *Fondo davanti* e *Fondo di dietro*, Chiamasi la Parte davanti e di dietro della botte». Ἡ νεοελληνικὴ χρησιμοποίησε τὴν ἰταλική λ. *sola, suola* = σόλα, γιὰ τὸ κάτω μέρος τῶν ὑποδημάτων, ἐνῶ ἐπεξέτεινε τὸ σημασιολογικὸ πεδίο τῆς λ. *fondo*, (πληθ. *fondi*) *della scarpa*, γιὰ νὰ προσδιορίσει ἀποκλειστικὰ τὸ ἐπάνω μέρος τῶν παπουτσιῶν, ὅπως ἔχει συμβεῖ καὶ στὴν ἰταλική ἢ ὅποια διακρίνει: *fondo davanti* καὶ *fondo di dietro*.

«χαλατούριν, τὸ “ἀρμίδι χοντρὸ μὲ μεγάλο ἀγκίστρι”, χρῆσιμο γιὰ τὸ φάρμακο τῆς σμύναιρας. Πιθανῶς σχετικὸ μὲ τὸ ἀρχ. χαλῶ “κατεβάζω»» (ΛΙΚ 987).

ὑποδημάτων, ὄπερ, ὡς εἶδομεν, ὁ Πρόδρομος καλεῖ, ὡς καὶ σήμερον, *μύτην*, ἐλέγετο *ὀξεῖα*, πρὸς δὲ καὶ *ρωθώνιον*, ἐκ τοῦ Κωδινοῦ δέ, ὅτι τὸ νῦν κοινῶς ὀνομαζόμενον *ψίδι*, ἐκαλεῖτο *μουζάκιον*, ἄλλοθεν δὲ γνωρίζομεν, ὅτι καὶ *καύκαλον*, ὡς ἐν Κρήτῃ, ἐλέγετο. Ἡ μσκ. λ. *μουζάκιον*, τό, ἐπιβιώνει στὰ νεοελληνικὰ ἰδιώματα (Ρόδος, Κρήτῃ) ὡς *μουζάκι(ν)*, τὸ = δέριμα τοῦ ὑποδήματος ποῦ σκεπάζει τὴν κνήμη στὰ λεγόμενα “μονά”, καὶ προέρχεται ἀπὸ τὰ περσικά, πρβλ. παχλαβι *mōzag*, μπαλούτσι *možag, mōzag* = Socken, Stiefel, Beinkleider (= στιβάκι, περισκελίδες), νεοπερσικ. *mōze, muza* = boot, stocking. Κ. Καραποτόσογλου, «Γλωσσικὰ Δωδεκανήσου», *Λεξικογραφικὸν Δελτίον* 22 (1999) 47-48, καὶ κυρίως, σ. 47 σημ. 66α, γιὰ τὴ λ. *ψίδι*.

372. Ἡ ΜΕΕ, τ. 20, σ. 551, ἀναφέρει: «ποντίνιο (τό), ἢ *μοσκαρέτο*· τὸ μέρος τοῦ φοντιοῦ τοῦ ὑποδήματος, τὸ ὅποιον εὑρίσκεται ἀκριβῶς ἄνωθεν τῶν δακτύλων τῶν ποδῶν», καὶ ἡ λ. παράγεται ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ *rontino, puntino* = che termina in punta, acuminato; fatto a punta. Battaglia, ὁ.π. (σημ. 59), τ. 14, σ. 982.

373. Ἡ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ *mascheretta* = *mascherina di una calzatura* (= τὸ ψίδι τοῦ παπουτσιοῦ). Battaglia, ὁ.π. (σημ. 59), τ. 9, σ. 874.

374. *Λεξικὸ τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς* [Ἰδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], σ. 1433.

375. Battaglia, ὁ.π. (σημ. 59), τ. 6, σ. 121.

376. Ἡπίτης, ὁ.π. (σημ. 307), τ. 3, σ. 640.

377. K. Jaberg – J. Jud, *Index zum Sprach und Sachatlas Italiens und der Südschweiz*, Βέρνη 1960, σ. 205.

378. Boerio, ὁ.π. (σημ. 52), σ. 94.

Ἡ λ. ἀπὸ τὸ τουρκικὸ³⁷⁹ *halat* = rope, hawser, cord.

«χαρούμι, τὸ “συκεώνας”... Καὶ Κάλυμν. “ἴδ.”. Πρβ. Ἰαλικαρν. χαρούμι “χωράφι”» (ΛΙΚ 994).

Ἡ λ. παράγεται ἀπὸ τὸ ἰδιωματικὸ³⁸⁰ τουρκικὸ *harım* = bahçe, sebze ya da meyve bahçesi (= κήπος, περιβόλι λαχανικῶν ἢ φρούτων); incir bahçesi (= περιβόλι μὲ συκιές); kolay sulanan tarla (= χωράφι ποὺ ποτίζεται εὐκόλα).

«χάρτζιν, τὸ Ε - χάρτζιν (Ῥοθ.) “εὐχαρίστηση”, “γέλια σὲ βάρος ἄλλου”... Ἰαπὸ τουρκ. *haz* “εὐχαρίστηση” μὲ ἐπίδραση τοῦ *χαρά*. Πρβ. Σμύρνη *χάρτζι* “στολίδι γιλέκου, σιρίτι”, *χάζιν*, *χάζι* “εὐχαρίστηση”. Στὸ αἶνιγμα: *Πράσινος κάμπος καὶ κόκκινα χάρτζια καὶ ὄσκουτται μέσα μαῦρα προατάχ(ι)α* (Σύμμ. 1.393) ἡ λέξις σημαίνει “βιβλίο, τυπωμένο χαρτί”» (ΛΙΚ 995).

Ἡ σμυρναϊκὴ λ. *χάρτζι*, τὸ = στολίδι γιλέκου, σιρίτι, προέρχεται ἀπὸ τὸ τουρκικὸ³⁸¹ *خارج* *harc* = δαπάνη, ἔξοδον· ὑλικόν, ἦτοι ὅ,τι ἀπαιτεῖται ὅπως κατασκευασθῇ τι· σειράδιον, ἦτοι σειρήτι ἢ ἄλλο κόσμημα δουλευόμενον ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων· trimming of a garment (= γαρνιτούρα, ἀξεσουὰρ ρούχου)· braid (= τρέσσα, κορδόνι), lace on a garment (= κορδόνι, κορδέλα ρούχου).

Νίκαια

ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΡΑΠΟΤΟΣΟΓΛΟΥ

379. *New Redhouse*, ὁ.π. (σημ. 72), σ. 438.

380. *Derleme Sözlüğü*, ὁ.π. (σημ. 9), τ. 7, σ. 2289.

381. Χλωρός, ὁ.π. (σημ. 29), τ. 1, σ. 734αβ· *Redhouse*, ὁ.π. (σημ. 71), σ. 158· *Redhouse*, ὁ.π. (σημ. 1), σ. 838α.

